

*Een gekregen huis
met een nieuw verhaal*

geschreven door Gerard van de Ven

Een aldoende geloof met
zusterschap als basis

Opdracht

Wij, de leden van de vroegere Hoogstraatgemeenschap willen deze notitie opdragen aan de nieuwe Hoogstraatgemeenschap.

Wij willen dit doen om hen een hart onder de riem te steken.

Het vraagt elan en moed om de kernwaarden van 'onze' gemeenschap in een volkomen nieuwe samenstelling door te dragen.

Wij geloven dat jullie die kernwaarden in je dragen en dat je die op jullie eigen wijze vorm zult geven.

Ook willen we deze notitie opdragen aan alle organisaties die in het Kloosterhof van Gestel zijn verenigd.

De zusters gaven kansen aan kleine, sociale initiatieven en hebben door hun vertrouwen de basis gelegd waar nog steeds op voort gebouwd wordt.

Voorwoord

Vanaf 30 juni 1983 hebben de zusters elke dag in hun dagboek geschreven tot aan de dag van hun vertrek op 26 november 2016. Vanaf 2003 tot 2016 hebben ook Gerard en Anneke van de Ven met hen meegeschreven.

De dagboeken zijn nooit bedoeld om louter geschiedenis te schrijven, maar om met elkaar te onderscheiden waarheen de Geest zou leiden.

Omdat het een buitengewoon kostbare aangelegenheid zou worden om een opdracht te geven aan een professionele schrijver, spraken zr. Bets, Theofrida, Albertha en wij, Anneke en Gerard, met elkaar af, dat Gerard een poging zou wagen om iets op papier te zetten. Dit besluit was in de geest van zr. Veronique, die op dat moment al opgenomen was in het verzorgingshuis 'Annahof'. Zij wist van onze voornemens.

Het destilleren en rubriceren van alle relevante gegevens uit de dagboeken vroeg veel tijd en zorgvuldigheid.

Het vroeg extra aandacht om de betekenis van de feiten in de tijd te plaatsen en zó tot hun recht te laten komen.

Wat ons aanvankelijk voor ogen stond – de hele geschiedenis vanaf het begin tot aan het vertrek van de zusters in 2016 – was te hoog gegrepen. We zijn gekomen tot 1985. De jaren 1983 tot 1985 zijn belangrijke jaren, omdat toen de grondslag is gelegd, waar op verder is gebouwd.

Bij het verzamelen van de gegevens heeft Anneke van de Ven een grote bijdrage geleverd. Bij het corrigeren en het duiden van de betekenis zijn de zusters belangrijk geweest. Gerard heeft de tekst geschreven.

Wat nu wordt aangeboden omvat:

- De voorgeschiedenis vanaf 1883 tot het vertrek van de Zaoeja gemeenschap honderd jaar later. (pag. 9 – 14)
- De voorbereidingen om te komen tot de herstart om te zien of een oud klooster weer levensvatbaar gemaakt zou kunnen worden. (pag. 15 – 19)
- En het feitelijke samenleven vanaf de herstart tot de komst van zr. Albertha in 1985. (pag. 21 – 89)

Het was voor Anneke en mij een inspirerende bezigheid om de dagboeken te lezen en tot dit werkstuk te komen.

Dat we er met plezier aan gewerkt hebben is eigenlijk niet zo verwonderlijk.

Anneke en ik hebben vanaf 1999 met hartenlust in Eindhoven geleefd en gewerkt: eerst vier jaar bij Emmaus en daarna meer dan 12 jaar met de zusters.

We hadden één doel voor ogen: aanvankelijk om Emmaus weer tot bloei te brengen en vanaf 2003 om samen met de zusters het hele pand een blijvende toekomst te geven.

Dat wij – zo verschillend van achtergrond – elkaar zo goed konden verstaan in deze opbouw, had te maken met dit gemeenschappelijke doel. Maar ook omdat wij konden vertrekken vanuit een gemeenschappelijke (christelijke) achtergrond en gevoed werden door een inspirerende omgeving.

We mochten elkaar herkennen en ervaren als zozeer aan elkaar gegeven, dat we samen konden doen wat we deden.

Dank aan de congregatie en dank aan de Hooge Berkt. Zij waren het die ons de kans gaven om zo te mogen leven. De zedingskracht van beide gemeenschappen heeft ons gedragen.

We hopen, dat deze notitie ook voor de lezer inspirerend mag zijn.

Gerard van de Ven

Bergeijk, zomer 2018

Voorgeschiedenis

1884 – 1983

Wie een bezoek wil brengen aan Het kloosterhof van Gestel, ziet naast de monumentale voordeur van de Hoogstraatgemeenschap een grijze ingemetselde steen. Het is de eerste steen, die gelegd werd in 1883 door Waltherus Kersenmaker, in die tijd kapelaan in Kaatsheuvel.

Hoe komt een kapelaan uit Kaatsheuvel ertoe om in Gestel een eerste steen te leggen voor een Liefdegesticht, dat in 1883 gebouwd moest gaan worden?

Kapelaan Kersenmakers was de zoon van de familie Kersenmakers, die destijds een sigarenfabriek hadden in de Hoogstraat (zie foto). Zijn ouders hadden een groot stuk grond ter beschikking gesteld voor de bouw van het Liefdegesticht en hij kreeg daarom deze eer.

In dat zelfde jaar stelde ook de pastoor van de parochie, E. van Kemenade, samen met zijn zus een grote som geld ter beschikking. Zij volgden daarbij het voorbeeld van de kapelaan, J. Sassen, die tot twee keer toe een bedrag ter beschikking stelde.

Van waar toch ineens die vrijgevigheid?

De Gestelse bevolking had er bij de pastoor al vaak op aangedrongen om ervoor te zorgen dat er zusters naar Gestel zouden komen. Zij zouden aan hun kinderen onderwijs kunnen geven, kunnen zorgen voor hun zieken en bejaarden. Daar was echt nood aan. Toch had de pastoor nog een zetje nodig. Dat kwam van de bisschop van Den Bosch, Mgr. Adr. Godschalk, Bij een bezoek van de pastoor aan de bisschop drong deze er op aan om een liefdegesticht tot stand te brengen. Dat het van groot nut zou zijn was wel duidelijk.

Door dat zetje kwamen de notabelen van Gestel in beweging, maar de arme bevolking van Gestel bleef niet achter. Integendeel. Het ging in dat jaar van 1883 ineens allemaal razend snel. Nog datzelfde jaar werd aan de bouw begonnen en kon de pastoor aan zijn bisschop schrijven: "dank aan de weldadige bevolking van Gestel, kan ik het door Uwe Doorluchtige Hoogheid gewenste Liefdegesticht bouwen .... zonder één cent schuld.

De zusters van Schijndel hadden in Brabant een goede naam. Op veel plaatsten gaven zij onderwijs en zorgden zij voor zieken en bejaarden. Daarom ging de pastoor in gesprek met de Algemene overste van de congregatie. Dat was toen Moeder Emanuel de Gier ¹. Zij durfde het aan om de verantwoordelijkheid voor de liefdewerken op zich te nemen.

Vermoedelijk is het in het gesprek toen ook gegaan over de naamgeving van het klooster. Boven de voordeur kwam als naam te staan: 'Mariae sine Labe Conceptae': Maria zonder zonde ontvangen. Het was de tijd dat de Maria devotie een grote omvang had genomen, enerzijds door de dogmaverklaring van paus Pius IX in 1854 en anderzijds door de verschijning van O.L. Vrouw in Lourdes in 1858. Boven deze tekst zou het beeld van Maria de voorgevel gaan sieren.

In onze tijd mag de naam en het beeld misschien verwijzen naar de vele bijzondere vrouwen, die in dit huis gewoond hebben. Want bijzonder werd het en de mensen van Gestel mochten trots zijn op hun eigen liefdegesticht, dat zij zelf betaald en gebouwd hadden.

Op 15 oktober 1884 kwam de koets uit Schijndel aan met daarin zes zusters. Moeder Pauline (overste van 1884 tot 1918) samen met Zr. Baptista, Zr. Wilhelma, Zr. Maria Alacoque, Zr.

---

¹ Moeder Emmanuel de Gier was een bijzondere vrouw. Nadat zij haar vader, moeder, broer en zus had begraven, trad zij als jong meisje in bij de congregatie. Door de hoge sterftecijfers van de jonge congregatie wordt op advies van Bisschop Zwijssen in een vergadering door het bestuur bijna het besluit genomen om de op te gaan in de congregatie van de zusters van Liefde van Tilburg. Dan staat zr. Emmanuel de Gier op, 25 jaar oud, en houdt een krachtig pleidooi om bij al die tegenslagen beter te luisteren naar Gods bedoelingen. Als je op de proef wordt gesteld, kom je er sterker uit. Juist nu is het zaak om gezamenlijk door te zetten en verder te gaan op de ingeslagen weg. Dit is de absolute redding geweest van de congregatie. Zij wordt, na al eerder deel te hebben uitgemaakt van het bestuur, in 1864 de 3^e algemene overste en blijft dat tot 1894. Zij sticht 15 kloosters.

Adrian en Zr. Augustina.

De zusters gingen voortvarend te werk.

Vijf dagen na aankomst werd de taalschool – zo heette dat in die tijd – geopend met meteen 120 leerlingen en ook de bewaarschool met 130 kleuters en iedere week nam het aantal toe. Vijf maanden later, op 25 maart 1885, werd begonnen met de verpleging van de ouden van dagen en de zieken, zowel in de wijk als op de eigen ziekenafdeling in het klooster. Overigens heeft deze ziekenafdeling maar een kort bestaan gekend. De zieken werden al gauw verzorgd in één van de ziekenhuizen van Eindhoven.

Opnieuw een paar jaar later werd het schoolgebouw al uitgebreid en in dezelfde tijd werd ook een gasthuis ingericht voor de verzorging van bejaarden.

Op de foto zie je de het schoolgebouw met de extra verdieping. Het gasthuis is op de foto nog in zijn oorspronkelijke staat.

Een historische bijzonderheid is, dat het huis niet werd gebouwd aan de Hoogstraat, maar aan de Kabeljauwstraat nr. 2. Dat was een verbindingstraatje tussen de Genneperweg en de Hoogstraat. De school had zijn ingang aan deze Kabeljauwstraat. Die tevens gebruikt werd als speelplaats tot de gemeente Eindhoven verordende dat de speelplaats afgesloten moest zijn met hekken op straffe van een boete.

Na verloop van tijd ontstaat er op de school een chronisch gebrek aan ruimte

1923: De Theresia school wordt gebouwd ².

1924: De H. Hartparochie krijgt een eigen lagere school en de bewaarschool

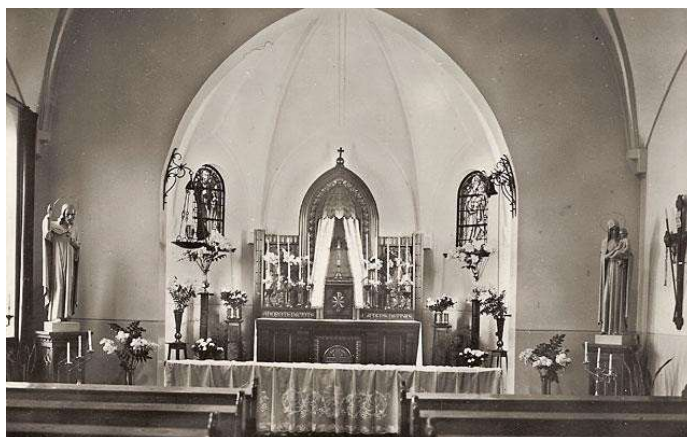
1929: Het gasthuis wordt opnieuw verbouwd en voorzien van elektrisch licht en centrale verwarming.

1930: In de Bennekel komt de Barbaraschool tot stand en een openluchtschool, de eerste in Eindhoven.

Bijzonder is ook, dat in de crisisjaren vanaf 1931 er elke dag ongeveer 120 kinderen een warme maaltijd kwamen gebruiken bij de zusters in het klooster.

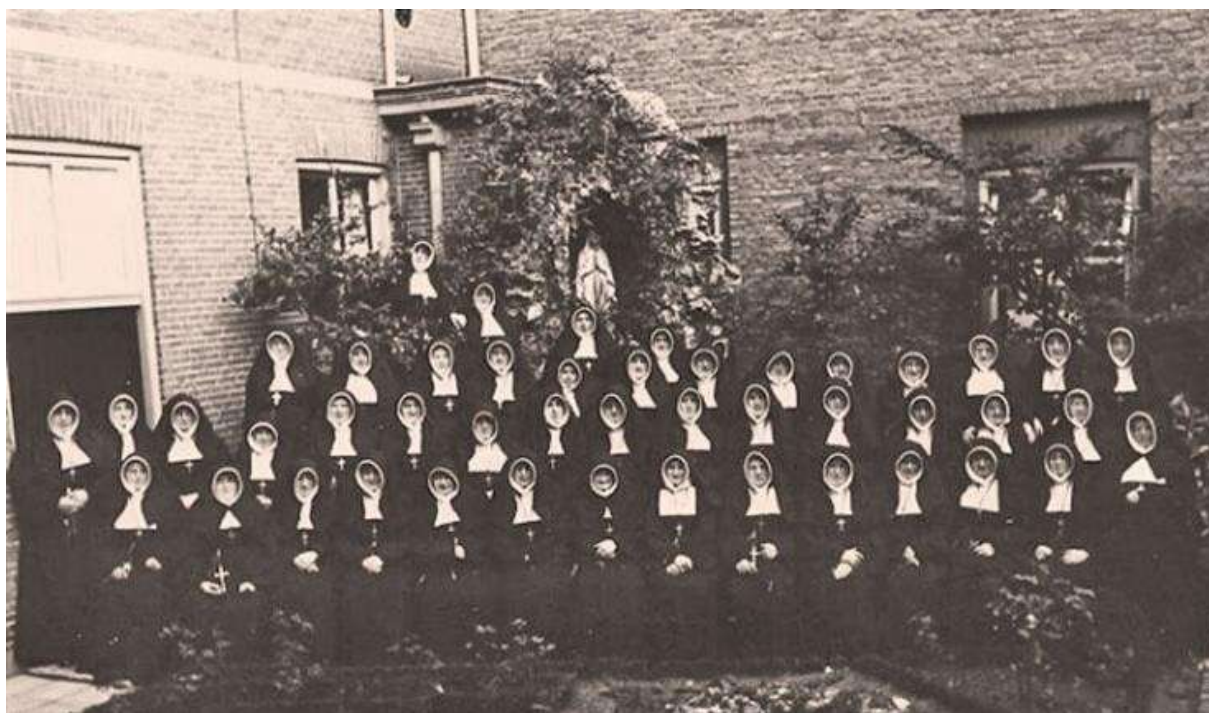
---

² De naamgeving doet denken aan de dag dat de zusters in Gestel arriveerden. Dat was op 15 oktober, feestdag van de heilige Theresia.

Op 29 mei 1929 wordt de nieuwe kapel van de zusters ingewijd.

Op 15 oktober 1934 waren de zusters 50 jaar in Gestel. De onderstaande foto werd bij die gelegenheid gemaakt. Er waren toen 27 zusters in het klooster, dus heel wat minder dan er hier op deze feest-foto staan.

50 jarig feest. De grot op de achtergrond werd door de schoolleerlingen aan de zusters aangeboden bij hun 25 jarig feest.

1934:

27 zusters konden in het klooster verblijven, omdat zij toen nog geen eigen kamers hadden, maar chambrettes en één gemeenschappelijke studiezaal, huiskamer en kapel.

De zusters gaven toen les op de taalscholen aan 750 kinderen.

De bewaarscholen werden door 500 kleuters bezocht.

Op de ziekenafdeling was plaats voor 27 zieken.

In het gasthuis verbleven 18 pensiongasten.

Daarnaast waren de zusters dienstbaar in de naaischool en in het patronaat voor vorming, opvoeding en ontwikkeling van de wat oudere meisjes.

De periode na het gouden feest van 15 oktober 1934

Tijdens de tweede wereldoorlog en in de naoorlogse periode bleek langzaam maar zeker, dat de aantrekkingskracht van een 19-eeuwse congregatie op jonge vrouwen minder werd. Er kwamen minder roepingen en dat betekende inkrimping of overdracht van wat tot nu toe tot stand was gebracht.

Onderwijs en bejaardenzorg werden steeds meer taken van de overheid.

De onderwijstaken van de zusters werden geleidelijk aan afgebouwd.

In 1965 vertrokken de bejaarde mensen uit het huis, mede omdat het huis niet meer voldeed aan de wettelijke eisen.

Het huis kreeg nieuwe bestemmingen:

Van 1965 – 1967 werd het huis bewoond door de zwakbegaafde kinderen van de Donksbergen uit Eersel, waar toen nieuwbouw werd gepleegd.

Van 1967 – 1969 werd het huis bewoond door professoren en studenten van de paters Norbertijnen, die doceerden of college liepen aan het gezamenlijke seminarie van enkele priestercongregaties in Eindhoven.

Van 1969 – 1980 werd het huis weer bewoond door zusters. Er waren twee communauteiten in het gebouw gevestigd. Eén wat grotere met aan hun leeftijd aangepaste activiteiten naar buiten. wat kleinere communauteit, bestond uit oudere zusters, levensfase in een meer contemplatieve levensstijl	communautiteit De andere, een die hun laatste doorbrachten.
---	--

In 1980 vertrokken al deze zusters omdat het huis voor hen over onvoldoende aangepaste voorzieningen beschikte en er elders betere ruimte beschikbaar kwam. Het vertrek viel hen zwaar, omdat zij zich in Gestel hadden thuis gevoeld.

Het huis was ondertussen in juridische zin eigendom geworden van de congregatie van de Zusters van Liefde van Schijndel.

Zij hadden in hun doelstelling staan om zich bewust toe te keren naar de armen vanuit de spiritualiteit van Vincent Depaul.

Nauwelijks waren de laatste zusters vertrokken of de hele achterzijde van het kloosterpand werd vanuit deze doelstelling ter beschikking gesteld aan een groep jonge idealisten, die als Emmaüsgangers wilden leven. Zij lieten zich inspireren door Abbé Pierre, een Franse priester, die opkwam voor daklozen en zwervers in het naoorlogse Parijs. Hij liet zich daarbij niet leiden door wet en regelgeving, maar door zijn hartstocht voor rechtvaardigheid. Deze jonge idealisten leefden sober van de opbrengst van tweedehands spullen, die zij in Eindhoven met de bakfiets ophaalden en 's zaterdags verkochten.

Later zullen zij de zusters die in 1983 het klooster gingen bewonen, inspireren in hun zoektocht om het klooster te recyclen en een nieuwe levenskans te geven.

De voorzijde, het kloostergedeelte, wordt in 1980 ter beschikking gesteld van de Zaoeja, die tot dan toe hun verblijf hadden gehad in het Klooster van de congregatie aan het Hemelrijken in Eindhoven.

Zaoeja is een Arabisch woord voor een primitief onderkomen in de woestijn. Deze Eindhovense Zaoeja gaf tijdelijk onderdak, huiselijkheid en geborgenheid aan heel wat mensen die in de woestijn van onze samenleving beschutting zochten.

Emmaus en Zaoeja, maakten dit klooster tot een eigentijds teken van menselijke solidariteit en van betrokkenheid bij de situaties waarin mensen soms moeten leven.

Op 30 juni 1983 sloot de Zaoeja zijn deuren, omdat het niet langer door de zusters van Schijndel gerund kon worden.

Vorbereidingen voor de herstart

'Van klooster – naar Zaoeja – naar .....

Binnen de maatschappij bleef in de tweede helft van de 20ste eeuw niets bij het oude. Ook binnen de kerk en binnen de religieuze ordes en congregaties ging een volstrekt andere wind waaien. Dit werd nog extra versterkt door het tweede Vaticaanse concilie, dat de ramen en deuren open wilde zetten om bij de tijd te komen en te blijven.

Het leven werd aangepast aan de eisen van de tijd en er werd grondig nagedacht over de kernwaarden van het religieuze leven. Hoe kunnen we deze kernwaarden vorm geven in een veranderende tijd? Kan er iets nieuws geboren worden?

De constituties van de congregatie van de zusters van Liefde werden in de begin jaren 80 opnieuw verwoord.

Maar moest er niet nog een stap gezet worden? Wie zijn de armen van deze tijd? Kan er een nieuwe vorm gevonden worden om dicht bij hen te staan samen met anderen?

Zuster Veronique van Woerkum, die algemene overste van de congregatie was van 1964 tot 1982, had met groot vertrouwen aan veel zusters de kans gegeven om nieuwe wegen te gaan. Dat waren persoonlijke wegen. Zou de congregatie ook een nieuwe weg kunnen gaan?

Waar dan en hoe?

In 1983 – toen duidelijk werd dat de Zaoeja niet zou kunnen blijven bestaan - kreeg zuster Veronique de volgende vraag voorgelegd: kun je een nieuwe hedendaagse bestemming geven aan dit gebouw?

Er werd grondig nagedacht samen met andere zusters over de uitgangspunten voor het samen leven en het samen werken van een nieuwe zustersgroep in dit gebouw.

Er werd een soort basisdocument geschreven onder de naam: 'Van klooster – naar Zaoeja – naar .....'

Zr. Veronique redigeert het stuk, maar zuster Bets Verbakel, zuster Netty de Louwere en zr. Theofrida Kolkman en ook andere zusters drukken er hun stempel op. Het werd een gezamenlijk document.

Door er met elkaar over te praten, er mee te mediteren en te bidden werd het ook een eigen verlangen om in de Hoogstraat van Eindhoven iets nieuws te beginnen. Een experiment. Daar willen deze vier zusters hun leven aan geven, om te beginnen voorlopig voor één jaar.

Binnen de congregatie was de doelstelling opnieuw geformuleerd in de nieuwe constituties:

- Om zich als zuster te laten vormen op de weg van Jezus Christus - En om in verbondenheid met Hem en in Zijn traditie - Samen werken aan een betere wereld.

Meer concreet werd deze algemene doelstelling binnen de congregatie vertaald als een bewuste toekeer naar de armen vanuit de spiritualiteit van Vincent Depaul.

Deze doelstelling nemen de vier zusters integraal over, maar zij voegen er aan toe:

Omdat wij deze opdracht voor ieder van ons afzonderlijk moeilijk vinden, willen we

- samen een leef- en werkgroep vormen, zodat we elkaar kunnen steunen in die opdracht.
- Wij willen dat doen door samen te zoeken hoe ieder lid van de groep die toekeer naar de armen gestalte kan geven en ook door na te gaan hoe we dat samen kunnen doen.
- Daarom willen wij de moeilijkheden die wij hierin kunnen tegen komen met elkaar bespreken.
- Wij willen met elkaar leren om door de bril van de onderliggende groep te kijken.
- Wij willen ons persoonlijk en gezamenlijk laten voeden vanuit het evangelie
- En wij willen er met elkaar voor zorgen, dat er een wisselwerking komt tussen bidden en werken, zodat het werken aan een betere wereld eerlijker wordt en het bidden waarachtiger.

De plaats:

- De vier zusters kiezen ervoor om deze doelstelling in het klooster aan de Hoogstraat uit te proberen. Daar komt immers ruimte vrij, omdat gebleken is dat het Zaoeja werk niet langer door kan gaan wegens gebrek aan dragende krachten.
- Het huis is wel groot en het lijkt niet op het wonen van arme mensen, maar zij hopen desondanks een goede relatie op te bouwen met kansarme groepen, waardoor de drempel niet te hoog hoeft te zijn.
- Zij willen leren van de mensen in de marge. Het zijn juist deze mensen die kunnen zeggen hoe en wat de dienst van de vier zusters kan zijn.
- De zusters willen het huis niet zien als een eigen bezit, noch als een bezit van de congregatie. Het huis behoort toe aan velen. Daarom willen de zusters graag gastvrijheid verlenen aan bijeenkomsten van kansarme groepen, als deze ruimte nodig hebben.
- Ze willen dat het huis een functie krijgt in de huidige tijd. Zij kijken hierbij naar Emmaus, dat er voor zorgt dat veel spullen een herbestemming krijgt.
- Zij willen dat het huis eenvoudig ingericht zal worden.

Hoe?

A. Het samen leven.

- Zij willen als nieuwe groep de ontwikkelingen in maatschappij en kerk samen zo goed mogelijk volgen. Zij willen daarin een eigen opstelling vinden, vooral ten behoeve van arme mensen.
- Vanuit die opstelling willen zij consequent kiezen, persoonlijk en gezamenlijk.

En zij voegen er aan toe: 'Als we zo'n plaats innemen in kerk en maatschappij dan zullen we als leefgroep ook kritisch moeten zijn op ons zelf.'

'Belangrijk is wel wat ieder kan dragen; wat ieder kan bijdragen. Dat ieder wordt aangesproken op zijn kunnen, niet er boven en niet eronder.'

De leden van de groep willen regelmatig tijd en aandacht geven aan:

- hun taak naar buiten in de eigen omgeving en in de grote samenleving,
- aan de leefsituatie en de relaties met elkaar,
- aan de inspiratie en het gebed in het gemeenschappelijk leven - aan de gezamenlijke ontspanningsmomenten.

Ze willen de openheid en gastvrijheid van de Zaoeja bewaren, ook al kan deze naam niet blijven om verwarring te voorkomen.

Het is wel duidelijk dat de vier zusters niet in eigen levensonderhoud zal kunnen voorzien. Belangrijk is het om bewust te blijven van welke maandelijkse toelage zij kunnen en willen leven.

B. Het samen werken

De zusters spreken met elkaar af:

- dat ieder van hen een zelfstandige taak heeft buiten het huis bv. contact met buitenlandse werknemers, werklozen, vredesbeweging.
- zij willen naar deze mensen luisteren.
- wat ervaren deze mensen en waar liggen de oorzaken van hun situatie?
- Hoe werken zij zelf aan de verbetering daarvan?
- En hoe kunnen wij als zusters hun visie delen en samen met hen er aan gaan staan.

Zij spreken met elkaar af om om beurten de zorg te dragen voor bel, telefoon en het ontvangen van gasten en/of gespreksgroepen.

De huishoudelijke bezigheden worden zoveel mogelijk samen verricht.

Voor het ontvangen van mensen of voor de huishoudelijke taken kan de hulp van tijdelijke krachten worden ingeroepen en kunnen de gasten worden ingeschakeld.

Over hun plaats binnen de congregatie

De vier zusters willen hun leven en werken delen met de andere zusters van de congregatie. Dit kan door het contact met hen die hen regelmatig vrijwillig komen helpen. En door een regelmatig contact met de zusters uit de omgeving.

Zij willen een ontmoetingsplaats zijn voor hen, die zich alleen voelen door hun bewuste opstelling in de maatschappij.

Zij voelen zich één met bewegingen binnen de congregatie en daaraan bijdragen.

Wie?

De groep wordt gevormd door een vaste kern van enkele zusters van Schijndel, maar staat in principe ook open voor leden van andere congregaties, waarvan de doelstelling verwant is aan die van de eigen congregatie.

Tot zover dit basisdocument van eind mei 1983.

Of is het beter om te spreken over een 'reisgids', een tekst die meegaat in het gewone leven. Deze reisgids is opmerkelijk door zijn pretentieloosheid, zijn bezitloosheid en zijn openheid naar anderen toe.

Twee studie dagen gingen eraan vooraf op 20 en 21 mei.

Er werden 24 aandachtspunten geformuleerd. Verreweg de meesten daarvan zijn verwerkt in het bovenstaande document.

Sommige staan niet expliciet genoemd bv. om geen weerstanden bij medezusters op te roepen, zoals

- De maatschappij kritische functie is basis van een kerk kritische functie.
- Als je daardoor een ander kerkbeeld leeft, heb je al een kritische functie binnen kerk en congregatie.
- Beschrijf zo concreet mogelijk wat er gebeurt met heldere, goede bewoordingen – noem het woord maatschappij – kritisch niet, zodat je niemand hoeft te choqueren.
- Probeer niet te identificeren maar te solidariseren. Of je kunt solidariseren, hangt af van de relatie.
- Probeer t.o.v. gasten/groepen niet de verhouding te hebben van helper-geholpene, maar een verhouding van wederzijdsheid: van om beurten helpen en geholpen worden.
- Neem ruim de tijd voor oriëntatie (4 maanden) en neem contact op met die instellingen die al open staan voor de mensen in de marge. Kern-zijn betekent niet de meerdere zijn, macht hebben. Het betekent: 'Kern' willen zijn te midden van wat mag bestaan.
- Zorg ervoor dat je je gelukkig voelt en voorkom in negativisme te vervallen door mee te werken aan de opbouw van de doelstelling.
- De eerste doelstelling bepaalt welke gasten opgenomen worden.
- De coördinatie van vrijwilligsters / -ers vraagt om hen bij het gebeuren te blijven betrekken.
- Kritiek en zelfkritiek houdt verband met de richting van het doel. Hoe kan het morgen beter?

De Herstart

30 juni 1983 - december 1985

22

Het begin in 1983

Vier zusters hebben zich uitgesproken om met elkaar op weg te gaan. Zij zijn goed voorbereid en ontvangen een officiële zending vanuit de congregatie.

Deze vier zusters zijn:

Zr. Veronique van Woerkum, 62 jaar.

Zij had meer dan 30 jaar in het bestuur van de congregatie haar plaats ingenomen, waarvan 18 jaar (van 1964 tot 1982) als algemene overste. Als overste had zij veel zusters in Afrika, Azië en Zuid Amerika bezocht. Zij werd geraakt door de grote armoede in al die landen. 'Waarom hebben wij het zo goed, en zij niet?' Deze gedachten liet haar niet meer los en bepaalde haar verdere leven.

Na de bestuursperiode vond zij het verstandig om weg te trekken uit het bestuurscentrum, dat in Schijndel gevestigd was. Dit was voor zich zelf nodig om haar eigen leven weer een nieuwe inhoud te geven, maar het was ook goed voor het nieuwe bestuur om ruim baan te krijgen.

Zr. Bets Verbakel, 52 jaar.

Zij werkte - na haar loopbaan als onderwijzeres - vanaf 1968 als maatschappelijk werkster bij het open bejaardenwerk in Woensel West, een kansarme wijk in Eindhoven. Daar ervaarde zij hoe mensen achteloos en vanuit vanzelfsprekendheden achtergesteld werden, ook door overheidsdiensten. De verontwaardiging hierover werd een blijvende drijfveer om zich actief in te zetten om aan mensen recht te doen. In 1979 liep haar werk in Woensel West op eigen verzoek ten einde. Zo kwam zij vrij voor ander werk.

Zij woonde in 1983 al in Eindhoven in een woning in Vaartbroek.

Zr. Netty de Louwere, 54 jaar.

Zij had lange tijd op Curaçao geleefd en gewerkt. Na haar terugkeer naar Nederland nam zij eerst een sabbatperiode en sloot die in 1983 af. Zij koos ervoor om mee te gaan naar de Hoogstraat.

Zr. Theofrida Kolkman, 56 jaar.

Zij was jarenlang hoofd van de meisjesschool van de Hoevebraken in Schijndel. In 1983 bij de invoering van de nieuwe wet op het basisonderwijs, werden daar twee lagere scholen gefuseerd. Hoewel zij de oudste rechten had om ook na de fusie schoolhoofd te blijven, gaf zij deze positie op, om haar collega, vader van een gezin, de kans te geven om haar op te volgen. Zij kreeg wachtgeld met ontheffing van de sollicitatie verplichting. Daardoor kwam zij vanaf 23 juli vrij om vanaf die dag volledig mee te kunnen doen met het nieuwe experiment, dat in Eindhoven zou beginnen.

Naast deze vier kernleden hadden ook enkel zusters vrijwillige hulp aangeboden. De namen van de zusters die zeker genoemd moeten worden zijn: zrs. Theresine, Antoniëtte, Josephia, Hieronima, Henriëtte, Pauline van de Ven en zr. Johanna Agnes Blankers.

In de hoop dat het nieuwe initiatief gedragen zou worden door de medezusters van de congregatie, ging de nieuwe leefgroep in de zomer van start.

Zr. Veronique woonde er al vanaf 3 april 1983, aanvankelijk ter verkenning.

Een paar maanden later komen zr. Bets en zr. Netty.

Op zondag 3 juli kan Theofrida voor het eerst zich voor een weekend bij hen aansluiten. 'Het is een fijn gevoel, dat we nu met vieren bij elkaar zijn', zo vermeld het dagboek. 'Er wordt veel bijgepraat.' Tot 23 juli is zij veelal nog in Schijndel tot zij haar taak als schoolhoofd kan overdragen.

Het is niet als in het bedrijfsleven, dat je al je oude werkzaamheden afsluit om vervolgens vrij aan je nieuwe werk te beginnen. Voor Veronique en Bets gaan de taken die zij al hadden vanuit de congregatie gewoon door.

Zr. Veronique had als overste veel contacten met haar medezusters opgebouwd en blijft deze onderhouden. Zij blijft lid van de eigen interne Missionaire Dienst en van de Commissie Binnenland Religieuzen, die zich vooral richt op de randgroepen in de maatschappij. Aanvankelijk representeert zij nog regelmatig de congregatie.

Vanuit de congregatie neemt zij deel aan de bijeenkomsten van het Centraal Missionair Beraad Religieuzen³, de Week van de Nederlandse Missionarissen, de Nederlandse Missieraad en de Bisschoppelijke Vastenactie

---

³ Het CMBR was een commissie voor de zending van religieuzen in kerk en wereld en is gericht op de achterban van religieuzen in Nederland. Essentieel is de dialoog met andere culturen en religies, de aandacht voor de armen, zowel in eigen land als in andere continenten, de inzet voor gerechtigheid en voor de heelheid van de schepping. Zij geeft de missionaire agenda uit, een tijdschrift voor parochiële MOV groepen. Deze letters staan voor Missie, Ontwikkeling en Vredesvraagstukken.

Zr. Bets blijft lid van de A.I.M. Dienst van de congregatie. De letters staan voor Analyse, Informatie en Motivatie. Zij bestudeerde het maatschappelijk gebeuren, zoals b.v. de werkloosheid. Zij maakten een analyse hiervan en verspreiden dat verder binnen de congregatie, zodat medezusters gemotiveerd werden om hun inzet te geven.

Ook is zuster Bets bestuurslid van de bejaardenhuizen aan de Boschweg in Schijndel, in Berghem, Witmarsum en Tilburg. Zij begeleidt verschillende zustergroepen van de congregatie.

Vanuit de S.N.V.R.⁴ is zij actief in de Filipijnengroepen van Noord Brabant en de landelijke Filipijnengroep.

---

⁴ het Samenwerking Nederlandse Vrouwelijke Religieuzen is een verband van ongeveer 80 instituten van vrouwelijke religieuzen. In 1985 telde deze instituten samen 17.768 actieve vrouwelijke religieuzen. De S.N.V.R. hield zich bezig met vraagstukken op het terrein van religieus leven en van de dienstbaarheid van religieuzen aan kerk en maatschappij. Ook had de S.N.V.R. aandacht voor de gevolgen van de maatschappelijke ontwikkelingen voor het leven van religieuzen.

De eerste week

Op donderdag 30 juni neemt de Zaoeja onderling afscheid.

Dit congregatie project, dat in Eindhoven erg gewaardeerd werd, houdt op te bestaan. Een nieuw project wil vorm krijgen.

Dré, een medewerker van de Zaoeja zegt: 'we vieren geen afscheid, maar we sluiten een periode af'. Het zijn bijna profetische woorden. De periode van de gangbare liefdewerken wordt afgesloten. Maar de gastvrijheid en de aandacht voor mensen in nood gaat verder op een nieuwe manier.

Hij gaf aan Veronique als eerste van de nieuwe bewoonsters, een bos bloemen als teken van welkom, vergezeld met vele goede wensen.

De volgende week als ook Bets en Netty zijn aangekomen, wordt het oude bankstel van de Zaoeja de huiskamer uitgedragen en voorlopig opgeslagen in een klaslokaal van de Kleuterschool. Want ook de kleuterschool is leeg gekomen als gevolg van de invoering van de nieuwe wet op het basisonderwijs.

Het wegdragen van het oude bankstel is onbedoeld heel symbolisch.

Het is al laat als de zusters een vloerkleed van de zolder halen om in de huiskamer te leggen. Met plezier komen zij daarna bij elkaar in die zelfde huiskamer. Het was voor hen een heerlijk gevoel om nu eindelijk met elkaar te kunnen beginnen aan het project waar zolang naar uit gekeken was.

Er moet voor veel gezorgd worden. Met het allernoodzakelijkste wordt begonnen. Dat zijn blijkbaar een stel mooie gordijnen voor het klaslokaal, die Netty de volgende dag maakt. Zr. Maria Goretti komt een week mee leven en mee werken. Er dienen zich ook onverwachts twee vrijwilligers aan om te verven en te beitsen. Het zijn Bob en Diane, die als dank voor de hulp die zij van Zaoeja kregen een tegenprestatie willen leveren.

Ook het inhoudelijke leven wordt meteen opgepikt.

Op 2 juli komt een zekere Hendrik aan de deur. Hij heeft geen dak boven zijn hoofd. Hij zal in de komende maanden nog veel energie vragen.

In de eerste weken worden er meteen al twee bijeenkomsten georganiseerd voor de medezusters uit Eindhoven om hen kennis te laten maken met het nieuwe dat de vier op de Hoogstraat willen beginnen. Er ontstaat een goed inhoudelijk gesprek met elkaar. Er is veel goodwill.

Er is ook een haast onuitputtelijk elan en veel energie. Daardoor kan het gebeuren, dat de vier zusters na de bijeenkomsten met de medezusters, ook nog in gesprek gaan met de vrijwillige hulpen en de dag afsluiten met een werkbespreking.

Er valt heel wat huishoudelijk werk te doen in het grote huis en de leegstaande school. Netty en Veronique zullen de zorg gaan dragen voor de was en het strijkgoed; Bets zal twee keer per week koken; voor het naaiwerk wordt zr. Josephia gevraagd. De zusters willen al werkend de doelstelling niet uit het oog verliezen.

In die allereerste maand komt ook zr. Walburgia langs. Zij is betrokken bij de grote vrouwen vredesmars van Dortmund naar het hoofdkwartier van de NAVO in Brussel. Deze mars

is van negen juli tot zes augustus, Hiroshima-dag. Kunnen deze vrouwen uit het Roergebied op 28 en 29 juli onderdak krijgen op de Hoogstraat? Het gaat om een grote tweedaagse stop. Een echte uitdaging voor de zusters, die zelf ook pas net gearriveerd zijn. Het kan. Daar is niet veel overleg voor nodig.

In die zelfde eerste week wordt ook al met elkaar overlegd over het opzetten van vredesgebeds-diensten. Deze gebedsdiensten zijn een eigen antwoord van de zusters op de grote onrust die in de maatschappij leeft rond het besluit van de regering om kruisraketten te plaatsen. De lucht is er vol van. De grote demonstratie die een paar dagen van te voren op zondag 3 juli plaats had gevonden bij de vliegbasis van Woensdrecht ligt nog vers in het geheugen. Duizenden deelnemers waren er op de been.

Tussen alles wat gaande is op de Hoogstraat vraagt ook de congregatie specifieke aandacht. Veronique gaat – ter vervanging van de nieuwe algemene overste, die in het buitenland verblijft – verschillende keren naar Schijndel om pers, TV en radio te woord te staan vanwege de weigering van de congregatie om een meetpost voor kernwapen-explosies op het dak van het moederhuis in Schijndel te laten plaatsen. Het Algemeen Dagblad van 14 juli publiceert een groot artikel met als kop: 'Zusters van Liefde zeggen geen ja en amen.' Het artikel begint met de zin: 'Wij zijn ervan overtuigd dat we de juiste keuze doen met het afwijzen van meetapparatuur, omdat die in dienst van dood en vernietiging van het leven staat, hoewel het omgekeerde wordt beweerd. Moge Gods Geest van vrede en wijsheid ons helpen de drogredenen van deze tijd te herkennen en te doorzien.'

En in deze eerste week van de herstart ook het gewone congregatie-werk gaat door: Veronique heeft een vergadering met de Nederlandse Missie Raad en gaat Bets naar Utrecht voor de Filipijnen-groep, die vrouwen aldaar ondersteunt.

Van 8 tot 31 juli.

De tweede week begint meteen al goed.

Een zekere Jos, die al eerder om onderdak had gevraagd bij de zusters, is in de nacht van donderdag op vrijdag bij Emmaus aangekomen. Hij is erg luidruchtig. Evert moet er zijn broer Theo bij halen om de rust weer te laten herstellen. Een paar zusters zijn wakker geworden van het kabaal.

In die zelfde nacht wordt ook een ruit kapot gegooid in de kleuterschool. Zr. Bets maakt de raam voorlopig provisorisch. Het is nog een beetje wennen.

Er is veel contact met Emmaus. Zij houden op hun terrein een zomerkamp. Floris en Berry van Emmaus vragen bij de zusters fietsen te leen om met de deelnemers van het zomerkamp een fietstocht te kunnen maken. Een andere Emmausganger vraagt om ruimte voor een fietsenreparatie werkplaats. Een van de vrijwilligers van de zusters gaat vrolijke mondharmonica muziek voor de jongens van Emmaus spelen. Op 25 juli brand bij Emmaus een schuur af. Dat trekt natuurlijk veel bekijks vanuit de buurt. Het is een beetje wennen.

Zo'n verse start in een nieuw huis vraagt ook om een flinke schoonmaak. Gelukkig is er veel hulp vanuit de congregatie. De hobbykamer van de Zaoeja en al het speelgoed dat is

achtergebleven wordt uitgezocht en krijgt veelal een herbestemming. Dozen met verschimmelde soep en oude kruiden worden weggegooid. Het naambordje van de Zaoeja wordt verwijderd, de goten en het plat dak worden schoongemaakt, het onkruid uit de tuin gehaald, verse boontjes geplukt en veel groenten en fruit uit Schijndel gaat de diepvries in. Zr. Fidelia komt adviseren over het plaatsen van kasten en de keuze van de vloerbedekking.

Voor de school komt er een serieuze vraag binnen vanuit de stichting 'Wegloophuis' of er voor hen huisvesting is binnen de leegstaande school. Dit is het begin van wat later zou uitgroeien tot de crisis en observatie afdeling van de stichting jeugdzorg 'De combinatie'.

Er is ook een serieuze vraag van de paters uit Gemert, die voor 4 paters onderdak zoeken. Zij zullen later onderdak vinden in een huis tegenover het klooster: Hoogstraat 312

Op 27 juli zal de Vredesmars aan komen. Maar eerst komt nog een hele ploeg uit Schijndel om hobbykamer, kelder, huiskamer en nog meer schoon te maken. Ook Hendrik komt. Hij vraagt om een slaapplek. Hij heeft afgelopen nacht buiten geslapen en is weggeregend. Er wordt voor hem iets geregeld.

De Vredesmars

“Dat je je moet verzetten als je niet wilt ondergaan zul je toch wel inzien”
Berhold Brecht

De mensen van de grote Vredesmars zijn

- tegen de stationering van middellange afstandsraketten in Europa
- voor atoomwapenvrije dorpen, steden, landen - voor bevrozing van de atoombewapening - voor ontwapening in oost en west.

27 juni:

Rond 16.00 uur arriveert een zieke mevrouw van de vredesmars.

Rond 18.00 uur komen veel jonge deelnemers (sters) van de vredesmars binnen.

Diner rond 18.45 uur.

In de verdere avond houden de vrouwen bespreking in de kleuterschool; een groep gaat naar de vredeswinkel.

De wasmachine begint om 20.00 uur te draaien. Non stop.

Iedereen slaapt ergens. Als Theofrida naar bed wil, vindt zij een jonge deelnemster in haar bed.

28 juli

Pauline van de Ven en Josephia komen helpen en ook de zusters Odilia M. en Christine.

Rond 5.30 uur zijn een aantal jongeren op weg gegaan naar Philips.

9.00 uur vertrekken de vrouwen naar de markt voor een honger- en actiedag.

Om beurten gaan de zusters naar de indrukwekkende actie van de vrouwen op de markt.

13.00 uur: manifestatie op terrein bij Emmaus. Onze piano wordt daar naar toe gebracht.

Overleg met Jacqueline, Evert en Theo of de warme maaltijd gezamenlijk kan zijn.

Zrs Pauline, Odilia, Sylvia en Josephia verzorgen deze maaltijd. Er is goede eetlust.

Enkele mensen uit Brussel hebben in de ‘spreekkamer’ een vergadering met deelnemers aan de vredesmars.

’s Avonds wordt dokter v. Bentum bij een zieke jongen geroepen. Er moet nog laat een recept in Tongelre worden opgehaald.

29 juli

De vredesmars vertrekt. Vooraf ontbijt in onze huiskamer. De jongens van Emmaus hebben brood en alles wat daar bij hoort aangesleept.

Drie deelnemers blijven, waarvan twee zieken. Ze liggen op het zaaltje.

De groepsbijeenkomst van de zusters gaat gewoon door.

Ondertussen maken Josepha, Josephia en Christine het huis schoon. Het is heel wat. Rond een uur of zes gaan ze doodmoe naar huis.

Zr. Walburgia komt met een boeket bloemen om te danken voor de goede ontvangst van de vredesmars. We kijken samen even terug: het waren fijne vreedzame dagen. Echte ‘vrede’-

dagen, mogelijk gemaakt door de enorme fijne hulp van de zusters, die ons vrijwillig kwamen helpen.

30 juli

De zieke jongen voelt zich een heel stuk beter. Samen met zijn vriendin willen zij liftend naar Schaft gaan. Daar zal iemand op hen wachten. Ze maken zich zorgen over het zieke Duitse meisje. Ze eet niet; drinkt praktisch niet en slaapt maar. Ze is erg passief.

Een arts gebeld en ook zuster Walburgia. De arts, dokter v.d. Nieuwenhof constateert dat er niets aan de hand is. 's Middags vertelt het meisje, dat ze uit is geweest. Daar is zij ziek van geworden. Ze had een kater.

Zr. Nettie brengt de deelnemers naar Overpelt, waar ze zich weer bij de vredesmars aansluiten. Zr. Walburgia gaat mee.

Augustus en september Opbouw en crisis

Augustus begint meteen met politiebezoek.

Vier jonge jongens hebben ingebroken in de kleuterschool, waar de St. Jozephvereniging nog veel spullen heeft staan. De ravage is groot. Veel vernielingen en met zwarte autolak hebben zij de muren vol gespoten. Buren hadden de politie gewaarschuwd, die de jongelui op heterdaad betrapten en afvoerden. De zusters werden ingelicht. Het verwijderen van de verf lukt met moeite en met succes.

De zusters ontvangen veel bezoek, veel welgemeende belangstelling, ook van professionele zijde.

Het is bij hen niet altijd bekend, dat er op de Hoogstraat iets nieuws is begonnen. Zo belt de politie van Eindhoven op met de vraag naar opvang voor een man die op straat is gezet. Op die manier staat de Hoogstraat bij hen nog te boek.

Ook de directeur van het Labrehuis en het Ritahuis komt op bezoek met de vraag naar opvang. Het oude imago – het imago van de Zaoeja - is nog niet verdwenen en het nieuwe moet nog vorm krijgen.

Voor de zusters zelf ligt de toekomst nog open. Zij willen geen oplossing zijn voor vragen uit de bekende zorggebieden. Zij willen de ontwikkelingen van kerk en maatschappij volgen en de tekenen van de tijd verstaan. Daarom moeten zij luisteren, onderscheiden en verwachten.

Het werken aan vrede is van het begin af voor hen duidelijk. Daarom konden zij van harte de vredesmars ontvangen en meteen het initiatief nemen voor de vredesgebedsvieringen voor Eindhoven. Op zondag 28 augustus wordt de eerste vredesviering in het klooster van de Clarissen gehouden. Op 24 september gevolgd door vredesvieringen in het St. Jozephklooster in Tongelre en op 27 oktober in het klooster aan het Hemelrijken

Maar het opvangen van zwervers en daklozen zien zij niet als hun taak. Zij willen, zoals boven al gezegd, dieper luisteren naar waar het leven hen naar toe zal brengen.

Dat neemt niet weg, dat de zusters een individuele mens die geen dak boven zijn hoofd heeft, incidenteel wel willen helpen. Zij geven de 62 jarige Hendrik Krete, van wie de caravan is afgebrand, soms een slaapplek en ook de was wordt af en toe voor hem gedaan. Hendrik is een speciaal geval. In een mannenhuis kon hij niet aarden.

Pater Leopold Verhagen koopt een nieuwe caravan voor hem van het geld dat hij kreeg bij zijn gouden priesterfeest. De sociale dienst van Eindhoven vond een plek bij Emmaus waar hij mocht staan. Zorg op maat.

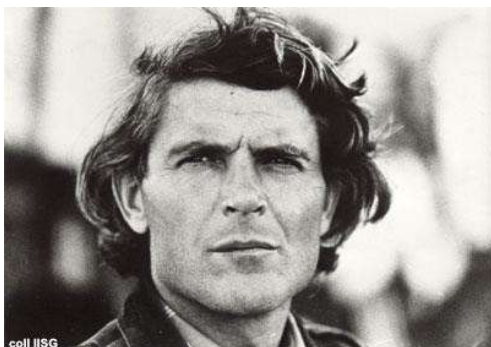
Later heeft Hendrik zijn caravan toch weer naar een andere plaats laten slepen.

1 september

De Dag van het Officiële Begin.

Het is belangrijk om deze dag extra te noemen. Het is de dag van het officiële begin van het experiment om het klooster en de lege kleuterschool weer opnieuw leven te geven. Het was een experiment voorlopig voor één jaar. Die tijd werd vanuit de congregatie aan de vier zusters gegeven.

Om dit begin te markeren werd een roos geplant: de Koos Koster Roos.

Koos Koster was een Nederlandse journalist, die op 17 maart werd doodgeschoten door soldaten van het leger van El Salvador. Hij maakte deel uit van een groep van vier journalisten, die allen eveneens werden gedood.

Het gewone alledaagse leven met elkaar is nog in opbouw.

Ook het huis zelf moet steeds verder ingericht worden. Er worden meubels gezocht voor de spreekkamer. Het is nog niet rond met de vloerbedekking van de huiskamer. Soms brengt iemand kopjes en schoteltjes mee of kunnen er gehaald worden vanuit het klooster in Woensel. Mevr. Buijs brengt kleedjes voor op de tafels.

Bepaalde meubels van de zolder worden verkocht. Van het geld worden gordijnen gekocht voor de nieuwe gebedsruimte aan de beneden gang. De vroegere kapel op de eerste verdieping is veel te groot en past niet bij het nieuwe te ontvangen leven dat de zusters willen opbouwen. De ruimte aan de beneden gang is méér dan groot genoeg. Zr. Maria Adriaans, kunstenares, helpt mee met de inrichting. De inrichting is eenvoudig en sluit daardoor beter aan bij de nieuwe leefstijl van de zusters.

Veel aandacht gaat uit naar het plaatsen van een nieuwe verarmingsketel in het toenmalige fietsenhok. De oude is versleten en ook de verwarming in de kleuterschool moet vervangen

worden, evenals de geiser in de keuken. De keuze voor de installateur is bewust: een kleine ondernemer om hem te ondersteunen in zijn levensonderhoud.

Het ligt in dezelfde lijn dat ook gekozen wordt voor de kleine zelfstandige melkboer. Deze komt voor het eerst op donderdag 11 augustus aan huis en zal dat blijven doen tot de zusters in 2016 weer terug gaan naar Schijndel: elke maandag en donderdag met één keer per maand de rekening.

Bijzonder is het bezoek op maandag 12 september van de oud collega's van Theofrida van de lagere school van de Hoevenbraken uit Schijndel. Zij overhandigen het beeld van Maria - Goede Bijstand en zij bevestigen het stevig op een console aan de muur in de huiskamer. Toen de zusters verhuisden op 22 november 2016 is het beeld met hen meegegaan.

Theofrida neemt de taak op zich om de boodschappen te doen bij slager, groenteboer en supermarkt. Dat lijkt zo gewoon, maar de laatste 36 jaar heeft ze dat nooit meer gedaan. In de grote gemeenschap van het moederhuis werd door anderen voor de inkopen gezorgd.

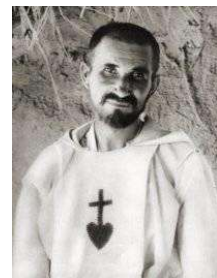
Ook gaat Theofrida deelnemen aan de poetsgroep, een groep van mannen en vrouwen, die maandelijks de kerk 'Maria middelares' schoon maakt. Zij doet dat met de bedoeling om contact te maken met de gewone mensen uit de Bennekel. Zelf schrijft ze: 'Het is weldadig hoe fijn het samenwerken is met deze mensen, die zonder enige pretentie hun werk

doen met hart en ziel.' Even verder staat er: 'Poetsend onder en boven de lange rijen banken praten mensen over hun hebben en houden. Fien, 'n oersterke vrouw, vraagt bij de koffie aan pater Odo naar de zin van het bidden nu. Interessant hoe deze mensen daar met interesse naar luisteren.' De betrokkenheid van Theofrida wordt door de anderen gewaardeerd en zij krijgt meteen als reactie: 'deze zuster krabbelt niet meer terug'. En dat klopt. Zij blijft dit werk doen tot de kerk buiten gebruik wordt gesteld in 1990.

In het woongedeelte van de zusters komt maandelijks een fraterniteit vergaderen. Deze fraterniteit bestaat uit volgelingen van Charles de Foucauld, de grondlegger van een nieuwe christelijke spiritualiteit. Hij verliet het trappistenklooster om dichterbij de armen te zijn.

Er is een zekere verwantschap tussen de leefgroep van de zusters en deze fraterniteit.

De ruimtes van de school komen ook steeds meer in de belangstelling.

Er was al een aanvraag vanuit Wim Kortelings, een medewerker van Emmaus, om in één van de lokalen een werkplaatsje te mogen beginnen voor het repareren van fietsen.

De Werklozen Belangen Vereniging zal met ingang van 1 januari 1984 geen subsidie meer krijgen en wil graag zijn intrek nemen in de school.

Ook het alternatieve theater 'Kwibus' vraagt ruimte, evenals de Turkse en Koerdische gemeenschap. Elke aanvraag wordt zorgvuldig gewogen.

Er komt ook een vraag binnen van een groep actievoerders om in september voor een paar dagen gebruik mogen maken van de lokalen. Zij willen in actie komen tegen de NAVO- oefening van 12 tot 19 september. Dat mag, maar het gaat toch een beetje anders dan bij de grote vredesmars van eind juli. Het is heel ongeordend. Zo komen ze midden in de nacht om bedden vragen. Natuurlijk krijgen zij die, maar toch... De zusters vragen zich af of zij er juist aan hebben gedaan om deze jongelui dit keer zo te helpen.

Op zaterdagavond 17 september is Evert van Emmaus bij de zusters op bezoek. Zij bespreken met elkaar de vredesactiviteiten van de groep die in de kleuterschool verblijft.

Op het eind van het gesprek wordt voorgesteld om eens een rollenspel met elkaar te spelen om beter achter de eigen gevoelens en gedachten te komen met betrekking tot de demonstraties en de andere vredesactiviteiten.

De volgende dag spelen de zusters hun spel. De een zet een pan op haar hoofd en is vanaf dat moment iemand van de Mobile Eenheid, de ander speelt de rol van demonstrant en wordt weggesleept. Op het eind van de avond is het duidelijk, dat zij van harte achter de vredelievende jongelui willen staan.

Die duidelijkheid is ook nodig, want de volgende dag is het een beetje grimmig aan de voorkant van het huis. Surveillance wagens van de politie rijden de hele dag af en aan. De jongelui zelf lopen veelal op de inrit op en neer. Er gaan verhalen dat er een helikopter boven het klooster zou hebben gevlogen om alles goed in de gaten te houden. 's Avonds zagen de zusters op de TV dat een paar jongelui door de politie werden ingerekend, maar dat veranderde hun keuzen niet. Zij merken dat de politie erg bang is voor acties. Zo verliep in en rond het klooster de vredeszondag van 1983.

Crisis

Mooi zo'n begin en mooi al die beginnende activiteiten en al het enthousiasme dat je er in proeft.

Toch breekt op 28 september een ernstige crisis uit. Zo ernstig, dat het voor de jonge gemeenschap de vraag is of het experiment, dat nog maar net officieel is begonnen, niet beter beëindigd kan worden. De crisis had een persoonlijke reden. Zr. Netty was op 10 juli met enthousiasme begonnen aan experiment, maar gaande weg kwam zij tot de ontdekking, dat het pastorale werk meer bij haar paste. Toen dat eenmaal voor haarzelf duidelijk was, besloot zij dat ook aan de anderen te vertellen. Dat had een geweldige impact.

Tegelijkertijd bleek er geld te zijn gestolen uit de bureaula van zr. Veronique, én ook de fiets van Theofrida was verdwenen.

Veronique, Bets en Theofrida overlegden met elkaar tot half twee in de nacht. Kunnen we nog wel doorgaan? Het dagboek vertelt niet welke overwegingen met elkaar besproken zijn. Het zou mij (schrijver van deze geschiedenis) niet verwonderen als zij tijdens hun overleg gedacht hebben aan het krachtige pleidooi van zr. Emanuel de Gier, toen de congregatie nog maar negen zusters telde en bijna werd opgeheven. Zij getuigde toen van haar levensovertuiging om

bij tegenslagen beter te luisteren naar Gods bedoelingen. Als je op de proef wordt gesteld, - zo was het geloof van zr. Emanuel - ga dan door en je zult krachtiger worden. Juist bij beproevingen is het belangrijk om gezamenlijk door te zetten en verder te gaan op de ingeslagen weg.

In die geest werd door Veronique, Bets en Theofrida besloten: 'We blijven hopen en doorgaan!'

Ook twee dagen later vergaderden zij eveneens tot diep in de nacht, maar nu vooral over de vraag: hoe verder?

Op 1 oktober, een maand na het officiële begin, staat in het dagboek met grote hoofdletters:

'WE VOELEN KRACHTEN IN ONS, ONZE DOELSTELLING TE KUNNEN DOORZETTEN!'

Het is voor de zusters een hart onder de riem als zij tijdens de zaterdagse werkbijeenkomst merken dat zr. Hieronima en zr. Josephia, die hen steeds helpen, begrip tonen voor de situatie. 'Fijne mensen om direct de situatie hier aan te voelen', zo staat er in het dagboek over hen.

De maanden oktober, november en december.

Het leven gaat door.

Het vredeswerk.

Op 25 oktober faciliteren de zusters de Franciscaanse Vredes Fietstocht naar Den Bosch. Verschillende zusters van de congregatie nemen er aan deel. Omroep Brabant en het Brabants Dagblad besteden aandacht aan dit evenement.

De zusters hebben een brief naar de Kamerleden van het CDA geschreven om hun afkeuring over een mogelijke plaatsing van kernraketten te laten blijken. Veel mensen hebben de brief mee ondertekend.

Vanaf 17 tot 29 oktober is Bets dagelijks op pad om ergens de diaserie 'ontwapenen om te ontwikkelen' te vertonen en om met groepen in gesprek te gaan. 29 oktober is de dag van de grote vredesdemonstratie in Den Haag.

In de kleuterschool is een crèche ingericht, waar 14 kinderen worden opgevangen, zodat de ouders mee kunnen naar Den Haag. Theo en Berry van Emmaus zijn daags tevoren al vertrokken vanwege de te verwachten drukte. Bets en Theofrida en Veronique gaan op de dag zelf. 75 Bussen vertrekken vanuit Eindhoven. 550.000 Demonstranten laten in Den Haag weten, dat zij tegen de plaatsing van Kruisraketten zijn. Het is de grootste demonstratie ooit.

Vredesavonddiensten.

Pater Piet Simons komt om met de zusters mee te denken. Hij is studiesecretaris van de afdeling Binnenland van de Nederlandse Missie Raad, waar ook Veronique deel van uit maakt. Welke keuze maak je en welke invulling geef je daaraan? Er zijn al verschillende vredesavondgebeden geweest, zoals al eerder is aangegeven. Het laatste vredesavondgebed is op 29 december in de eigen huiskamer. Er waren ongeveer 40 deelnemers. 'De sfeer was prima' zo staat in het dagboek, 'het gesprek was boeiend, uitdagend en oproepend'.

Na 1 januari 1984 (?) zal de naam van vredesavonddienst veranderen in Politieke Avondgebed. Ongetwijfeld is dit een gevolg geweest van het samen nadenken met pater Piet Simons over inhoud en vormgeving. In die fase van nadenken gaan Veronique en Bets ter oriëntatie naar Den Bosch om daar een Politiek Avondgebed mee te maken.

Uit een heel andere hoek wordt ook een stuk inspiratie aangedragen. Het komt van Johan, een jongen, die bij Emmaus in een tent slaapt. Hij maakt studie over het Boeddhisme en wil vandaaruit graag met de zusters van gedachten wisselen. Zij hebben immers beiden aandacht voor vrede. Het is bijzonder om in een situatie te leven waarin van verschillende kanten aanvulling ontvangen kan worden. En het is bijzonder om dat dan ook toe te laten.

Gastenontvangst.

Er blijven veel mensen aan de deur komen. Soms passeren wel 15 tot 20 mensen de voordeur. Vragen om even te mogen praten. Een enkele keer is er een telefoontje van iemand om te bedanken voor het luisteren. Zwervers vragen om een nacht te mogen slapen of te douchen; bezoek van burens – zomaar op de koffie – of van kennissen en veel werklu. Jan de tuinman is een regelmatige gast. Hij verzorgt met veel liefde de tuin.

Gebed en Actie

Ook de vergaderingen gaan gewoon door: intern de werkbesprekingen, de bijelbijeekomsten, de aandacht voor het vredesavondgebed, de wekelijkse reflectie op de gebeurtenissen van de week en het zoeken om daarin te onderscheiden waarheen de geest hen naar toe zal leiden.

En daarbuiten van Oegstgeest tot Witmarsum en op veel andere plaatsen in Nederland. November is wat dat betreft een echte drukke maand met een gevarieerdheid aan bijeenkomsten en cursussen.

Theofrida neemt deel aan enkele bijeenkomsten over Nicaragua in Den Haag en Rotterdam. In de beginjaren '80 probeerde de socialistische guerrilla beweging van de Sandinisten de corrupte familie Samoza te verdrijven. Dit was tegen de zin van de Amerikanen, die bang waren voor de communistische invloed van de Sandinisten. Wat in Nicaragua gebeurde leefde heel erg in Nederland.

Zr. Agnes Koekoek, die in Chili heeft gewoond en gewerkt, heeft een diaserie over revolutie en Christelijk geloof. Deze dia's maken veel indruk. *'Samen staan voor de opbouw. Moeten we de Nederlandse bisschoppen niet schrijven?'*

Theofrida richt haar aandacht ook steeds meer op de problemen die werkloze mensen ervaren. Zij bezoekt de vergaderingen van de Werklozen Belangen Vereniging, van wie de subsidiekraan dicht gedraaid gaat worden. De Belangen Vereniging wil daarom in de kleuterschool een lokaal gaan huren. Theofrida wordt bestuurslid samen met Joep van Erp. Zij bezoekt ter oriëntatie een avond over 'Evangelië en bedrijfsleven' van het bedrijfspastoraat in

Eindhoven. Zij neemt ook deel aan het groepje 'Vraag en Aanbod', dat probeert om werklozen aan werk te helpen. Zij introduceert Joep bij dit groepje om hem een spreekbeurt te laten houden vanuit zijn ervaringen als werkloze man. Een boeiende bijeenkomst. Theofrida is ook geïnteresseerd in het lot van de uitkeringsgerechtigden, waar in die tijd nog meer op bezuinigd zal gaan worden.

Zij stelt zich ook kandidaat voor een bestuurslidmaatschap van de Pastoor van Erp Stichting in Schijndel. Dat is het nieuwe schoolbestuur dat de zorg voor de Schijndelse scholen van de congregatie gaat overnemen. Haar kandidatuur wordt aanvaard. Vanuit de leefgroep krijgt zij daarbij de opdracht om als bestuurslid speciale aandacht te bevorderen voor de kansarmen en ook de aandacht voor de levensbeschouwelijke aspecten binnen het onderwijs.

De zorg voor het onderhoud van het hele pand vraagt ook veel van haar tijd. Wie de dagboeken leest krijgt de indruk, dat er niet een beetje, maar buitengewoon veel aan achterstallig onderhoud gedaan moet worden.

Bets houdt spreekbeurten op allerlei plaatsen over de Filipijnen aan de hand van diaries, die zij zelf samenstelt. Vaak gaat zij naar de vele (eigen) kloosters, maar ook beklimt zij een paar keer de preekstoel, bv in de St. Janskerk van Woensel om aandacht te vragen voor de onrechtvaardige situaties, waarin de arbeiders op de Filipijnen moeten leven. Als lid van de kerngroep voor de Filipijnen van de SNVR (Stichting Nederlandse Vrouwelijke Religieuzen) is zij vaak in Utrecht. Zo vaak, dat in een bepaalde week in het dagboek de opmerking wordt gemaakt, dat zij er misschien beter een kamer kan huren.

Ook probeert zij een nieuwe Filipijnengroep op te richten in Tilburg.

Verder heeft zij speciale aandacht voor de zusters in de kloosterbejaardenoorden van de congregatie.

Veronique heeft veel overleg op landelijk niveau, zoals hierboven onder het kopje 'herstart' al beschreven is. Het dagboek van 15 december opent met de zin: 'Veronique is naar de missiesecretarissen en naar de Bisschoppelijke Vastenactie. Twee vergaderingen waar zij als vrouw mannen moet overtuigen. Geen gemakkelijke taak'. Een belangrijke drijfveer bij Veronique is: '*...en hoe bereiken we de allerarmsten die wij niet horen?*'

Zij gaat ook deelnemen aan de vergaderingen van Emmaus en zal uiteindelijk lid worden van het bestuur. Ook wordt zij lid van de M.O.V. groep van de Bennekel. Deze letters staan voor: Missie Ontwikkeling Vredesactiviteiten.

De zusters hebben het druk, maar al deze activiteiten zijn voor hen evenzovele momenten van concrete bezinning. Zij leiden tot reflectie, inzicht en oriëntatie. Steeds verder dringen zij door in wat er in de maatschappij leeft.

'De armen zijn je leermeester', zegt Vincentius en de zusters willen Vincentius volgen. In dit verband is het tekenend, dat op een keer vier theologiestudenten bij de zusters aankloppen. Zij volgen wel een opleiding theologie, maar komen toch naar de Hoogstraat omdat de theorie hen niet bevredigt. Eén van hen vertelt dat hij vanuit de kerk heeft geprobeerd om de jeugd te bereiken, maar dat dat niet is gelukt. Zij komen naar de zusters om zich door de praktijk te laten inspireren.

De zolder.

De zolder wordt gebruikt om andermans spullen op te slaan. Marc van de Vredeswinkel had de primeur. Hij zou eigenlijk op 2 januari in militaire dienst moeten, maar werd algehele dienstweigeraar. Hij wilde geen beroep doen op de wet gewetensbezwaarden. Vanwege zijn weigering kreeg hij gevangenisstraf. De zusters besloten niet alleen om zijn verzoek om de spullen te mogen opslaan, in te willigen, maar zij besloten ook om hem niet uit het oog te verliezen tijdens zijn detentieperiode.

De Kleuterschool.

Theofrida coördineert alle aanvragen voor de ruimtes in de kleuterschool.

De vraag van de stichting 'Wegloophuis' krijgt steeds vastere vorm.

Maar kun je kinderen, die van huis zijn weggelopen zomaar onderdak geven?

Theofrida neemt contact op met de gemeente en met één van de juristen van het Jongeren Advies Centrum (het JAC) om zeker te weten, dat de komst van wegloophuis geen problemen zal opleveren. Zowel de gemeente als het JAC stimuleren de gang van zaken "Ga door!" is hun advies.

Ondertussen maakt de Stichting van het Wegloophuis al verbouwingsplannen. De gemeente zal goedkeuring moeten geven in verband met de subsidie. De gemeente doet dat in de commissievergadering van 10 november, waar ook Veronique bij aanwezig is.

Er is een vraag binnen gekomen vanuit de Marokkaanse gemeenschap om in één van de lokalen een moskee te mogen beginnen met de mogelijkheid voor scholing voor de kinderen in de Koran. Op een of andere manier bloedt deze aanvraag dood.

Ook de Turkse gemeenschap wil graag een klaslokaal huren en willen meteen al beginnen op 27 november. De urgentie is hoog. Er zijn in Eindhoven 230 Turkse arbeiders ontslagen. Daar wil de Turkse gemeenschap met elkaar over praten en natuurlijk willen de zusters daarbij helpen.

Ook als de Turkse groep permanent wil huren, wordt hen ruimte toegezegd. Zij pakken het herstel van hun lokaal met voortvarendheid aan. In het dagboek staat: 'Theofrida is druk vanwege het werk van deze Turkse groep in school.'

En kijkend naar de andere huurders staat in het dagboek: 'het is voldoening gevend te zien hoe ieder een eigen ruimte in orde maakt'.

Op 23 december staat in het dagboek: 'Bets en later ook Veronique en Theofrida gaan naar de opening van het eigen lokaal van de Turkse Jongeren- en Arbeidersvereniging. Het is leuk dat de verschillende groepen die ook in de kleuterschool komen, aanwezig zijn. Het was een avond met een eigen Turkse sfeer. Ze stelden de aanwezigheid van Nederlandse mensen op prijs'.

Die verschillende groepen waren: de Emmaüsgangers Wim en Niek van 'De roestige Fiets', Michiel van Ginkel en de heer van de Ven van 'Het Wegloophuis', Joep van Erp van de 'Werkelozen Belangen Vereniging' (WBV) en Arie Trum, een kunstenaar, die verrast is over de ruimte en de lichtinval in het lokaal, dat weldra zijn atelier zal zijn.

De toekomstige huurders hadden elkaar al leren kennen op 19 december tijdens een vergadering. Ook mijnheer Claessen, financieel adviseur van de congregatie, was daarbij aanwezig. Het was een goede bijeenkomst, die kennelijk de saamhorigheid had bevorderd. Zij zullen allen per 1 januari een contract aangeboden krijgen.

Theofrida zorgde niet alleen voor de coördinatie rond de verschillende aanvragen, zij droeg ook de verantwoordelijkheid om de klaslokalen goed gebruiksklaar ter beschikking te stellen. Daar moest hard voor gewerkt worden. Het laten branden van de verwarming baarde veel zorgen. De loodgieter had veel werk en ook de schilders moesten er flink aan de slag. De vloer moest stevig geschrobd worden. Emmaus zorgde voor het wegslepen van oud meubilair en vanuit Schijndel kwamen andere stoelen en tafels. Nieuwe gordijnen werden opgehangen. 'Wij hopen dat de sfeer in het lokaal bij zal dragen aan goede bijeenkomsten van allerlei aard.'

Deze laatste zin typeert de visie van de zusters. Zij zien de huurders als partners, die op hun eigen wijze iets willen bijdragen aan zinvolheid, gerechtigheid en schoonheid.

Emmaus

Abbé Pièrré (1912-2007) beginner van de Emmaus beweging.

De relatie met de jongens van Emmaus is van begin af aan heel goed geweest. Inhoudelijk konden vooral Evert en Theo heel goed met de zusters praten, maar zij waren ook in veel opzichten een fysieke en technische ondersteuning: bij de vele storingen van de centrale verwarming in eigen huis en in de Kleuterschool, met de wasmachine, met het vinden van de putten en putjes in de binnenplaats, met het dichten van een lek in de kelder, met de zware klus van het leeg ruimen van de zolder. Het was meer dan burenhulp. Het groeide uit tot echte wederzijdse vriendschap voor het leven.

Als blijk van waardering voor de hulp en de vriendschap worden alle Emmaus-mensen uitgenodigd voor een gezellige avond. Tot ieders verrassing maakt Theofrida de eerste zaterdag daarna een flinke pan soep voor alle medewerkers van de markt. Daarmee heeft zij een begin gemaakt van een traditie om elke zaterdag soep te koken die vele jaren in stand zal blijven.

Ondanks de geweldige inzet van Emmaus, moet er toch een nieuwe wasmachine worden aangeschaft en moet een kleinschalig bedrijf van 'van de Velden' komen om alle putten en putjes door te spuiten om uiteindelijk de riolering open te krijgen. Dit bedrijf kan uiteindelijk een platte grond aan Theofrida geven over hoe het rioleringsstelsel precies in elkaar zit.

Schoonmaakploeg

Naast de hulp van Emmaus komt er in het begin van tijd tot tijd een schoonmaakploeg vanuit het Schijndelse moederhuis. Zo komen ze op 16 november de keuken schoon maken. In het dagboek staat: de retorische vraag: 'Waren de tegeltje in de keuken altijd al geel?' Als de schoonmaakploeg 's avonds weer terug naar huis gaat, is de keuken een spiegelzaal geworden. Tot nu toe had de keuken twee grote open verbindingen met de binnenplaats. Waarom eigenlijk? Joost van Emmaus gaat aan de slag om deze grote gaten dicht te metselen.

Aandacht voor de overleden medezusters

Naamdag van het huis en een bijzondere viering.

Op het kerkhof van de Lambertus kerk liggen drie medezusters begraven. Zij zijn lang geleden gestorven. Eind oktober / begin november worden hun graven extra verzorgd. Deze taak hebben de zusters als vanzelfsprekend op zich genomen. Later horen zij min of meer bij toeval, dat de familie Liebrechts de zorg voor de graven spontaan op zich had genomen in de periode dat er geen zusters in het klooster woonden. Er bestonden, zo bleek, goede banden met deze familie te bestaan. De zusters zijn met de verzorging van de graven doorgegaan tot hun vertrek in 2016.

Eveneens gaat er stille aandacht uit naar het kerkelijke feest van De Onbevleete Ontvangenis van Maria op acht december. Acht december is de naamdag van het klooster. Voor de zusters is dit ook een dag om stil te staan bij de geschiedenis en de toekomst van het huis.

Op 21 december komt pastor van de Schoor, de pastor van de congregatie, om eucharistie te vieren samen met Bets, Netty, Theofrida, Veronique en zuster Pauline. In het dagboek staat hier niets bijzonders over geschreven, maar het valt op. Het is de eerste en misschien ook wel de laatste keer dat er een eucharistieviering plaats vindt. Waarom gebeurde deze viering? Was het een soort inwijding van het huis, waar immers iets nieuws begonnen was?

Het samenleven met vluchtelingen.

Er is inderdaad iets nieuws begonnen.

Het begin is heel klein en heel gewoon, maar het zal steeds verder openbloeien en uiteindelijk het leven van de zusters en van vele anderen bepalen.

Naar aanleiding van een reactie op een advertentie in 'Groot Eindhoven' komt op 11 november Peter Ploeger vanuit de V.V.N. (Vereniging Vluchtelingenwerk Nederland) met enkele collega's en een vluchteling bij de Zusters op bezoek. Zij doen een voorstel, dat de zusters verder met elkaar overdenken: willen de zusters vluchtelingen in huis opnemen? Wat betekent het om met vluchtelingen samen in één huis te wonen? Het is veel méér dan nachtopvang alleen. Het betekent, dat er mensen in huis komen wonen met wie zij de keuken samen zullen delen en met wie je regelmatig samen aan één tafel zult eten en koffie zult drinken. De vluchtelingen

moeten hun eigen privacy hebben en tegelijkertijd zullen zij ook in je eigen leven komen. Er zal wederzijdsheid groeien. Naast een eigen kamer zullen de vluchtelingen met elkaar ook een gemeenschappelijke huiskamer nodig hebben, zoals ook de zusters naast een eigen kamer ook een gemeenschappelijke huiskamer hebben. De huiskamer van de zusters zal ook vaak een plaats van ontmoeting zijn voor het samenleven met de vluchtelingen. Hoe zal het nieuwe, dat nu zich aandient, gaan groeien?

De zusters besluiten om op het voorstel van Peter Ploeger in te gaan. Er is een intuïtief aanvoelen, dat dit een goede weg is.

Op dinsdag 22 november komt Peter Ploeger om concrete afspraken te maken.

De volgende dag komt Antu, 21 jaar, Engels sprekend, Islamiet en afkomstig uit Bangladesh. Hij heeft twee maanden dakloos rondgezworven. Hij wordt gebracht door Wilma Rensen, die werkzaam is bij de Gemeentelijke Sociale Dienst.

Op de eerste verdieping moeten kamers vrij gemaakt worden. Daarom verhuizen zr. Hieronima en zr. Josephia naar een werkkamer, die voortaan gemeenschappelijk zal zijn. Beide zusters hadden tot dan toe ieder een eigen kamer om zich terug te kunnen trekken als zij even wilden pauzeerden van hun werk. Zij woonden elders in andere kloosters.

Ook wordt een huiskamer klaargemaakt, een 'living' zo heet het plotseling. Binnen een paar dagen wordt nog een tweede vluchteling verwacht.

De volgende dag, op donderdag, komt Bioly naar zijn kamer kijken. Hij wil met de zusters praten over de huisregels. Het is moeilijk om in het Engels of in het Frans hierover met elkaar in gesprek te komen. Daarom wordt een jongen, die bij Antu op bezoek was, er bij gehaald. Als Bioly weg gaat, wekt hij de indruk, dat hij volgende week wil komen. Hij vraagt of de zusters dan Nederlands met hem willen spreken.

Antu heeft vóór hij bij de zusters kwam in het jeugdhotel van Eindhoven geslapen. Hij kent verschillende jongelui en houdt zijn contacten nog even aan. Ook de zusters leven gewoon verder. Maar toch..... ook het samenleven opent zich.

Als Antu op de eerste dag 's avonds thuis komt, loopt hij even bij de zusters binnen. Hij vertelt over het verloop van zijn dag; over de ontmoeting met zijn vriend en hoe kan het anders ... hem worden wat elementaire beginselen van het Nederlands bijgebracht.

Als hij de volgende dag weer 's avonds bij de zusters binnenloopt, is hij ontdaan. Hij heeft op de radio berichten over Bangladesh gehoord waar hij het moeilijk mee heeft. Er wordt tot 12 uur met hem doorgepraat over de problemen in zijn vaderland. Het raakt heel zijn wezen.

En het heeft ook de zusters erg geraakt. Het was ook voor hen een indringende ervaring. Antu gaat de volgende dag naar het Jongeren Advies Centrum, waar hij een brief schrijft naar de regering. In het dagboek staat: 'Een pittige jongen en ... dapper'.

Een paar dagen later, op donderdagavond 1 december rond acht uur, komt Bioly. Hij wordt gebracht door Anton en Heleen. Zijn nieuwe verblijf staat hem goed aan. Bets en Theofrida nemen nog wel even met elkaar de huisregels door, maar de nadruk ligt toch vooral op de gezellige avond die zij met elkaar door brengen. Veronique die naar Den Bosch is geweest voor een bijeenkomst van de Nederlandse Missieraad, komt thuis met Bossche Bollen. De zusters verstaan met elkaar de kunst van het feest vieren en het welkom heten.

Het blijkt al gauw genoeg, - de volgende dag al - dat zowel Antu als Bioly een veilige thuisbasis nodig hebben. Want die volgende dag komt Antu tijdens het avondeten binnen, maar hij hoeft geen eten. Hij heeft vandaag nieuwe informatie over Bangladesh te horen gekregen en hij wil erover vertellen. Hij praat aan een stuk door en vertelt ook over zijn verhaal dat hij voor het Ministerie van Justitie heeft geschreven.

Ondertussen komt ook Bioly thuis. Hij heeft kleine sigaartjes uit India of Bangladesh meegebracht voor Antu. Zij hebben gisteravond na de gezellige ontvangst nog lang met elkaar gesproken en naar elkaar geluisterd. In het dagboek staat; 'We ontdekken weer meer van hun strijd voor meer rechtvaardigheid.'

's Avonds, als Bioly naar het echtpaar is, dat hem gisteren bracht, en Antu naar een vriend is, zien de zusters bij het journaal beelden over Bangladesh. Ook beelden over Namibië. 'De situatie in al deze landen nemen we mee bij ons bidden in onze situatie hier.'

Het zijn van die kleine dingen, die bij een eerste kennismaking met elkaar horen. In het dagboek staat: 'Antu en Bioly houden van soep en van nagerecht.' En ook: 'Intussen zijn ook vijf vrienden van Antu gekomen. Hij heeft ze uitgenodigd voor het eten. Antu bereidt zelf met hen de maaltijd.'

Maar er is ook een veel diepere werkelijkheid. Als de zusters 's avonds met Bioly gesproken hebben, staat in het dagboek: '*Eens te meer beseffen we hoeveel leed achter hem schuil gaat.*'

Het wordt Sinterklaas.

'Het was een heel internationaal feest en goed met elkaar te vertoeven.'

Op 9 december is Antu jarig: '*We moeten denken aan hem en aan zijn ouders.*' Een paar dagen later ontvangt hij post van zijn moeder. 'Hij was zo blij, maar daarna kwam de stilte. Hij bleef stil zitten in de huiskamer'. Een paar weken later belt zijn vader op vanuit Bangladesh. Hij was zichtbaar ontroert en wilde alles aan de zusters vertellen.

Netty gaat Nederlandse les geven.

Het aanleggen van de tv aansluiting voor de livingroom is een flinke klus.

Het is fijn voor Theofrida dat zij hulp kan krijgen van Antu en Bioly om in de kleuterschool gordijnen op te hangen.

Bioly ontvangt bezoek van Djé, een vriend uit Duitsland.

Kerstmis.

De zusters beleven kerstmis dit jaar als een echt feest voor eenvoudige en kleine mensen. 'In onze huiskamer voelden we ons thuis, zeker toen Djé, Bioly en Antu spontaan nog bij ons kwamen. Zo reëel was kerstmis voor ons'.

Om 11.00 uur gaan Veronique, Netty en Theofrida met Djé en Bioly naar de Eucharistieviering in de kerk van de H. Harten: '*Zo gewoon was de dienst, zonder muziek, zonder orgel, zonder enige show*'. Om één uur 's middags gebruiken we het kerstdiner met 9 personen. De afwas is gezamenlijk. Om vier uur komen vijf Turken een zalig kerstfeest wensen. Veronique, Netty en Theofrida gaan 's avonds om zeven uur nog naar het officie bij de Clarissen. De avond, die volgt krijgt door Emmaus nog een bijzonder accent. Cees Koning, Johan de dienstweigeraar in vrouwenkleding en Fred komen en ook Antu en Bioly komen met hun vrienden. Een bond gezelschap van 14 personen. 'Waarschijnlijk zou Maria even opgekeken hebben als wij met hen een bezoek gebracht zouden hebben in Bethlehem. Wees gastvrij voor de vreemdeling die

in uw midden woont.' En 'Bedenk dat gijzelf vreemdeling geweest bent in Egypte en dat Ik de Heer Uw God ben, die u bevrijdt hebt.'

Niet alleen bij de zusters wordt in 1983 kerstmis op een bijzondere wijze gevierd. Emmaus heeft in Joost en Isabelle hele creatieve mensen, die op hun wijze voor een wereld met meer rechtvaardige verhoudingen willen werken. Op kerstavond zijn zij als zwervers naar 'Cogagne' gegaan, het duurste hotel van Eindhoven. Daar hebben zij om onderdak gevraagd net zoals Jozef en Maria destijds. Er was geen plaats in de herberg.

Oud Jaar.

Uit het dagboek:

Het was een bewogen jaar en ieder van ons viert voor het eerst de jaarwisseling in de Hoogstraat. Er is veel reden om dankbaar te zijn. Er blijft nog veel te verlangen en te ontvangen. We ervaren Gods nabijheid en die van elkaar in 1983. We vertrouwen dat dit in 1984 ook ons deel zal zijn.

1984

Het jaar 1984 is het eerste volle jaar van het nieuwe experiment.

Er wordt geëvalueerd om te kijken of het experiment voldoende levensvatbaar is.

Er zijn veranderingen binnen de leefgroep.

Het samenleven met vluchtelingen krijgt vorm en diepgang.

Er moet nog veel aandacht besteedt worden aan het op orde krijgen van het huis.

Het 100 jarig bestaan van het klooster wordt gevierd met een terugblik en een presentatie van het heden met zijn toekomstverwachtingen.

De leefgroep

van januari tot april

Op 1 januari bestaat de leefgroep uit Veronique, Bets en Theofrida samen met zr. Antoniette, die in juni werk krijgt in Deurne. Ook Netty woont nog op de Hoogstraat. En verder natuurlijk Antu en Bioly.

(En, al is het maar een detail: 1.2.1984: Het vogeltje van Bets is dood. *'Maar ze zal voortaan genieten van het zingen van de vogels in de vrije natuur.'*)

Ook Harry is er. Hij was er al lang; nog voor de zusters er in 1983 kwamen wonen. Hij is – wat men noemt - in pension en leeft zijn eigen leven. Hij komt af en toe eens binnen lopen. Als hij de zusters een plezier kan doen, zal hij het niet laten.

De vaste hulpen zijn de zusters Pauline van de Ven, Leny, Josephia en Hyronyma. Zr. Pauline Lagarde verzorgt de boekhouding.

Omdat alles geleerd moet worden, is er in het begin van het jaar een bijeenkomst met instructie over hoe je de telefoon moet bedienen. *'Jullie hebben een belangrijke functie. Geef de goede antwoorden. Wees rustig en vriendelijk.'*

De leefgroep krijgt regelmatig begeleiding van zr. Paulini Linderhof uit Geldrop en Toine van den Hoogen: vier keer per jaar. Deze begeleiding is geen luxe. Je wordt niet zomaar ineens een leefgroep. Er wordt soms heel verschillend gedacht bv. over de vraag hoe je het beste om kunt gaan met een zekere Hendrik. Hierover later meer. Ook de medewerkster denken soms heel verschillend.

Omdat het nieuwe samenleven op de Hoogstraat een experiment was voor één jaar, werd door de leefgroep besloten om grondig te evalueren. Daarom gingen Veronique, Bets en Theofrida voor een paar dagen weg uit hun eigen omgeving. Zij gingen naar het oude klooster van de Augustinessen, even buiten Deursen, gemeente Ravenstein. Dit slotklooster – nu als studiecentrum Soeterbeeck van de Nijmeegse Universiteit in gebruik - had in het begin van de jaren tachtig zijn deuren wijd open gezet voor iedereen die zich wilde bezinnen. Een sobere omgeving, die niet afleidt.

Evaluatie

23 – 24 – 25 april

Het drietal heeft het als positief ervaren, dat zij meer samen zijn gaan doen en weet hebben van elkaars taken. Ze waarderen de inzet van de medewerksters. Door het samenleven met vluchtelingen is de derde wereld veel dichterbij gekomen. Dat geldt ook voor de andere organisaties in het huis. Zij zijn zich erg op hen betrokken gaan voelen, waardoor hun leefwereld groter is geworden. En ze kunnen gewoon doen, wat ze in overleg met elkaar willen doen, zonder allerlei vragen van buitenaf. Ze ervaren het als heel positief, dat zij dichterbij mensen zijn gekomen en dat zij het werk niet hoeven te zoeken. De vraag komt naar hen toe. Ze ervaren tijdgebrek om samen te lezen en om vragen te stellen bij elkaars werk. Hun Engels zou best wat beter mogen zijn, maar wat vooral knaagt is de vervreemding. Veel zusters van de congregatie begrijpen niet goed waar zij mee bezig zijn. Zij gaan wat dat betreft een eenzame weg.⁵ En zij vragen zich af hoe het bestuur naar hen kijkt. Ondersteunt het bestuur

als geheel hun levensrichting of laten zij het alleen maar toe, zoals zij wel meer nieuwe richtingen binnen de congregatie toelaten?

De zusters willen graag verder met elkaar en willen daarbij graag versterking. Zij willen met elkaar een spiritualiteit ontwikkelen, die in het leven is verankerd⁶. Verder hopen zij de contacten te verdiepen met de verschillende groepen die in huis zijn.

Op 21 mei komt zr. Aloysa vanuit het bestuur om samen verder te evalueren. Het wordt een positieve bijeenkomst. Bets, Veronique en Theofrida kunnen rustig alle punten doornemen die zij in Deursen (Ravestein) aan de orde hebben gesteld. Aloysa denkt en voelt met hen mee. Dat wordt heel erg gewaardeerd. Aloysa zegt: 'Het is een hele opzet zoals jullie bezig zijn'

Vertrek en versterking.

De leefgroep van mei tot december.

Netty heeft te kennen gegeven, dat zij wil vertrekken, maar heeft nog niet meteen duidelijk waar naar toe. Zij is daarom vaak buitenshuis om zich te oriënteren. Eind juni komt er duidelijkheid. Netty heeft gesolliciteerd op een functie als pastoraal werkster in Breda en wordt aangenomen. Op 31 augustus houden de zusters met elkaar een communieviering om het afscheid en het nieuwe begin van Netty te vieren. De viering was eenvoudig en direct. Daarna wordt samen gegeten in de ronde kring van de huiskamer. Netty is dankbaar dat ze nieuw mag en kan beginnen.

De volgende dag vertrekt zij naar haar nieuwe woonplaats om zich in alle stilte voor te bereiden op de installatie in de Martinuskerk van Breda. De viering is hartelijk en stimulerend voor het hele pastoresteam. Netty ontmoet veel bekenden, maar ook niet bekende

⁵ Wat is dat voor een weg?

De zusters, in volledige trouw aan de congregatie, verbinden zich aan allen die willen leven voor vrede en sociale gerechtigheid. De zusters gaan hiermee voorbij aan de vaste patronen binnen de congregatie en geloven in de kracht van de Geest in de ander: de 'leek', ook als deze geen kerkelijke binding heeft. Als de graankorrel niet sterft, zal hij geen vruchten kunnen dragen. De congregatie zal sterven, maar mensen die leven in de Geest zullen blijven. In hen zullen de waarden, waar de zusters van de congregatie zich voor hebben ingezet, doorgaan. Met hen verbinden zij zich. Met hen willen zij bouwen als medewerkers. Dat is een nieuwe positie en een eenzame weg.

⁶ Een verankerde spiritualiteit: in de dagboeken komt dat woord een enkele keer voor. Het wordt nergens uitgewerkt. Toch is het de onderstroom van het leven op de Hoogstraat. De verankerde spiritualiteit zoekt niet naar mooie liturgie, maar wil geloof, hoop en liefde leven in de concreetheid van de dag. Dorothee Sölle zegt het in haar bewerking van psalm 150 als volgt:

Looft God niet meer overal,
Zoek hem niet bij macht, getal,
Denk hem niet in pracht en praal.

koningszaal.

diep miskend en grof bestreden.

Maak van hem geen topfiguur,
hoog en guur, -

Hij bedankt voor al die hulde!

Looft God als de minste mens,

vogelvrij en zonder grens,

ieder ogenblik bedreigd, Geef hem niet een

leven dat geen aandacht krijgt, Slijp hem van de ronde gulden.

Hij hoopt dat er mensen zijn, In de wolken,

die hem zoeken in het klein,

Waar hij roept om recht en vrede!

parochianen, die haar de hand schudden met veel goede wensen. De zon geeft een extra warme sfeer.

Na het feest van de zondag komt de werkelijkheid van de maandag. De verhuishwagen staat om 9.00 uur voor de deur. Dan komt het echte afscheid, een bewogen gebeuren, waarbij Netty nog wijst op het boompje dat zij één jaar geleden in de voortuin geplant heeft. Theofrida gaat mee met de verhuishwagen en samen ruimen ze de flat in. In het dagboek schrijft Theofrida: *'Bij het achterlaten van de spullen in 'n nog onbewoonde flat en vooral in alles wat we samen hebben ervaren, overkwam me 'n gevoel van weemoed, haar zo achter te laten.'*

Het vertrek van Netty viel, zoals al gezegd, samen met het herdenken van het feit dat het nieuwe van de Hoogstraat op 1 september één jaar geleden officieel was begonnen. Het dagboek zegt: *'Er is reden om dankbaar te zijn' en 'tegelijkertijd mogen we zeggen dat de dynamiek hier in dit huis er nog volop is'. 'We hebben samen ervaren dat de Heer aanwezig was in ons gezamenlijk zoeken, soms in pijn, soms in grote vreugde.'*

Een van die vreugdemomenten was ongetwijfeld het feit dat op zaterdag 17 juni zr. Theresine zich definitief aansloot bij de leefgroep. Theresine was werkzaam geweest in Chili maar had het land moeten verlaten na de staatsgreep van Augusto Pinochet in 1973. Nu woont ze in Maranatha, Duizel. Het dagboek zegt: *'Maranatha laat haar niet graag gaan. Bij ons is ze van harte welkom.'*

Een week eerder was er al intensief met elkaar gesproken tijdens een goede gebedsviering, waarbij ieder zich verbond met een haar bekend land uit de derde wereld. De opzet en de sfeer van het eigen huis stond daardoor weer levend bij ieder voor ogen. Vandaaruit ontstond de vraag aan Theresine naar de toekomst. In het dagboek wordt deze als volgt geformuleerd: *'Werkend aan de vrede in het kader van de wereldproblematiek kan Theresine een versterking betekenen voor het werk en leven in onze groep. Theresine stapt er niet vrijblijvend in. Ze wil zich voor 100% inzetten. Ze zal vanuit de Hoogstraat contact onderhouden met het Vredeshuis in Boxmeer'*. Het zich verbonden voelen met de verschillende delen van de wereld blijft door de komst van Theresine in ieders gedachte. Het roept de vraag op hoe ieder kijkt naar de opbouw van de kerk. De zusters komen daarover met elkaar in gesprek, ook vanuit het eigen gelovig staan in deze wereld.

In het dagboek wordt op 18 mei 1984 voor het eerst de naam genoemd van Albertha. Het dagboek zegt: *'In de middag komt zr. Albertha binnen, die heel spontaan en met gemak over Afrika praat met Bioly. Zr. Albertha heeft na bijna 25 jaren Afrika-tijd een stukje van het Afrikaanse karakter meegekregen'*. Op 21 mei staat er: *'Zr. albertha is teruggegaan naar Schijndel. Ze waardeert het "zijn" van ons hier. Een rustige medezuster. Zonder enige pretentie was ze hier.'*

José Leijstermans wil zich meer engageren met de verankerde spiritualiteit en komt daarom verschillende keren op bezoek bij Veronique.

Een gast, die ongeveer drie maanden blijft, is zr. Anna, die op verlof is vanuit Guatemala. Ze vertelt over haar ervaringen en hoe zij zich duidelijk tot de armen is gaan bekennen. Ze spreekt met een diep gevoel over 'haar' land. Ze wil – ook nu zij op vakantie in Nederland is - opkomen voor haar volk en voor hen werken. Ze volgt via de media de gebeurtenissen in haar land en is soms diep bewogen. Ze vraagt zich af waarom 'haar' volk zo moet lijden. De zusters willen goed naar haar luisteren en haar een hart onder de riem steken.

Op een keer kookt zij Guatemalaans: Kip in chocolade saus. Het was lekker en tegelijkertijd ook echt vreemd.

Na een paar maanden kan zij haar visum in Parijs ophalen. Kort daarna vertrekt zij weer naar Guatemala.

Theofrida gaat wedijveren met de kip in chocolade saus door kruutmoes uit eigen streek te maken. Even vreemd en vooral degelijk. In het dagboek staat: *'Eerlijk gezegd: het is een goede maaltijd. De Brabanders onder ons vinden het gelijkwaardig aan een goede gortepap.'*

Heel andere aandacht van Theofrida richt zich op de parochiële samenwerking in Gestel-Zuid. Zij wordt vanuit het bisdom benoemd tot lid van de parochie vergadering.

Zij wordt ook lid van het vredesplatform van de Adventskerk. Daarmee doorbreekt zij heel praktisch de scheiding tussen katholieken en protestanten.

Haar aandacht gaat ook uit naar de belangen van werklozen en naar die van de sociale minima, zoals al gemeld. De WBV (Werkelozen Belangen Vereniging) bereidt acties voor tegen de verhoging van de kosten van het openbaar vervoer.

In maart is er een bijeenkomst met gemeenteraadsleden, die welwillend luisteren, maar uiteindelijk levert deze welwillendheid geen subsidie op.

Bets heeft naast de activiteiten die al genoemd zijn, meegedaan aan de Wereldwijd-cursus en is mede auteur van het cursusboek dat zij met elkaar hebben samengesteld. De cursus wereldwijd wilde de mondiale bewustwording vergroten en de betrokkenheid vanuit kerken verhogen.

Bets start met een 'Vluchtelingen-stem' groep, zoals afgesproken tijdens de evaluatiedagen van mei. Om zich te oriënteren gaan zij samen met een zekere Heleen naar Vught om mevrouw Laetitia van Drunen te ontmoeten. Zij heeft een functie bij het Hoge Commissariaat voor Migranten te Genève. Zij krijgen goede tips voor het opstarten van een dergelijke groep. Zij geeft aan, dat men ook op hoog niveau zich zorgen maakt over de wijze waarop Nederland met vluchtelingen omgaat.

Bets zet zich ook in voor het volk van Eritrea dat van honger omkomt. Het weer is killig als zij op 24 november vier uur lang op de markt van Emmaus om aandacht vraagt. Gelukkig is er veel belangstelling.

De volgende dag – een zondag - gaat zij naar verzorgingshuis 'De Elzent', waar een Eritreamiddag georganiseerd wordt. 's Avonds is zij wéér op pad. Ze komt pas om elf uur thuis. *'Voor Bets is het een zondag van concreet werken en aanwezig zijn bij een volk dat lijdt'*.

Da aandacht voor Eritrea wordt breed gedragen. In de Catharinakerk staat een collectebus, waar ook bij gewaakt wordt door de zo genaamde 'kerkwacht'. *'Er komen meer mensen geld brengen dan we hebben verwacht'*.

Veronique was vanuit het CMBR altijd al erg betrokken op kerk en wereld. Zij heeft een speciale aandacht voor missionarissen, die zijn terug gekomen. De tijd is veranderd en Nederland is veranderd. Er gaat veel om in het hart van de oud-missionarissen. Veronique wil vanuit haar eigen bezorgdheid horen wat zij zelf te vertellen hebben. Bijzonder is de dag waar ook protestantse zendelingen bij aanwezig zijn. Ook van hen wil zij horen.

In Tilburg is een groep jonge theologen, die theologie en maatschappelijk handelen met elkaar willen verbinden. Zij willen een centrum 'De Vuurdoop' opzetten voor actie en bezinning. Veronique is bij de voorbereidende besprekingen en later op 19 januari 1985 bij de opening.

Het Huiskamerproject

De huiskamer van de zusters is een soort zoete inval en staat open voor de vluchtelingen en hun vrienden en ook voor anderen. De avonden zijn vaak gezellig. De ene groep kaart, de andere scrabbelt of doet een spelletje. Hieronyma, Josephia en Pauline zijn de gastvrouwen, overdag en 's avonds. Verschillende keren eet een van de gasten mee.

In het dagboek staat: *'We kunnen dankbaar zijn, een stukje thuis te bieden voor deze mensen, hoewel we dit in bescheidenheid van onszelf kunnen zeggen'*.

Maar ook: *'Er zijn veel gaande en komende mensen in huis. We moeten het samen wel vol kunnen houden'*.

Het is een kunst om met onverwachte gasten goed om te gaan en ook met gasten van allerlei pluimage. Zo'n gast kan bv. zomaar onverwachts in de keuken achter een flinke boterham zitten. En wat doe je dan?

Een andere keer komt een zekere Bert – duidelijk overstuur - binnen vallen net na het avondeten. Hij heeft de hele dag nog niet gegeten en kan pas om acht uur in het Labrehuis terecht voor een overnachting. *'Alles wat we op tafel zetten maakte hij op. Een volle suikerpot kwam leeg. Alle boter ging op in dikke lagen en de paté liet zijn sporen na op het tafelkleed. Na elke snee rookte hij 'n sigaretje. Hij vertelde dat hij al zeven jaar thuis weg was en er niet mocht komen; dat hij in een psychiatrische inrichting had gezeten. Hij wilde een bestelbusje kopen om in te wonen. Bert was voorheen ook in de Zaoeja geweest'*.

Een andere bijzondere gast is Hendrik. We schreven al eerder over hem. Hij kwam vaak onverwachts en kon de gesprekken in de huiskamer behoorlijk verstoren. Hij kwam niet alleen voor een kop koffie, maar ook voor een douche en een slaapplek. Naar mate hij vaker komt, neemt ook de irritatie toe.

Herman van der Poel is zijn contactpersoon. De zusters denken verschillend over Hendrik. Ze kunnen hem natuurlijk niet zomaar op elk moment binnen laten. Maar wat dan wel? Zij besluiten om hem een schuurtje als onderkomen aan te bieden. Hendrik is daar blij mee. Hij richt het zelf in. Er worden duidelijke afspraken met hem gemaakt.

Het huisje staat op het terrein van Emmaus. Hij kan voortaan bij Emmaus mee eten en douchen, als hij dat wil, en hij kan via Kees koning gas, water en licht krijgen. Maar Hendrik wil zijn eigen aansluiting. Dat is te veel geëist en ook te gevaarlijk in dat kleine schuurtje. Maar Hendrik zou Hendrik niet zijn als hij niet zou blijven eisen.

Soms loopt hij heel uitdagend rond het huis met brandhout, dat hij wil verstoken.

Er is bij de zusters heel wat afgepraat over Hendrik.

In het dagboek staat: *'Er is al veel gepraat hier in dit huis over Hendrik en meningsverschillen zullen over Hendrik er misschien wel blijven. Zaak is, hoe gaat men met elkaar om als men het niet eens kan worden met iets en welke precaire kanten zitten hier aan.'*

Zou het zó kunnen zijn, dat langzaam maar zeker duidelijk moest worden, dat vluchtelingen en Nederlandse zwervers heel verschillende achtergronden hebben en dat je hen niet op dezelfde manier in dezelfde ruimte kunt ontvangen?

De S.O.S. Telefoon dienst

In 1983 heeft broeder Laanstra (?) al gevraagd of bij de zusters een S.O.S. telefonische hulpdienst zou mogen komen. Hij gaf heldere en concrete informatie over de bedoelingen van zo'n dienst. Zij wil telefonische hulp geven aan mensen die zelf verstrikt zijn geraakt binnen een sekte en staat ook open voor hun familieleden.

De zusters overleggen met elkaar en met hun vrijwilligers en gaan akkoord.

Er komen veel telefoontjes binnen, die verband houden met verschillende sekten, zoals De School voor Filosofie, De Beweging van Copernicus en met de Baghwan. De vragen zijn vaak indringend. Er zijn extra veel telefoontjes, als het Eindhovens Dagblad, Omroep Brabant, de VARA, Sonja Barend, Kruispunt of wie dan ook media-aandacht hebben gegeven aan het verschijnsel van deze opkomende sekten. Vooral jonge mensen worden er in binnen gezogen. Na een paar maanden ervaring willen de zusters een gesprek met een zekere Tosca. *'Ze merken dat hun vragen zo gek nog niet zijn, en dat Tosca als landelijke coördinator de zwaarste last draagt. Haar betrokkenheid is groot bij de mensen in nood. Voor hen is de telefonische S.O.S.-hulpdienst opgericht. Het is geen vijandige hulpdienst tegen de sekten. Als mensen gelukkig zijn in een sekte, dan kan het zo blijven.'*

Verfraaiing van het huis

Wie nu in de wintermaanden de huiskamer van de Hoogstraatgemeenschap binnen stapt, komt in een verwarmde kamer en ziet geen sporen van muizen. Dat is anders geweest. In de winter van 1984 was de verwarming regelmatig kapot. In maart 1984 vermeld het dagboek: *'de huiskamer wordt goed gestofzuigd in de hoop dat de muizen nu eens aan de kaas van de muizenklem beginnen. We zullen morgen zien.'* En even verder op: *'Vanwege muizen in de huiskamer worden er maatregelen genomen.'*

Ondanks de uitgeleefde en onderkomen toestand van het huis, heeft het de zusters niet afgeschrikt om verder te gaan.

Als het experiment om het voor één jaar te proberen in mei positief is afgesloten, kan de aandacht vrijer uitgaan naar de inrichting en het onderhoud van het huis. De zomermaanden worden besteed aan de herinrichting van de huiskamer, de hal en de beneden gang. Een goede sfeer in huis is van belang. Nieuwe gordijnen worden gekocht. Voor de recreatiehoek brengt een zekere Ig. Van der Heijden een tafel en stoelen. Cees Koning zorgt voor stoelen voor de vergaderkamer. Een paar weken later worden er nieuwe tafelkleden gebracht.

In de hal ligt oude vloerbedekking vastgeplakt op de mooie zwarte en witte tegels, toen nog onzichtbaar. Het zware afkrabwerk duurt veertien dagen. Het is vooral het werk van Theofrida en een zekere Elly, de nieuwe hulp in het huis. Ook Veronique helpt mee om de hal in zijn oude glorie te herstellen. De voordeur opnieuw schilderen hoort daarbij.

Leerlingen van de Groenschool (M.E.O.) komen de voortuin schoonmaken en inrichten. Een nieuw telefoonsysteem wordt aangelegd.

In september brengt Leo Tielemans de vitrines aan in de gang. De vitrines maken de gang lichter en gezelliger en de zusters hopen, dat het materiaal, dat in de vitrines ten toon gesteld wordt, de belangstelling zal wekken bij de bezoekers van het huis. Al meteen zet Anita er Zairese spullen in. Theresine – enkele maande later – materialen uit Chili.

'Het is goed voor onze huisgenoten als ze zien dat wij aandacht hebben voor hun cultuur.'

Eind oktober komen elektriciens. Zij halen de gang open op zoek naar de contactdozen. Verder is het de bedoeling dat schilder Liebrechts in de wintermaanden de gang gaat schilderen.

In november willen de zusters de inrichting van het eigen woongedeelte onderhand weleens helemaal klaar hebben, zodat dáár geen energie meer naar toe hoeft. *'We kopen een vloerkleedje voor ons ontvangkamertje. Bets koopt een kast bij Emmaus. Een stuk van de avond wordt besteedt aan verdere inrichting van de kamers.'* Er zijn interne verhuizingen.

Er komt vloerbedekking op de kamer van Veronique.

Eind november is de gespreksruimte weer te gebruiken dank zij een paar weken gestaag doorwerken door de mensen van Emmaus.

Daarmee is de zaak toch nog niet helemaal op orde. Op het eind van de maand komt de elektricien weer. *'Hij breekt de kamer van Theofrida grondig open met behulp van Kees Koning. Ook in onze woonkamer wordt wat gerommeld, maar we kunnen er toch nog eten.'*

Op een gegeven ogenblik moet Josephia uit wijken naar de bijkeuken om te kunnen koken.

Op 4 december staat in het dagboek: *'Het is druk en lawaaierig in huis. Kees boort flink hard, Hieronyma heeft de radio flink aanstaan, Harrie timmert er op los, iemand anders is met de stofzuiger bezig enz..... Maar we blijven er kalm onder.'* *'Met kleine stukjes komt ons huis in orde.'*

Ook in de school gebeurt er van alles, maar daarover straks.

De buurt

In februari komen de paters van de H. Geest tegenover de zusters wonen op nr. 312. De zusters gaan bij hen op bezoek. Hierbij ontstaat een gesprek over gebed en actie. De paters denken wat anders dan de zusters. Volgens hen is er vooral behoefte aan missionaire animatie.

Later in het jaar ontstaat bij de zusters de vraag of er niet samen gegaan zou kunnen worden voor viering en bezinning. Het gesprek dat volgt gaat vooral over de momenten van inkeer in een groepsleven. Dergelijke momenten moeten groeien en het vraagt een eerbiedig indenk en aanvoelen van ieders 'spoor'. Het was een fijne bijeenkomst, maar verder komt het niet.

Er groeit ook een contact met de heer en mevrouw van de Wielen. Met hen gaan de contacten alle jaren door. Op 21 juni staat er over in het dagboek: *'Het is een open, goed gesprek en zal zeker de band met ons huis hebben versterkt.'* Later komt er ook een zakelijk aspect bij. Vóór het klooster staan oude huizen die eigendom zijn van de congregatie. Ook het eigen huis van de familie van der Wielen staat vóór het klooster.

De heer van der Wielen is gemeenteraadslid en weet dat de gemeente plannen heeft met de buurt en wil daarover met de zusters praten. De zusters verwijzen door naar de hr. Claesen in Schijndel, omdat hij beslissingsbevoegd is.

Het gebed

De zusters houden niet vast aan de vaste gebedspatronen. Die hebben hun dienst gedaan, maar zijn in de beleving van velen ook gaandeweg versleten. De zusters zoeken naar nieuwe, aanspraakbare vormen.

Gerrit Achterberg schrijft in een gedicht:

*Ik kan alleen woorden ontmoeten, u niet meer.
Maar hiermee houdt het groeten aan, zozeer,
dat ik wel moet geloven, dat gij luistert;   zoals ik
omgekeerd uw stilte in mij hoor.*

De woorden zijn versleten, maar niet het verlangen om te groeten.

Als Veronique en Netty in het kader van de Wereldgebedsdag van maart naar een gebedsuur bij de clarissen gaan, zeggen zij achteraf tegen elkaar, dat zij toch liever voor een andere vorm zouden kiezen.

In april gaan Veronique, Antonietta en Bets naar een viering in Maranatha in Duizel, een van de eigen kloosters. *'De viering is heel rustig, maar de gebeden zijn vastgelegd in een boekje; het boekje leidt de viering. In zulke vrouwengemeenschap mogen de vrouwen wel eens creatiever aan de viering deelnemen.'*

De zusters zetten zich niet af tegen het oude. Maar hoe brengen we geloof en het dagelijkse leven toch samen tot één geheel? En *'Hoe komen we vanuit het leven van een volk tot gebed én viering?'*

Een duidelijk nieuwe vorm, die leven en geloven verbindt, wordt gevonden in het Dagboekgebed, waarbij het dagelijkse leven uitgangspunt is om tot gezamenlijk gebed te komen.

De zusters willen zich zelf vrij voelen en bevrijdend leven. Als ze een keertje met z'n vieren samen zijn, maken zij van de gelegenheid gebruik om dieper op elkaars gebedsleven in te gaan. Het dagboek zegt: *'We weten van elkaar hoe verschillend we hierover denken, soms ook praktiseren. Misschien kan een aanvoelen van elkaar ieders eigenheid verhelder. Aan vaagheden heeft men niet veel, zeer zeker niet bij religieus denkende mensen.'*

Vaag is het leven van de zusters allerminst. Een van de gasten typeert de zusters als zusters met een al-doende-geloof.

De zuster voeden hun geestelijk leven ook door op retraite te gaan bv. in het Cenakel in Tilburg of Oirschot, in het eigen retraitshuis Maranatha of door naar de stilte van de trappistenabdij in Echt te gaan.

De zusters praten vaak met elkaar naar aanleiding van een kerkdienst, die zij hebben bijgewoond of op de TV hebben gevolgd.

Soms worden er samen speciale vieringen gehouden, bv. i.v.m. de vastenactie of voor Nicaragua en de vredesmissie van de congregatie. Wat in de wereld speelt aan oorlog, honger of geweld komt ook terug in het Dagboekgebed. Midden en Zuid Amerika trekken vaak de aandacht. De bevrijdingstheologie sluit erg aan bij wat bij de zusters leeft.

De zusters zoeken ook naar nieuwe manieren om met de Bijbel om te gaan. Daarom gaan Bets en Veronique naar een weekend over materialistisch Bijbellezen. Dat is een manier van Bijbellezen vanuit de maatschappelijke context, waarin een bepaalde tekst is ontstaan. Verschillende keren is er een bijeenkomst rond de Bijbel. *'De bijeenkomst met J.de Bruijn geeft ons nieuwe mogelijkheden om samen met de Bijbel bezig te zijn. Het is iets verfrissend wat hij ons brengt. De Geest, die een nieuw begin wil maken?'*

Het boekje 'Gebed in de strijd' van de Dominicaan Frei Betto maakt veel indruk.

Een citaat uit het boekje van frei Betto:

*Heb ik recht te klagen
tegenover de naaister in de straat
die haar kinderen grootbrengt in de saaie
routine van een leven
opgesloten in een kalender,
zonder geschiedenis? is het
mogelijk me naar mezelf te keren
als ons werelddeel schreeuwt in
om haar bevrijding?*

barensweeën

En natuurlijk wordt ook Dorothe Sölle gelezen: 'Kies het leven'.

Het dagboek zegt hierover: *'Tijdens het lezen valt het ons telkens op dat D. Sölle laat voelen de noodzaak van een bewust kiezen. Wat doet die oproep in ieder van ons? Kansen geven aan het leven. De ene keer is dat uit te spreken; de andere keer niet. We willen dit lezen in ieder geval enkele keren voortzetten. We eindigen de bijeenkomst met het dagboek-gebed.'*

De zusters gaan verschillende keren naar Woensdrecht om aan de wake deel te nemen. In Woensdrecht is een vredeskamp ingericht. In het dagboek worden telkens verslag gedaan. *'t is angstwekkend door de rollen prikkeldraad die 't terrein afgrendelen ... We beginnen met een lied, daarna stilte, een korte lezing – stilte – lied – vredesgroet aan elkaar en dan trekt men weer naar de barak.'*

Op Goede Vrijdag is rond de vliegbasis een 'alternatieve' kruiswegroute opgesteld. Eigentijdse schilderijen met eigentijdse teksten laten zien hoe gebeurtenissen van 2000 jaar geleden zich nú herhalen.

Uit het dagboek: *'Het is een indrukwekkende bijeenkomst. Op het terrein van de volksabdij staat 'n grote tent met honderden mensen om samen de zeven staties naar de vredesbasis te lopen. De stoet gaat stilzwijgend. Ongelooflijk indrukwekkend, als men bij het omheinde gebied staat met prikkeldraad afgemaakt en zeer goed bewaakt. De vlakte is enorm groot en nog leeg.'*

Wie bij het gaan naar Woensdrecht alleen denkt aan een activistische protest tegen de kruisraketten, hoort niet het gebed om vrede.

Er is een tafelgebed uit de abdij van Iona, in een vertaling van Geard van de Ven, dat zegt:

*Wij geloven dat God aanwezig is
in de duisternis, die aan het morgenlicht vooraf gaat,
in het wachten en de onzekerheid, waar angst en
moed elkaar afwisselen, waar strijd en zorg hand in
hand gaan waar de zon oplicht boven het
prikkeldraad.*

*Wij geloven in de God-met-ons,
die neerzit in ons midden om
ons mens zijn te delen.*

*Wij spreken ons vertrouwen uit, dat
- voorbij aan het veilige nest - Hij
ons aanzet tot actie.*

*Dat – voorbij aan de eigen kwetsbaarheid - Hij
ons brengt naar de straat.*

*Wij vertrouwen ons zelf toe aan dit proces van verandering en
plaatsen ons zelf aan de frontlijn.
Om onze verantwoordelijkheid te dragen, nemen we risico's.
We willen krachtig leven zonder ons zelf op de voorgrond te plaatsen.
We willen leven op het scherp van het zwaard: Kiezen voor leven.*

*We willen ons door de Geest laten gebruiken voor
Gods nieuwe samenleving van hoop.*

Op Hemelvaartsdag gaan Netty, Antoniette en Theofrida naar Woensdrecht. En opnieuw geeft het dagboek een verslag van iemand die geraakt is. *'Daar waren ca. 500 religieuzen bijeen. Ze liepen stilzwijgend naar de hoofdpoot. Terwijl daar aangekomen ze 'n korte viering hielden. Een vreemd contrast: gewapende militairen achter een zwaar bewaakte hoofdingang en mensen die elkaar de vrede wensen. Terwijl ze stilzwijgend terugliepen naar de barak in Hoogerheide, ontmoette men musicerende mensen. Ook veel bekenden van hier kwamen ons tegemoet. Allen op weg naar vrede. In Ossendrecht werd de lunch gebruikt en een gebedsdienst gehouden. Een telegram werd door het bestuur van de S.N.V.R. naar Lubbers gestuurd met als inhoud dat wij allen tegen de plaatsing van kruisraketten in Nederland en geheel Europa waren.'*

Op 1 juni is op de TV een debat over de plaatsing van de kruisraketten. *'Politiek is politiek'* staat in het dagboek. Dat moet te maken hebben met het voorwaardelijk akkoord gaan van het kabinet Lubbers. Een definitief besluit wordt gekoppeld aan twee voorwaarden en het definitieve besluit wordt uitgesteld. Dit voorwaardelijke besluit is ongetwijfeld tot stand gekomen dankzij de demonstraties.

De demonstraties gaan door en ook de zusters zijn daar nog regelmatig bij aanwezig.

Ook het vraagstuk van de wapenhandel heeft de aandacht. *'Zowel 's morgens als 's avond wordt er met elkaar gesproken over het geweld, dat in de wereld toeneemt'...* *'Net of het de gewoonste zaak van de wereld is. Niet te geloven, hoe ongrijpbaar dit gaat. Geen enkele regering heeft daar greep op, of toch wel? Het is moeilijk te ontdekken wie vriend en wie de vijand steunt. Beiden worden soms door dezelfde persoon gesteund. Waarom?'*

Heel regelmatig krijgen de zusters een vraag om een meditatie of preek te verzorgen in een van de parochiekerken: Geldrop, Maasbracht, Nijmegen, Woensel. De ervaringen met de in huis wonende vluchtelingen zijn de basis om te spreken over het vluchtelingenprobleem.

In mei is er een stille tocht door de stad Eindhoven en een week lang wakes voor de vrede tegen de kruisraketten, eindigend in een grote nachtwake. Eén van de wakes is georganiseerd door de groep 'minima'. Heel indrukwekkend, vooral de overweging van Frank van Helmond. Hij gaf aan dat het probleem van de kruisraketten veel breder is en dat het gaat om een nieuwe levensstijl. De katholieke grenzen worden duidelijk overschreden. Ook 'punkers' nemen deel. In het dagboek staat verder: *'Het viel op dat zoveel mensen uit protestantse kringen aanwezig waren en enkele dominees met hun echtgenotes'*.

De hele week was een bijzonder gebeuren. Niet voor niets vraagt pater Odo aan Theofrida om een verslag te maken om het goede ervan door te geven.

In 1983 / 1984 was nog een andere actie actueel: de actie om dat deel van het belastinggeld dat ten goede zou komen aan defensie, niet te betalen. In België ging dat geld in een vredesfonds. Het dagboek is onduidelijk over de Eindhovense context. Op 22 maart gaat Netty voor het eerst Fl. 5,75 betalen bij de Nutsbedrijven. Het gebeurt in een soort van optocht met een aantal mensen en met een versierde bakfiets van Emmaus. Op 4 juni gaat Theofrida. Het is dan geen uitbundige stoet. Het regende dat het goot. Geen pretje.

Op 10 oktober is er een bijzondere vergadering in zaal 'De Harmonie'. Het F.N.V. roept op tot solidariteit met de Britse mijnwerkers. Deze hadden al eerder het verlies van 2 miljoen banen moeten verwerken en nu had de regering van Margaret Thatcher op 6 maart besloten tot de sluiting van 20 mijnen en later van nog eens 70. Het was wereldnieuws geworden dat 5000 stakende mijnwerkers bij Orgreave slaags geraakt waren met eveneens 5000 politieagenten. Theofrida bezoekt de vergadering. Het dagboek zegt: *'De bijeenkomst is aangrijpend. Een jonge mijnwerker van 23 jaar heeft al van zijn 16de jaar in de mijn gewerkt. Ook zijn grootvader en zijn vader. Hij vroeg om internationale solidariteit. Wat een grote massa mensen van verschillende vakbonden en van kleine politieke partijen die opkomen voor de rechten van de mensen.'*

1984 is het jaar dat Indira Gandhi sterft. *'Met huiver wachten we af wat er nu verder in India gaat gebeuren: een volk met hoge eigen culturen, een volk dat door verschil in religie in delen wordt gescheurd'*.

In deze jaren gaat ook veel aandacht uit naar de dwaze moeders van Argentinië. Een groepje vrouwen vraagt aan de zusters om aan hen aandacht te schenken. Dat is voor de zusters geen moeilijke opgave. Op 20 september en 15 november gaan zusters al vroeg in de morgen naar Den Haag om de stille tocht in solidariteit met de 'Dwaze moeders' mee te lopen.

Politiek Avondgebed.

Het 'Politisches Nachtgebet', dat in 1968 voor het eerst in Keulen werd gehouden, was een initiatief van een oecumenische werkgroep onder leiding van Dorothe Sölle en Fulbert Steffensky om gerechtigheid en wereld bij elkaar te brengen. De zusters hebben zich door Dorothe Sölle laten beïnvloeden. Het ging ook hen om gerechtigheid en om goede toerusting voor de dagelijkse dag, waarin strijd gevoerd moet worden voor de vrede en voor de bevrijding van de onderdrukte mens.

Het vredesavondgebed, zoals de zusters dat in 1983 vorm hadden gegeven, krijgt voortaan gestalte vanuit drie basis elementen: informatie, meditatie en actie.

Goede informatie en discussie is nodig om goed te kunnen bidden en zonder plan kan er niets veranderen.

In Nederland vond het eerste Politieke Avondgebed plaats in Den Haag van 1973 tot 1974. Het politieke Avondgebed in Amersfoort bleef bestaan van 1974 tot 1986. Aansluitend op de vredesavondgebeden begonnen de zusters met het politieke avondgebed vanaf januari 1984. Tot 1 december 2015 zouden er nog 165 avonden volgen. Pater Piet Simons was nauw betrokken bij de totstandkoming van deze avonden.

Er wordt creatief gezocht hoe de inhoud op een avond goed voor het voetlicht te brengen. Soms wordt een deskundige spreker uitgenodigd, maar het kan ook anders *'om vonkjes te laten overslaan en om de deelnemers te versterken in het verlangen naar vrede.'* Er werd met elkaar gezongen en gebeden; er werd gezocht naar wat gedaan kan worden.

In het eerste avondgebed van 1968 in Keulen wordt in de toespraak gezegd dat het gebed en de voorbede een eigen functie hebben die uitgaat boven de informatie en de actie. Gezegd wordt: in het gebed spreekt de mens zichzelf uit voor het aangezicht van God. Hij spreekt zijn hoop uit op het rijk van God. Het gebed is de uitdrukking van het besef dat het rijk van God mij aan gaat. In het gebed worden de zaken niet op God afgeschoven maar de mens neemt de verantwoordelijkheid voor de toekomst van dat rijk. Om zo te kunnen bidden moet men daarvoor de wereld kennen. De eerste stap voor het gebed is de informatie over de toestand van de wereld. Het is een stuk van het gebed: te leren, argumenten afwegen, de waarheid te zoeken.

In een niet-autoritaire gemeenschap wordt het nauwkeurig kennen van de situatie nagestreefd door een wederzijds afwegen van argumenten. De tweede stap van het gebed is daarom de uitwisseling van gedachten, de discussie. Het gebed maakt bewust wat nog niet is en daarom hoort de derde stap het overwegen van de actiemogelijkheden te zijn.

De onderwerpen die in 1984 aan de orde komen zijn:

1. De persoon van Bart de Ligt

31 januari / door Jos van de Schoor, pastor van de congregatie. Een heftig citaat uit een preek van deze dominee is:

“En zegt de generaal: ‘Schiet!’ zo schieten allen, waarop dan ook; al was het op het hart van Jezus Christus, dat heilig hart van God. De eerste eis van de militaire Staat is deze: dat gij, zo nodig, uw geweten slingert uit uw borst.”¹

2. Het eigen ontwikkelingsproces.

28 februari / door Andries Andriessse.

We zijn zo in de structuren verweven, dat we altijd vuile handen zullen maken. Blijf waar je bent en probeer daar anders te leven. Wees toekomst gericht. Doe de dingen die de kinderen van je kinderen niet schaden.

3. Groeiende vrede.

29 maart / verzorgd door de I.K.V. leden van Gestel.

Gesprek over de motivatie om mee te doen met de vredesweek.

Het zaadje kan telkens weer groeien.

4. Geweldloze weerbaarheid.
1 mei / door Harrie Zeldenrust.

De evenwichtige verhouding tussen bezinning, vasten en acties kwam die avond tot uitdrukking. Kernwapens zijn een signaal van de wijze hoe we met elkaar omgaan. 't Is een algehele verzieking van onze maatschappij die alleen met een lange adem kan genezen. Deze en vele andere waardevolle gedachten kwamen naar voren. Zo'n avond stimuleert tot doorgaan met elkaar in vredes- bijeenkomsten.

5. Ervaringsverhaal.
29 mei / Kees Roest en jongeren aan het woord / o.l.v. pater Piet Simons.

Een vurige avond met medewerking van het Lopend Vuurtje.
De een zei: 'God leidt uiteindelijk alles ten goede'.
Een ander zei: 'Maar hij heeft daarvoor wel mensen nodig'.

6. Videoband Ploegscharen 8
26 juni

Er wordt op twee plaatsen naar de video gekeken. Een zeer indringend gebeuren. Ieder is onder de indruk. 't Is een goede samenvatting van wat we in de verschillende voorgaande avonden hebben gedaan en besproken

7. Wat kunnen we nog doen na genomen dubbelbesluit?
29 november / door pastor Ton Bressers, pastor van de kerk van 't Hofke, Tongelre.

Een goede aanzet.

De avonden zijn steeds goed bezet met een gemiddelde van 50 deelnemers. De zusters zijn benieuwd naar de ervaringen van de deelnemers en maken een enquête. Van zichzelf zeggen zij dat zij gesterkt zijn in hun vredes-streven.

Deken Peters zou graag een koppeling zien van deze avondgebeden met het city-pastoraat, maar daar wordt niet op ingegaan.

MOVE, een blad uit die tijd over ontwikkelingswerk, wil graag een interview met de zusters. 'Wat hier gebeurt, ligt in het mondiale vlak'.

Lotsverbondenheid

Tot nu toe kon ik redelijk objectief vanuit de dagboeken schrijven. Maar dit hoofdstuk gaat over de vluchtelingen. Ik wil me met hen verbinden. Ik wil schrijven over wat er in 1984 met hen en met de zusters gebeurde. Ik wil het schrijven als een aanklacht tegen onrecht en als een pamflet voor lotsverbondenheid.

Ik wil gaan staan in de schoenen van de vluchtelingen, die op vele plaatsen spraken over hun situatie en hun strijd en ik wil gaan staan in de schoenen van de zusters, die creatief waren om levenskansen te scheppen.

Nu pas begin ik te begrijpen waarom de God van de Bijbel tot het Joodse volk zegt: 'Gedenk, dat jullie vreemdelingen waren'. Het vreemdeling zijn van ons zelf is de basis van lotsverbondenheid; de basis van broederschap en engagement.

En hierin wil ik ook aanklagen. Multatuli, die veel gedragen heeft, schreeuwt het uit tot de koning in zijn 'Max Havelaar' als hij zegt dat het onrecht gebeurt 'in Uwe naam, koning! In Uwe naam'. En zo is het nog. Waar de lotsverbondenheid en de broederschap ontbreekt, gebeurt het onrecht in naam van wet en regelgeving.

Als een wet de mens niet dient, is het dan niet beter om de wet illegaal te noemen? Niet alleen bij de vluchtelingen onderling en niet alleen bij de zusters is er sprake van lotsverbondenheid. Er zijn in het jaar waar we nu over schrijven ook hoog geplaatste politici die weet hebben van recht doen.

Het was al langer zo dat Antu zich elke week moest melden op het politiebureau, maar op 20 januari is het anders. Om tien uur heeft hij daar een verhoor vanuit het ministerie. Hij is van te voren gespannen en kan niet eten. *'Tussen half twee en twee uur komt hij thuis. Zeer vermoeid. Hij kan er niet over uit dat mensen zulke elkaar kruisende vragen stellen en dat in een ijltempo. Hij meent dat hij tevreden mag zijn en heeft een lichte hoop dat hij zal mogen blijven al zal de werkelijke toestemming nog lang uitblijven. Hij is er helemaal opgewonden van. Zijn recente verleden gaat weer helemaal door hem heen.'*

Hij vraagt zich af: *'waarom ben ik uit Bangladesch weg gegaan? Waar dient mijn leven voor?'* Zijn hoop op asiel wordt steeds kleiner, maar hij wil goed beslagen ten ijs komen als zijn zaak bij de rechtbank zal dienen. Daarom verzamelt hij gegevens over Bangladesh en vertaalt deze uit het Engels en het Frans.

Kees Nachtegaal gaat druk uitoefenen op parlementsleden. *'Volgens hem verschaft het ministerie onjuiste informatie over Bangladesch. Het ministerie gaat alleen af op gegevens van de ambassade en heeft alleen economische en politieke belangen op 't oog. De verhalen van de individuele mensen en van Amnesty, de V.V.N. tellen niet.'*

Eind maart wordt zijn zaak door de rechtbank behandeld. Antu en Kees Nachtegaal willen dat ook, al was het maar om de juiste en eerlijke informatie boven tafel te krijgen.

Ondertussen heeft Bioly op 16 februari een afwijzing gekregen. Hij is onthutst. *'Het strijdt met zijn gevoel, want: Antu is mijn broer geworden en jullie zijn mijn zusters.'*

De zusters schamen zich voor wat hen aangedaan wordt *'door onze eigen landgenoten!'* Hoe kunnen zij Bioly helpen? Zij leggen in de huiskamer een lijst op tafel, waar iedereen die een idee krijgt, zijn idee kan opschrijven.

Een advocaat wordt ingeschakeld om in hoger beroep te gaan.

Op 8 maart staat in het dagboek een gebeurtenis beschreven, die alle bothed te boven gaat. *'Bioly ging naar de politie en ze vertelden hem dat ze alles al geregeld hadden om hem de volgende week met 'n vliegtuig naar Zaïre te laten vertrekken. Hij vertelde dat hij in hoger beroep was gegaan, wat ze niet wisten. Er werd gebeld met de advocaat en de zaak was even weer rustig. Bioly ging voetballen om zijn zinnen wat te verzetten. Wij leven intens mee het hem.'* *'Het gesprek gaat vaak over de penibele situatie van Bioly'*

'Er is niet zoveel aan te doen dan relaties gebruiken die invloed hebben bij 't ministerie. We besluiten zo snel mogelijk contact op te nemen met ons bestuur.'

Op 13 maart heeft zr. Alouisa van het bestuur Marga Klompé bereikt. Marga Klompé was op dat moment voorzitter van Justitia en Pax Nederland. Zij had verschillende ministerposten bekleed en stond bekend als een invloedrijke politica.

'Zij is met vakantie, maar we mogen alle gegevens van Bioly op sturen naar haar privé adres. We maken een brief klaar, die het bestuur kan ondertekenen. We schrijven onze ervaringen met

Bioly uit, om er bij te voegen. Zou het toch nog mogelijk zijn om Bioly hier te houden?’ ‘Bets en Veronique hebben het druk met Bioly. Hij wil graag zijn tante bellen in Zaïre voor meer bewijzen. We zijn er intens mee bezig. Wat gaat er gebeuren? Hoe verloopt het proces? Wat gaat er in hemzelf om? Wat kunnen we doen?’

Ook Dien Cornelissen, eveneens een bekende politica uit die dagen, wordt ingeschakeld. Op 16 maart geeft de overste van de congregatie, zr. Florentina, een telefoontje door dat zij van Marga Klompé heeft ontvangen:

‘Volgens de ambtenaar van Justitie is er geen herzieningsverzoek voor Bioly binnen. Marga Klompé brengt de stukken die zij ontvangen heeft naar het ministerie.’

‘Bij de advocaat wordt navraag gedaan. Hij heeft een bewijs van ontvangst, omdat hij het aangetekend heeft verzonden’

Omdat de dag waarop de uitzetting gepland stond al verstreken was, wordt afgesproken, dat Bioly zelf de voordeur niet mag open doen en de zusters zullen de politie ook niet direct bij hem toelaten. In het dagboek staat: *‘t Is een beetje zorgelijke toestand rond hem.’* Dat is heel eufemistisch uitgedrukt. Voor Bioly is het een nachtmerrie. De zusters voelen zich machteloos. Ze vinden het onbegrijpelijk en absurd: *‘Iemand, een huisgenoot zelfs, die dit moet meemaken.’*

Theofrida neemt contact op met Amnesty in Amsterdam. *‘In het blad ‘Wordt vervolgd’ van Amnesty van jan. ’83 wordt duidelijk gesproken van schendingen van mensenrechten in Zaïre. Ze raden ons aan de lijn van de advocaat van de V.V.N. te volgen die in contact staan met Amnesty.’*

‘Wat we ook doen, we zijn er mee bezig, emotioneel en waakzaam.’

*Iedereen blijft hopen
Dat hij nog een toekomst heeft
Rust voor zijn vermoeide hoofd
Een plek waar hij in vrede leeft
Als je maar dichtbij blijft
Gaan we hand in hand
En zullen we de grens passeren
Van een nieuw en beter land
Freek de Jong*

In het dagboek wordt vanuit de beleving van de situatie verzucht: *‘In de schaduw van de Allerhoogste verblijven wij.’*

De zusters spreken met elkaar af om een conceptbrief voor mevrouw Korte-van Hemel, staatssecretaris voor justitie, te maken. Zusters die Bioly kennen kunnen deze dan naar haar toesturen. Theofrida schrijft haar een zeer persoonlijke brief.

Op dinsdag 20 maart komen de zusters nog een keer bij elkaar om te zien of er nog iets kan gebeuren. Dan *‘vertrouwen we hem aan het Leven toe.’ ‘Ieder is volledig gericht op wat de*

woensdag zal brengen.’ ‘Om acht uur verzamelen we ons in de gebedsruimte. Deze internationale dag tegen racisme – 21 maart - beginnen we met een gebedsviering speciaal voor Bioly.’ Dan om kwart voor tien gaan Bioly en Theofrida naar het politiebureau. Wat een geluk als ze al voor half elf terug zijn met de mededeling dat Bioly schorsende werking heeft gekregen. We kunnen onze vreugde haast niet op. We bellen het goede nieuws door’ Om de spanning van zich af te laten vloeien, gaan Theofrida en Bioly ’s middags een eind fietsen.’ ‘Wilma van de V.V.N. komt met bloemen.’ ‘We nemen ’s avonds op de afloop een glas wijn.’

Er is even rust gekomen, maar het gevaar van uitzetting is nog niet geweken. Daarom gaan Bets en Bioly op 30 maart naar de abt van de Achelse Kluis, die binnenkort naar Zaïre zal vertrekken. Hij belooft om te helpen bij het zoeken naar bewijsmateriaal.

Ondertussen is het leven van Antu ook doorgedaan. Elke week brengt hij zijn verplichte bezoek aan het politiebureau.

Wat de procedures betreft is het rustig in de maanden april tot en met juli, maar onwillekeurig zijn zij vaak bezig met hun hoop op een verblijfsvergunning. Ook hun thuisland houdt hen bezig. In juli hoort Antu van zijn vader, met wie hij telefonisch contact heeft gehad, over overstromingen in Bangladesh. Zijn vader was bedroefd, omdat de overstroming voor de derde keer de oogsten te niet zal doen.

‘Waarom moet een land dat uitgebuit wordt ook nog zoveel lijden van natuurrampen?’ vragen de zusters zich af.

En dan slaat opnieuw een crisis toe. Op 6 augustus komt Antu verslagen terug van zijn bezoek aan de politie. Hij heeft zijn afwijzing van zijn asielaanvraag ontvangen.

Er wordt druk overlegd wat er nu te doen staat. Wilma en Peter van de V.V.N. worden op de hoogte gebracht en ook wordt Kees Nachtegaal ingeschakeld. Kees verwacht dat het geen hopeloze zaak is en heeft volgens hem voldoende pijlen op zijn boog. Hij adviseert nog geen politici in te schakelen.

Het is kermis in Eindhoven en om Antu uit zijn verslagenheid te halen, neemt Bioly hem mee naar de kermis. ’s Avonds na het journaal gaat Bioly oliebollen halen als kermisattractie. Ondanks zijn zorgelijke gezicht geniet Antu hier wel van.

Harrie, de pensionaar, had Antu en Bioly een vakantie in Arcen aangeboden, maar de lust is over. Alles wordt afgezegd. Ook het werk bij Emmaus, dat zij al lange tijd deden. Het is al laat, als Bioly en Antu nog even gaan wandelen.

Bioly leeft heel intens mee met Antu. Dagelijks gaan zij met elkaar een stukje wandelen. Vaak meerdere keren per dag. Bioly voelt de pijn van Antu aan als geen ander. Hij krijgt last van hoofdpijn; kan maar moeilijk slapen en eet minder of niet.

Antu zelf is natuurlijk ook vol van allerlei gevoelens en gedachten. In een gesprek met Bets en Theresine spuit hij zijn agressie richting V.V.N. De zusters overwegen om weer Marga Klompé in te schakelen en weer brieven te schrijven. Dat kalmeert hem.

Een paar dagen later gaat hij met Peter Ploeger naar mr. Portier, een advocaat. Deze moet zich eerst nog verdiepen in de zaak. Bets zorgt voor de nodige krantenknipsels over Bangladesh. Als weer een paar dagen later Antu samen met Peter Ploeger naar de advocaat willen gaan,

wordt de afspraak uitgesteld. *‘Antu voelt zich als een voetbal waar anderen mee kunnen spelen.’*

Weer een paar dagen later hebben de zusters een brief klaar voor de staatsecretaris ter ondersteuning van een verzoek tot herziening van de afwijzing. Ook is er een lijst met handtekeningen van de zusters van het moederhuis in Schijndel. *‘Er is heel wat beweging gekomen dat zovelen van harte een handtekening kunnen zetten.’* Marga Klompé wordt voor de tweede keer ingeschakeld.

Antu kan samen met Kees Nachtegaal en een zekere Saidoel bij mr. Portier, de advocaat terecht. Hij is hoopvol gestemd en raadt de zusters aan zijn procedure te volgen en nog geen stappen richting parlementsleden te ondernemen, die bij Bioly zijn ondernomen. In het dagboek wordt de advocaat beschreven als een pittige kerel, die niet van ‘flauwe kul’ houdt. Hij heeft zijn hart bij de zaak en hij zal er voor knokken.

Op 10 september rond half 12 komt plotseling Yvonne, de vriendin van Antu, binnen en vertelt ons dat Antu op ’t politiebureau zit. *‘Bets gaat onmiddellijk mee met haar. Ze krijgen hem niet te zien; wel de advocaat mr. Portier, die het fout vindt van de politie dat Antu vast gehouden wordt. Bet en Yvonne komen rond 2 uur zonder Antu thuis. Ze eten samen, verontwaardigd en toch rustig. Tegen half 3 komt er een telefoontje om Antu te halen. Wat een feest hier hem terug te zien. Het wordt een gezellig koffie-uurtje.’*

Voor de volgende dag staat een teambegeleidingsgesprek in de agenda onder leiding van zr. Paulini. *‘Uitgangspunt is: hoe houden wij het vol om met vluchtelingen in huis om te gaan en hun proces bij ons binnen te laten.’*

‘Onder onze bespreking komt het verrassende bericht van Marga Klompé dat aan Antu schorsende werking is verleend. Een geweldig fijn bericht.’

‘Antu was op dit moment bij de advocaat. Bets belt hem gauw op. Blijde verrassingen.’

Op diezelfde dag – 11 september – komt er nog een geweldig fijn bericht.

‘Groot was de vreugde toen Antu ons rond 2 uur kwam vertellen, dat hij op 24 september zou gaan trouwen met Yvonne. Er is veel gelachen, gepraat en toch ...’

Bioly was net in die dagen - 10 en 11 september - vanuit zijn opleiding naar België. Als hij thuis komt wordt hij volkomen overrompeld door alles wat is voorgevallen. De zusters zijn blij hem weer thuis te hebben.

11 september:

‘Aan tafel zaten we met velen. Een voorproefje van het gastmaal des hemels, waar geen verschil meer bestaat tussen armen en rijken, blanke en kleurlingen. We zaten met Sjoerd, de ontheemde, Antu en Yvonne de stralende, Bioly de denker, Hartè de Ethiopiër met zijn fijn gezicht. We vormden één gezin deze avond.’

Huisgenoten

Op 8 mei staat in het dagboek naar aanleiding van een gesprek van de zusters met de medewerksters: *'we hebben toch het gevoel dat onze 'jongens' als huisgenoten behandeld moeten worden en niet als vreemdelingen.'*

In het samenleven met elkaar is er geen duidelijk onderscheid tussen momenten van elkaar helpen, van met elkaar ergens naar toe gaan, van serieuze gesprekken en van plezier met een vanzelfsprekende aandacht voor elkaars eigenheid. Het zijn even zoveel momenten van integratie.

'Als Bioly en Antu een bezoek hebben gebracht aan het moederhuis in Schijndel, geven zij aan, dat de gezellige drukte van de eigen huiskamer schril afsteekt tegen de grootte en de stilte van het verbouwde moederhuis.'

Bets neem Antu en Bioly ook mee naar sommige bijeenkomsten over de Filipijnen. Zo worden veel kloosters van de zusters bezocht.

En waarom zou Antu geen tentoonstelling openen over vluchtelingen in de Kunst. Bioly houdt een inleiding voor Franse studente over Zaïre en zo gaat het dagboek steeds door met allerlei activiteiten die zich aandienen.

En als het carnaval is, gaan Netty en Theofrida met Antu naar de optocht om hem op te vrolijken. Antu is enthousiast. Antu gaat ook naar het café, maar hij – zeker als moslim - voelt er zich thuis. *'Een onbegrijpelijk gedoe voor hem.'* *'Er wordt veel gedronken en met geld gegoid.'*

In huis nemen Antu en Bioly een deel van het werk voor hun rekening. Zo helpen zij mee om de achterste slaapzaal alvast leeg te ruimen voor 't Wegloophuis. Ze genieten van de binnentuin en maken de vijver schoon. Ze koken en bakken en passen soms op het huis.

Bioly gaat mee naar de wakes tegen de kruisraketten. Hij kan ook genieten van de mooie natuur.' Hij leert de kastanjeboom kennen.

Eind mei viert Bioly zijn 25ste verjaardag. Josefia kookt lekker en trakteert op ijs. *'In de avonduren komen de eerste bezoekers. Allerlei nationaliteiten kwamen binnen. Spanjaarden – Fransen – Surinamers – mensen uit Curaçao, Zaïre en Bangladesh. Misschien nog meer. Ze spraken hier in deze kamer dezelfde taal. Een klein Pinksterfeestje zonder veel ophef. In ieder geval was het een hele fijne avond voor ons allen.'*

Er wordt nog zo'n moment beschreven:

'Antu en Bioly, twee Engelse vrienden en Jan Willem komen om half vijf de huiskamer binnen. De twee Engelse vrienden spelen gitaar en zingen liederen. We zitten er met een internationaal gezelschap. Deze sfeer geeft iets aan van de eenheid waar we naar toe willen groeien: verbroedering en verzustering. Zo'n moment van Rijk Gods, een proef van hoe 't zou kunnen worden. Deze avond verloopt rustig. We spelen, handwerken en praten gezellig''.

Als het Moederdag is, zorgen Antu en Bioly voor de maaltijd en geven zij elke zuster een rode roos.

Op de eerste dag van juli ontstaat bij de koffie spontaan het idee 'om samen met alle huisgenoten een dag vakantie te houden. 't Valt erg goed bij de jongens, zeker nu ze horen dat al hun vrienden en kameraden op vakantie gaan. Al pratende worden het al gauw twee dagen. We denken aan Losser.' 'We kunnen op 12 en 13 juli in Losser terecht. We kunnen de auto van Pauline gebruiken en Pauline zal op deze dagen in huis blijven. Antu en Bioly vinden het een geweldige verrassing.'

Op 12 en 13 juli: met z'n achten in alle vroegte op vakantiereis. 'Het is prachtig weer. De tocht gaat naar Arnhem (openluchtmuseum) en nationaal park De Hooge Veluwe. We eten een lekkere pannenkoek en ook buiten kunnen we lekker picknicken. Het is een gezellige, gezamenlijke reis. Waarin ieder tot zijn recht komt, ook al bekommt niet ieder een witte fiets. Rond 8 uur bereiken we Losser, waar we zullen overnachten. De zusters van Losser zijn kennelijk blij met de dienst die zij ons kunnen bewijzen.'

'De volgende dag vertrekken we vanuit Losser naar 't Avonturenpark van Hellendoorn. 't Wordt een heel ontspannen morgen voor ieder. Antu probeert alles en Bioly haalt Theofrida over om mee in de avonturenslang te gaan. Na Raalte, waar we chinezen in Nieuw Peking, reizen we langzaam naar 't Zuiden'

'Rond acht uur arriveren we op de Hoogstraat. Pauline die op het huis paste, heeft veel mensen zien gaan en komen. Harrie is ook blij met onze goede vakantie-ervaringen. Een volgende keer moet hij ook meegaan, vinden de jongens.'

De vakantie-dagen smaken naar meer. Op 30 juli gaan Bets en Theresine samen met Antu en Bioly 'n dagje uit met de N.S. Samen naar slot Loevestein, Woudrichem en de Biesbosch. *'Loevestein was interessant, in Woudrichem was een goede maaltijd, maar de Biesbosch was het mooist en het meest plezierig. Het was heel fijn om stil genietend de natuur te voelen.'*

*Thuis kom je
Waar je wordt gezien
Waar je bij je naam genoemd wordt*

*Thuis kom je
Waar je je veilig weet
Waar vertrouwen ademen kan*

*Thuis kom je
Waar je kwetsbaar kunt zijn
Waar je weer opnieuw kunt beginnen*

*Thuis kom je
Waar deuren open staan
Waar je van harte welkom bent.*

Integratie

De zusters hebben geen vast plan om Bioly en Antu te integreren. Integendeel. Op 15 april staat in het dagboek: *'Bets wordt door Antu en Bioly geïnformeerd over hun mening omtrent de integratie van culturen.'*

In het samenleven komt alles kriskras door elkaars aanbod. Zoals wij praten over vossen en konijnen, zo praten Antu en Bioly over luipaarden en panters.

Op een middag gaat Bets samen met Theofrida, Antu en Bioly naar Anna en Jan, een zus en zwager van Bets. Ze bekijken de boerderij, maar Antu en Bioly schrikken van de zeugen in de boxen. *'Dat is toch geen manier om dieren van het leven te laten genieten. Leny, dochter van Anna, vertelt Antu waarom het zó wel moet, als je voor de kost moet werken.'*

'Thuisgekomen praten we aan tafel daarover na. Antu en Bioly hebben gelijk: in hun landen hebben de beesten nog een stuk de vrijheid. De techniek in W. Europa is zó hoog, dat ze mensen dieronwaardig wordt.'

Antu en Bioly willen wel meer techniek voor hun eigen land, maar niet op de manier zoals het westen het nu doet in hun land, nl. de techniek geven. Ze willen het zelf in de hand houden, ook de reparatie ervan. Ze wensen een techniek waarmee ze zelf kunnen werken.

Misschien kunnen ze in contact komen met een groep studenten op de TH, die op 'hun' manier wil werken.'

Een andere keer gaat het gesprek over onze westerse manier van het omgaan met honden en katten, alsof het onze kinderen zijn. Ze hebben een oude deftige mevrouw gezien met een hond, die een rug dekentje draagt en aan een 'gouden' leidband loopt. Dat roept verbazing

op. *'Ze kan het bandje om mijn hals doen!' 'Hier krijgen honden en katten méér eten en méér aandacht dan veel mensen op de wereld.'*

Weer een andere keer gaat het over de man-vrouw verhouding in de respectievelijke landen, of over de godsdienst en de cultuur. Over het feit dat vluchtelingen niet geloofd worden, over de grote wereldproblemen van armoede en onderdrukking, over het niet kunnen studeren en illegale arbeiders.

Met Pasen wil Antu in een tijdbestek van 10 minuten de betekenis van Pasen kennen. *'We proberen elkaar te verstaan over de persoon van Christus en we vonden elkaar in de betekenis van: leven naar de inspiratie van "een groot goed man" (Jezus, Maarten Luther King, Marx)'* Antu en Bioly vinden het leuk, dat de zusters allemaal wat zomers en wat levendiger voor de dag komen voor zij naar de nachtwake gaan.

'Na de viering van de wake gebruiken ze samen thee met een krentenbol. De t.v. staat aan en de zusters wijzen Antu en Bioly aan wat er gebeurd is in de kerk. Antu is kinderlijk blij met de kaarsjes en het feest.'

De zusters schrijven in hun dagboek: *'We hebben er goede gesprekspartners aan.'*

Op verschillende plekken waar Bioly of Antu zich laten zien, merken zij 'dat velen nog niet goed raad weten met een andere huidskleur van mensen.' In het dagboek staat als commentaar: *'We zingen misschien vaak van één wereld waar plaats is voor blank en zwart, maar in feite is de verwerkelijking niet zo gemakkelijk. En toch... laten we hoop houden.'* Vertel er over

Het is voor de zusters ook een groot voorrecht om de vluchtelingen zo te mogen leren kennen.

Het is voor de zusters, voor Bioly en Antu een volstrekt nieuwe ervaring om zo met elkaar te mogen leven. Het is een vreugde, die beelden oproept van het Koninkrijk Gods, waar alle volkeren in vrede samenleven met elkaar, maar het is ook de confrontatie met de weg daar naar toe.

Op 26 februari staat in het dagboek: *'we zijn ons in de afgelopen maanden bewust geworden, dat er voor ons persoonlijk méér verbonden is aan het opnemen van vluchtelingen, dan we oorspronkelijk dachten, o.a. het meeleven in de teleurstelling en de onzekerheid van Antu en Bioly.'*

We vragen ons af hoe om te gaan met de houding van de minister Van Den Broek en het ministerie van Buitenlandse Zaken.'

Wat er bij de zusters gebeurt, roept in concrete personen de interesse op bv. bij iemand van de Fraters van Tilburg en bij iemand van de Zusters van het H. Hart.

De deken van Eindhoven, Cor Peters, is enthousiast over het voorstel om 'het vluchtelingenprobleem' in het religieuze beraad aan te kaarten. Hij stelt ook voor om een artikel te schrijven in het nieuwe tijdschrift: Kerk en wereld.

Soms is Veronique of Bets alleen op pad om te vertellen, maar vaak gaan Bioly en Antu mee. De ervaring leert al gauw dat hun aanwezigheid en hun verhaal de gemoederen van hen die komen luisteren beroert.

Bijzonder is dat Bioly en Antu uitleg geven bij een tentoonstelling in het moederhuis over 'De barmhartige Samaritaan'. Zij geven die toelichting aan de bejaarden van het Mgr. Bekkershuis uit Sint Oedenrode. Het zijn voor Bioly en Antu ook iedere keer avonturen, maar het geeft hen ook veel voldoening.

Bij een bijeenkomst in Den Bosch voor allerlei religieuzen geven missionarissen de raad om voor achtergrond informatie te rade te gaan bij oud missionarissen. Zij geven ook adressen door van mensen die de zusters kunnen benaderen in Zaïre of Bangladesch. Alles wat door de zusters en door Bioly en Antu gezegd is, is goed overgekomen. Op deze bijeenkomst wordt door de dagvoorzitter aandacht gevraagd voor de politieke kant van het vluchteling zijn. Ook dat is uit het hart gegrepen.

Bets is immers bezig om een groepje te formeren om het vluchtelingen vraagstuk goed in beeld te krijgen. Ze stuit daarbij op het probleem, dat het niet gemakkelijk is om goed zicht te krijgen op de inhoud van het Nederlandse overheidsbeleid.

Het is mooi, dat de kerk van de H. Harten de aandacht voor vluchtelingen op pikt in een zondagse gezinsviering. Antu en Bioly zijn daarvoor van te voren uitgenodigd voor een voorbereidend gesprek.

Ook de media beginnen aandacht te krijgen voor wat er zich op de Hoogstraat afspeelt. Omroep Brabant besteedt er aandacht aan en interviewt Bets.

Soms schrijft Bets een artikel, dat zij aan Bioly en Antu voor legt, voor zij het de deur uit doet. En dan is er nog moeder Smulders. De vluchtelingen opvang heeft haar geraakt. In 1984 wordt beschreven dat zij is uitgenodigd om een keertje op de Hoogstraat te komen. Zij heeft een groot gezin. Zij stelt haar hart open voor vluchtelingen en zal er in de jaren hierna onderdak en samenleving geven. Zij verdient een plek in dit verhaal.

Het gewone leven

De jongens, zoals de zusters Bioly en Antu noemen, hebben natuurlijk ook hun gewone eigen leven.

Ze helpen op een natuurlijke manier mee in het huishouden door boodschappen te doen bij slager of bakker; door de aardappels te schillen en te koken. In de zomermaanden werkt Bioly aan het opknappen van de chambrettes op de slaapzaal.

Zij doen regelmatig vrijwilligers werk bij Emmaus.

Bioly gaat kennis maken bij een voetbalclub; Antu wil bij een tafeltennisclub en oefent bij Emmaus.

Soms gaan ze alleen of samen met anderen zwemmen of met de opblaasbare boot naar het E3 strand. De Beekse Bergen ... Scheveningen .... Van de uitkerende instantie hebben zij vakantiegeld gekregen. De uitkering is geen vetpot en het komt daarom extra hard aan als je je portemonnee kwijt raakt en ook je sleutels.

Ze vinden het fijn om een keer met elkaar te gaan vliegeren, een leuk spel voor buiten bij mooi weer.

Onder dat gewone dagelijkse leven ligt ook dat onuitwisbare. Zij zijn in den vreemden.... ergens aan de overkant.

Wanneer Antu via een neef uit Saoedi Arabië een pakje krijgt met daarin een sporthemd uit Bangladesch, dan streelt hij de stof alsof hij Bangladesch aanraakt. Hij slikt veel verdriet weg.

Wanneer Bioly een brief krijgt van zijn moeder, waar in staat dat zijn zusje van 17 jaar een auto ongeluk heeft gehad en in het ziekenhuis ligt, dan is hij zichtbaar onder de indruk. Bovendien is zijn grootmoeder ernstig ziek. De zusters leven met hem mee.

Als Véronique aan Bioly vertelt over de mislukte staatsgreep in Zaire van eind oktober 1984, dan is de teleurstelling voelbaar.

De moeder van Bioly en van Antu zijn de zusters dankbaar voor de opvang van hun zonen. In het dagboek staat op 5 juni: *'Bioly was enorm blij met een brief van zijn moeder en vertelde dat zijn moeder zo blij was dat hij bij de zusters was. De foto's vond ze heel mooi.'*

Soms kookt Bioly een Zairese maaltijd. Iedereen laat het zich goed smaken, maar Bioly geniet er zichtbaar van.

Op 2 juli gaan Bioly en Antu naar het missiehuis in Cadier en Keer. Daar kan Bioly drie landgenoten ontmoeten en kan hij weer zijn eigen taal spreken. Ze konden daar ook een tentoonstelling bezoeken met als thema: de Afrikaanse cultuur vroeger en nu. Op weg daar naar toe maken zij kennis met iets typisch van de Nederlandse cultuur: sluizen, concreet de sluizen bij Maasbracht, die in volle werking waren.

Het leven moet verder. Ze moeten en willen de Nederlandse taal leren spreken. Daarom krijgen ze taallessen en het lukt al binnen een half jaar dat Bioly een potje scrabble mee kan spelen.

In juni komt Wilma Rensen van Vluchtelingenwerk om te evalueren. Daarbij komen ook de persoonlijke kansen ter sprake voor Bioly en Antu wat hun eigen ontwikkeling betreft. Ze willen graag studeren.

Pater Piet van Dongen praat met Bioly over eventuele mogelijkheden aan de Universiteit van Delft. Hij gaat er in juni een paar dagen kijken. In augustus schrijft hij zich in en maakt zijn toelatingsexamen. Antu gaat met hem mee om hem niet alleen te laten met alle spanning. Uiteindelijk gaat Delft niet door.

Half augustus begint het toelatingsexamen voor Bioly voor de Technische Hogeschool van Eindhoven. Als hij thuis komt, klaagt hij er over dat 't onderdeel natuurkunde heel moeilijk was. Wiskunde viel hem mee. Hij slaagt voor Nederlands. *'Hij kan het eerst haast niet geloven.'* Hij slaagt en kan meteen de eerst volgende maandag beginnen. Maar hij heeft nog geen bericht van het UAF. Er ontstaat dus een financieel probleem.

Antu krijgt in deze zelfde tijd bericht van het UAF dat hij geaccepteerd is. *'Hij is in zijn nopjes en belt gauw Peter Ploeger op. hij ziet het weer zitten.'* Hij wil naar de Economische Hogeschool in Tilburg. Hij stuurt meteen de nodige papieren weg.

Bioly studeert veel en soms lijkt het erop, dat de zusters studenten op kamers hebben. Antu en Bioly gaan nog wel eens uit, maar *'Hoe lang kunnen ze dat nog samen?'*

Bij de zusters komt ook de vraag naar boven: hoe lang kan iemand bij hen blijven? Op 22 augustus aan het ontbijt gaat het gesprek er weer over. Door de lange duur kunnen sommige dingen routine worden en kan het samenleven vervlakken. In elk geval willen de zusters Bioly en Antu nog graag bij zich houden tot het leven aangeeft dat er een volgende stap gemaakt moet worden. Het kan ook zo zijn dat er een andere vluchteling komt, die het harder nodig heeft. Al eerder bij de evaluatie van juni werd hier over gesproken.

Het zijn de eerste aanzetten van een beleid waarover later meer. Eerst het huwelijk.

Huwelijk

Antu en Yvonne zullen trouwen op 24 september.

Het toekomstige bruidspaar vindt het fijn als het klooster aan de Hoogstraat - 'hun ouderlijk huis' - op hun trouwdag voor koffie en gebak zorgt. Antu en Yvonne ervaren veel steun van Anton en Heleen. Er moet nog een schriftelijk bericht van het ministerie binnen komen bij de politie. Maar als Antu op 17 september – één week voor zijn trouwen – zijn wekelijkse gang maakt naar het politiebureau, is er nog steeds niets binnen van het ministerie. Dat betekent dat hij de week voorafgaand aan zijn huwelijk, nog niet rustig kan beleven.

Ondertussen gaan wel de andere voorbereidingen door. Heleen en Anton werken aan de feestgids samen met de zusters en Bioly. Iedereen is er heel content over.

Antu zelf belt aan paar dagen voor zijn trouwen zijn vader op. Zijn vader heeft gezegd, dat hij zijn zoon blijft. Ik (schrijver) denk dat hij bedoelt, dat hij zijn zoon blijft, ook nu hij met een niet-moslim meisje trouwt. Hij is daar blij om. Zijn moeder gaat mogelijk een goede baan in het onderwijs opgeven om 3 lagere scholen in het dorp van haar geboorte te promoten. De verhalen over Bangladesh zijn triest.

Daags voor het huwelijk herinnert Yvonne Antu eraan dat het zijn laatste avond is als vrijgezel, maar er gaan bij hem geen toeters of bellen rinkelen. Hij kent de gewoonte van een vrijgezellenfeest niet.

En dan komt de grote dag, ook een dag met veel spanningen. Er moeten nog kopjes in het klooster van Woensel gehaald worden. Bioly gaat in zijn mooie zwarte pak nog eerst naar school. Antu zelf zit in spanning. Hij heeft angst voor de vreemdelingenpolitie. Daarom gaat Bets met hem mee. Zonder één overbodig woord zet Antu zijn handtekening. Daarna kan hij opgelucht adem halen. Na het koffie drinken gaat hij naar het huis van Anton en Heleen. Later komen zij naar de Hoogstraat en wordt het huis versierd. Bioly wordt weer van school gehaald en rond drie uur gaat iedereen naar het stadhuis. Het feest kan beginnen.

Rond half 5 komen de pas getrouwen weer 'thuis'. Ze worden zingend verwelkomd. *'Het jonge stel is zichtbaar onder de indruk. Elke keer opnieuw reageren Antu en Yvonne verrast als er hen iets wordt aangereikt: de kaarten (van verschillende groepen zusters) de versierde taart enz. Het wordt een gezellige avond. Er wordt geanimeerd gepraat en soms gezongen "van klooster naar liefde en dan weer terug ...'*

'De Emmausmensen komen even feliciteren. Later op de avond komen Jan Peijnenburg en Trees van Dijck. Zij maken ons warm voor een paar meditatieve dansen. Een huwelijksfeest in een klooster! Het kan.'

'Rond 23.00 uur beginnen Antu en Yvonne met het opruimen van de glazen. Ze zijn zichtbaar moe en gaan via Zeelsterstraat naar Anton en Heleen.'

Wij zetten in de huiskamer alles op zij plaats en gaan dan ook vermoeid naar bed.'

De volgende dag komen Antu en Yvonne weer thuis. *'Ze moeten nog veel praten over gisteravond en vannacht. Antu heeft naar zijn gevoel na maanden eens echt goed kunnen slapen. Nu zullen ze samen enkele dagen naar Texel gaan en zaterdag zijn ze terug om met vrienden en bekenden feest te vieren.'*

Moe en voldaan komen ze daar van terug. Antu wilde op zaterdag weer bij Emmaus verkopen, maar kreeg een vrije dag. Dat geeft de gelegenheid om de foto's van de huwelijksdag met elkaar te bekijken. Iedereen geniet weer van de mooie dag en van het geluk van Antu. Drie weken later komt Antu en *'leest de dankbare brief voor, die zijn moeder aan de zusters schreef.'* Nog weer later horen de zusters, dat Antu en Yvonne - nu ze even wat ruimer in hun financiën zitten – dat ze wat geld hebben overgemaakt op 555 voor Afrika.

Ontwikkelingen in de opvang

In juli en augustus hadden Antu, Bioly en Bets nog uitgekeken naar een kamer in Tilburg met het oog op zijn studie aan de economische hoge school. Hij zou regelmatig op en neer gaan met de trein. Maar door het trouwen loop het leven anders.

Na het huwelijk staat in het dagboek: *'Het is goed om stil te staan bij het eindpunt waar we nu met Antu zijn gekomen. Wat is het veel waard als een mens weer vrij kan leven.'*

Op 24 oktober komt Ben Welling van Vluchtelingenwerk met Carlos Bravo, een Chileense vluchteling. Hij hoopt over enkele dagen zijn vrouw en zijn twee kinderen van 8 en 11 jaar in Nederland te kunnen verwelkomen.

Op 1 november ontvangt Theresine de familie Bravo en maakt hen wegwijs in huis. De volgende dag nemen zij hun intrek.

Op 12 november ontmoet de Chileense familie Riek Geven. Ze zijn dolgelukkig met deze kennismaking omdat Riek naar Chili gaat en zij iets mee kan nemen voor hun familie.

De kinderen Christina en Henry gaan een dag of tien later naar de internationale school. Ze hebben er echt naar uitgekeken. *'Het is een school die weet hoe men kinderen moet opvangen.'*

Bioly en Antu praten soms tot laat in de avond met Carlos. In het dagboek staat: *'Ze voelen zich hier thuis en dat is steeds ons doel geweest.'* Bioly houdt er van om met de kinderen te spelen. De hele familie zoekt vertier in de huiskamer, die dan snel verandert in een speelkamer. Maar Carlos en zijn vrouw Rosa zijn bang dat de kinderen overlast geven en proberen hun kinderen onder de duim te houden. Gelukkig kent Theresine goed Spaans en kunnen de zusters duidelijk maken, *'dat in ons huis ook een gezin met kinderen er mag zijn. Ons huis is zo groot en daarom delen we het graag; ook met kinderen. Ook zij zijn welkom.'* *'Het is al 14 december als we naar bed gaan met een blij gevoel, omdat Rosa en Carlos zo open gesproken hebben zodat ze zich met hun kinderen hier gelukkig kunnen voelen. Maar ook met de vraag: hoe kunnen we heel duidelijk zijn in ons "klooster" om hen te laten voelen dat we eerlijk en graag ons huis ook met een gezin delen. Voor de komende maanden hebben we de kinderen en Carlos uitgenodigd om hier te eten, als Roza ooit ziek is, of als Roza en Carlos ergens naar toe moeten, dan kunnen ze de kinderen gerust bij ons laten.'*

Roza kookt vaak. De maaltijden zien er verzorgd uit en smaken ook echt naar wat er in zit. *'Roza is gerustgesteld nu wij het nog lekker vinden ook.'*

Eind november komt er een Algerijnse vluchteling nadat Peter Ploeger met Bets telefonisch contact heeft gehad. De man is alle moed kwijt, nu hij na 6 jaar wordt uitgewezen. Peter Ploeger hoopt dat Bets bepaalde politici kan inschakelen. De leefgroep verstuurt brieven ten gunste van deze Algerijnse man. De volgende dag zegt hij: Als je in nood bent, zijn er niet veel mensen die je echt helpen.'

Het Eeuwfeest *100 jaar zusters van Schijndel in Gestel*

De voorbereidingen

Op 14 oktober 1984 zal het 100 jaar geleden zijn, dat de eerste zes zusters in Gestel aankwamen en met hun liefdewerken begonnen. De zusters van nu willen dit feest niet ongemerkt voorbij laten gaan en beginnen in juli met de eerste voorbereidingen. Een zekere Ton Smits helpt hen. Samen besluiten zij om aandacht te geven aan alle zusters die vanuit de Hoogstraat gewerkt hebben en ook aandacht voor de ontwikkelingen van nu. Bets zal proberen wat over vluchtelingen te schrijven - het kan tevens dienen voor het blad van de Nederlandse Religieuzen - en Theofrida zal weergeven hoe het klooster op dit moment wordt gebruikt. Ton Smits zelf zal zorgen voor een goede folder en een stukje in het Bisdom Blad. Er is geen behoefte aan meer publiciteit. Als het Eindhovens Dagblad zou komen, dan worden ze natuurlijk te woord gestaan.

De zusters hebben een voorkeur om de viering in de Lambertus kerk te houden. Dat was niet vanzelfsprekend. De bisschop van Den Bosch had in 1972 bepaald, dat deze kerk aan de eredienst onttrokken zou worden, maar de parochianen hadden de kerk twee maanden lang bezet en de kerk tot dan toe open gehouden. Ze hadden zelfs een eigen voorganger gevonden. Wat was wijsheid in deze situatie?

De zusters spreken er over met pater Odo, de pastoor van hun parochiekerk. Zij zullen samen naar de Deken gaan. In overleg met hem wordt besloten om het 100 jarig feest in 'De Harmonie' te houden, een horecabedrijf tegenover het klooster, waar veel Gestelse verenigingen hun thuis hebben. Misschien paste deze keuze ook wel beter bij de opzet van het feest. Het zou immers vooral een feest van en voor de congregatie zijn om samen in dankbaarheid terug te kijken en vooruit te kijken op de nieuwe toekomst die nog maar nauwelijks begonnen was.

Hier zou de receptie en de toespraken plaats vinden en daar kon dan ook de Eucharistieviering vooraf gehouden worden.

Op 17 september worden de definitieve afspraken gemaakt met mijnheer van Mierlo, de eigenaar van 'De Harmonie'.

Nog die zelfde dag brengt Veronique de uitnodigingen, die zuster Bernarda in Schijndel heeft verzorgd, mee naar Eindhoven. Tot 's avonds laat wordt er gewerkt om ze op de post te krijgen.

De volgende dag brengt Theofrida de uitnodigingen rond in de buurt. De tekstboekjes worden voor de viering gemaakt. Pater Odo zal de voorganger zijn.

Korte tijd later zijn er al zoveel aanmeldingen voor het feest, dat de schrik bij de zusters wel even om het hart slaat, maar aldus het dagboek: 'door onze gezamenlijke inspanning hebben we 't feest weer meer vorm gegeven'.

Een paar dagen voor het grote feest laat de eigenaar van 'De Harmonie' met trots de versierde zaal zien. 'De paus zou er zo binnen kunnen komen om een kopje koffie te drinken'. OP de zaterdag voor het grote feest worden de zaal en het eigen huis door Theofrida versierd met bloemen, speciaal gehaald uit de tuin van het klooster uit Tongelre. Het tekent de zusters, dat zij ook zorgen voor bloemen op het kerkhof voor de vier zusters, die daar begraven liggen.

Er komen op die zaterdag al verschillende bloemstukken en cadeautjes aan, o.a. een flink geldbedrag voor het vluchtelingenwerk; een schilderijtje van Carla Munsters (die later een grote tweedehandswinkel zal gaan beginnen in de Laagstraat) en van Harrie, de nog overgebleven pensioengast van het huis. Hij trakteert de zusters op een dozijn Hapse nonnen. Een Hapse Non is een lekker zoet streekproduct uit Haps en herinnert aan de tijd dat ook daar de zusters van Liefde werkzaam waren.

Naar aanleiding van het artikel in het Bisdom Blad krijgt Veronique een telefoontje van een man uit Den Bosch, die van de gelegenheid gebruik wil maken om bij het feest rozenkransen te medailles te verkopen.

Maar er is niet alleen maar vrolijkheid. Vlak voor het feest schrijft het weekblad 'Groot Eindhoven' een meewarig artikel. 'Het artikel stoort ons. We voelen ons misbruikt in de strijd om de Lambertus.' Heel anders schrijft het Eindhovens dagblad in een paginagroot artikel.

14 oktober

Het feest zelf

Het valt de zusters ten deel om na 15 maanden het feest van het 100 jarig bestaan van het huis te vieren.

Het feest zelf zal pas om twee uur 's middags beginnen. In de morgen worden nog wel wat dingen ter voorbereiding gedaan, maar eigenlijk is alles wel klaar. De zusters kijken om elf uur naar een eucharistieviering met Zaïrese muziek. Het spreekt aan en natuurlijk ook Bioly. Uit het dagboek: 'Wij allen gaan tijdig naar de overkant. De zusters stromen binnen en ook de andere genodigden. Het wordt een gezellige drukte. Odo komt tegen 14.00uur. We beginnen met het inzingen van een paar liederen. Daarna begint onze viering, een eerbiedige sfeer, een geladen afwisseling tussen gebed en gezang overkomt ons. De verkondiging door Odo treft ons zusters. Het is een intens samenzijn met elkaar en met de Heer. Na de viering wordt de zaal opnieuw gerangschikt voor ons verder samenzijn. Er komt koffie en krentenbrood en Aloysa houdt een fijne en gloedvolle toespraak, krachtig en aansprekend. Daarna beginnen andere onderdelen van het program. Bezichtiging van foto's uit het verleden, gang naar het kerkhof, rondgang door klooster en kleuterschool, ontmoeting met elkaar in de Harmonie en op 301a. Om 18.30uur verzamelen velen zich voor ons aperitief. Intussen zijn er velen gegaan en gekomen. Als ieder van een drankje is voorzien, zingen we een leuk lied op dit feest en geven onze Turken een dansopvoering. Er is stemming in de zaal. Eén grote familie. Na dit uur

van zó samenzijn beginnen we onze maaltijd. Er ontstaat grote spontaniteit om langs de diensttafels te lopen als het blijkt dat er keuze is uit twee stampotten. Het wordt als origineel ervaren dat we van verwachte eetgewoonte durven afwijken. Spanning als het aantal eters groter blijkt dan verwacht en er veel honger is gekweekt. Een goed glas wijn verfijnt ons menu. Tegen 20.30uur gaan de eerste zusters vertrekken. Geleidelijk aan vertrekken ook de andere gasten. Zover we kunnen verstaan is ieder gelukkig geweest om dit feest, vanwege de eenvoud, de ontmoeting, de goede organisatie en niet te vergeten vanwege de viering en de collecte voor vluchtelingen leverde een bedrag van Fl. 2.551,-- op.'

De volgende dag staat in het dagboek: '100 jaar geleden betrokken 6 medezusters dit huis om gehoor te geven aan het verlangen van deze plaatselijke gemeenschap. Pater Odo preekte gisteren dat de zusters die er nu wonen zich solidariseren met de mensen. Om dit te kunnen solidariseren ze zich ook met Hem. Bomen hebben diepe wortels. Religieuze bewegingen hebben ook diepe wortels. Laten we hopen dat dit bij ons ook zo mag groeien. Iedere tijd heeft zijn eigen charisma. Wat hebben we vandaag nog veel gepraat over het feest van gisteren.'

In een artikel van het Eindhovens Dagblad stellen de zusters zich de volgende vragen:

1. Hoe kan een dergelijk klooster, stammend uit de tijd van een eeuw geleden, een goede functie in de twintigste eeuw krijgen?
2. Er komen per dag al veel mensen in ons klooster binnen. Maar we moeten er beter vat op krijgen om welke mensen het gaat en ook bij wie wij ons willen aansluiten. We hebben er van te voren niets over bedacht. Het moet ons door de gebeurtenissen en door de ontmoetingen van elke dag duidelijker worden om welke mensen het gaat. We proberen open te staan en daaruit te leren welke weg we moeten gaan. Door regelmatig in ons dagboek te lezen, hopen we de spiritualiteit van ons dagelijks leven te leren kennen.
3. Intussen hopen de zusters dat binnen de rijke pluriformiteit van de congregatie ook deze vorm van religieus leven verstaan wordt.
4. En dat binnen het Dekenale Religieuzen Beraad van Eindhoven krachtige lijnen getrokken worden van en naar religieuze leefgroepen, om zo elkaars geloof en opdracht te kunnen versterken.
5. We hopen dat er in het hart van Eindhoven een plek gevonden mag worden, waar we samen komen, nadenken en ons bezinnen op onze relatie tussen ons kerk-zijn, de samenleving hier en de Derde Wereld. En dat we vanuit die bezinning tot viering en daad kunnen komen.
6. We oefenen ons erin om het evangelie vanuit de mensen die we ontmoeten te verstaan en we bidden vanuit onze beleefde ervaringen. We zijn daarin nog beginnend en hopen het al doende te leren.

Na de komst van Antu en Bioly en het samenleven met hen komt het verlangen om medereligieuzen in den lande en ook plaatselijk te vinden, alsook leken, die vanuit ervaringen met vluchtelingen samen voor hen willen opkomen. Dat we hierin elkaar mogen steunen bij de poging het vluchtelingenbeleid van overheidswege te beïnvloeden in de richting van meer rechtvaardigheid.

We hopen op ondersteuning bij ons pogen het vredes-streven in ons te versterken, zoals we dat al in onze vredes-avonden probeerden te doen. Dat er voor dit pogen veel dragende kracht gevonden mag worden in medereligieuzen en leken.

We willen de tijd verstaan. Van de tijd zouden we een rivier willen maken en aan haar oevers zittend, willen we de stromingen gadeslaan (naar Gibran).

Bij de feestelijke viering in de Harmonie:

Uit het woord van welkom van zr. Veronique:

'Soms ervaren we de goede momenten van eenheid, maar vaak ook voelen we verdeeldheid. Zelfs op een dag als vandaag zullen sommigen van ons iets van de pijn van de verdeeldheid voelen: ons verdeeld zijn binnen de kerk, ook binnen onze plaatselijke kerk. Te meer daar een bepaalde plaatselijke krant dit feest misbruikte om verdeeldheid te zaaien en aan te wakkeren. Voor onze viering is deze zaal die door de eigenaar daarvoor versierd is aangeboden, de ruimte die ons het best past. Door het vieren in deze zaal, in deze tent, onder een dak van voorlopigheid drukken we het beste uit dat we nog onderweg zijn naar de eenheid met elkaar. We hopen dat deze viering en dit samenzijn vandaag ons dichterbij die eenheid mag brengen. .... Ik wil u uitnodigen het lied te zingen dat bij onze situatie past: Zomaar een dak .....

Uit de preek van pater Udo:

'Religieuze bewegingen hebben diepe wortels. Soms wordt iets door de tand des tijds aangetast, maar levende wortels lopen elke keer weer uit.

...

In de turbulente jaren van de geschiedenis hebben mensen kerken overleefd, heeft de levende kerk van mensen altijd weer bewezen dat zij machtiger waren dan gebouwen. Maar de toekomst werd alleen geboren als er liefde was en dienstbaarheid.

...

Ook naar elkaar toe, binnen de muren van hun huis, zijn ze geroepen hun eigen geschiedenis te verstaan, hun eigen levenswortels te verkennen. Ze weten en beseffen dat hun God roept. Zij zoeken mensen, maar ook hun God, zijn stem, zijn hart. Om zichzelf te kunnen solidariseren met mensen, solidariseren zij zich zelf ook met Hem.

...

Zij hebben weet van het verleden, ze kennen het heden, maar in het zoeken van hun God nú, proberen zij zijn visie op de toekomst in het vizier te krijgen. Zij en velen met hen willen wegtrekken uit een samenleving die zoveel slachtoffers maakt. Zij willen met hart en

handen een toevlucht zijn binnen onze wereld, waar zoveel mensen worden opgejaagd en opgeofferd aan valse onmenselijke idealen. Samen met alle onvrije mensen willen zij zoeken naar hoop en bevrijding, die ons toch is aangezegd. En dan soms heel even is hun huis een plaats van vrede en rust, waar gebroken wordt en gedeeld, en dan even later voel je aan hen ook weer de onrust als er dreiging heerst.

Samen met velen willen zij de gebroken, de geslagenen, de ontheemden thuis brengen, op de been helpen omdat het verhaal van de Samaritaan niet afgelopen is.

Zo diep zitten hun wortels der liefde.

Zo vast zitten zij als beweging verankerd in het evangelie. ...

Geloven in je roeping is de wortel die je overeind kan houden. ... Je god zoeken is toekomst voor mensen.

Uit de toespraak van zr. Aloysa namens het bestuur van de congregatie:

Een van de diepste wensen van de er nu levende groep is “als uitingsvorm van religieus leven” binnen de Congregatie verstaan te mogen worden.

Uit deze wens wordt duidelijk, dat deze groep binnen het geheel van vormen, die er in de congregatie zijn, zich ook wat “anders” voelt ... en zich hierdoor in een wat eenzame positie weet.

...

In het weekblad “Groot Eindhoven” worden jullie de laatste vijf zusters genoemd, een vergrijsde kloostergemeenschap”. Ik vind dat een ontmoetende uitdrukking, want jullie hebben je verjongd, omdat je je aan hebt laten steken door wat jullie als bevrijdende bewegingen in onze stad hebben

erkend:

- Door Emmaus, die wil léven en wil láten leven van de welvaartresten en geen vrede heeft met de wegwerpmaatschappij”,
- Door de vredesbeweging, die niet gelooft in de macht van wapens en levensvernietigend materiaal,
- Door de werklozen en de W.A.O.-beweging, die niet bij de pakken neer wil zitten, -
Door de nood van vluchtelingen, die geen plekje hebben op deze aarde.

Vanuit de context, de wereld waarin wij leven, reflecteren en bidden jullie en zo proberen jullie God te ervaren en te ontdekken, met de vele bezoekers, die wij in allerlei gestalten tegenkomen.

Jullie zijn op nieuwe wijze begonnen in de lijn van de traditie van onze Congregatie, de armen nabij te zijn, mét de armen te zijn en mét de minderheden.

Een andere weg banen is moedig en moeilijk: je krijgt bevestiging, maar je wordt ook misverstaan. Jullie gingen deze weg niet om modern te zijn, maar omdat onze tijd andere vragen aan ons stelt. Jullie zijn hierin een beetje onze voortrekkers, dat wil ik als bestúúr verklaren. En daarmee wil ik niemand tekort doen, want er zijn er goddank meer in onze Congregatie, die ons voor uitdaging stellen.

Ik durft de overtuiging te geven, dat onze Congregatie, hier en daar wel worstelend, maar toch openstaat voor het appél, dat van jullie uitgaat. En met ons allen samen blijven wij biddend gericht op de overwinning van het góede.

Laat dat de hoop zijn, die jullie als groep en ons als Congregatie mag blijven bezielen!

Klooster aan de Eindhovense Hoogstraat bestaat honderd jaar

Zusters zoeken eigentijdse vorm van religieus leven

De vlaggetjes van verschillende nationaliteiten staan nog her en der verspreid in de grote huiskamer. De herinneringen aan de uitbundige gezelligheid van de avond tevoren zijn kakelvers. Het erfhuislasie over de spontane aard van het internationale feest; wordt bepaald niet onder stoelen of banken verstopt. In het klooster van de zusters van Schijndel aan de Hoogstraat 301A in Eindhoven is een bruilofsfeest gevierd. Een bijzonder, niet alledaags feest. Want de bruidegom was een politiek vluchteling, een jonge man uit Bangladesh, die in het klooster een gastvrij huis heeft gevonden. De bruid was afkomstig uit Aruba. Een Zairese jongen, eveneens politiek vluchteling, en een Nederlandse religieuze waren de getuigen.

Ander verhaal

Nauwelijks moeder dan met dit voorbeeld kan worden geïllustreerd hoe het klooster in de loop van de jaren van karakter is veranderd. Ook de voorgeving gelijkt daarvoor. In sierlijke letters is te lezen: Kleuterschool 't Zonrekind. Maar al sinds enige tijd wordt er geen kleuteronderwijs meer geboden. Verwijsborden naar de Werklozen-Belangen-Vereniging en naar TIGG, de afdeling voor de Turkse Arbeiders- en Jongerenvereniging, en ook de diverse affiches voor de ramen vertellen een ander verhaal. Drie of vier nieuwe beseltingen die de ruimte van het uitgebreide complex hebben gekregen.

Fietsenbedrijf

Ook de goederen op zich is niet zo veel gewijzigd. Die staan er op 15 oktober 1984 precies honderd jaar. Wat de senlering is voor een feestelijk samenzijn op zondag de 14e, want gedurende die eeuw hebben er bijna voortdurend zusters van de Schijndelse congregatie hun intrek in genomen. De inrichting en de wijze van gebruiken, verschillen evenwel hemelstreed met de oorspronkelijke opzet. En menig feestganger zal er daarom ongetwijfeld wel vertoning rondlopen. Waar ooit kleuters uit Eindhoven - Gestel hun schootstapen hebben gezet, proberen enkele jonge mensen een kleinschalig fietsenbedrijf en een zeefrukkarij van de grond te krijgen, houden Turkse vrouwen spreekuur, vinden gidsen hun hank en richt en kunstenaars haar atelier in. Waar de zusters vroeger hun kloosterleven volgden de assen van de tijd een vorm geven, is op dit moment een Emmausgemeenschap gevormd die leeft van wat anderen terzijde leggen, van de welvaaresten.

Onderwijs

Honderd jaar geleden waren de eerste zes zusters hartelijk welkom als bewoonsters van het splinternieuwe gebouw. Mensen uit Gestel hadden met aandrang aan de pastoor om een liefdehuis en om zusters gevraagd. De kinderen hadden onderwijs nodig, de zieken en ouder van degen verzorging en verpleging. Op 20 oktober 1884 konden de zusters reeds met hun onderwijs staak een aanvang nemen. En in het voorjaar van het jaar daarna (maart 1885) werd begonnen met de verpleging in de wijk en op een ziekenafdeling. Deze laatste voorziening bestond overigens maar kort, omdat de zieken naar ziekenhuizen in Eind-

Kunnen buitenlanders uit het hergebruik van een klooster profijt trekken?

hoven werden overgebracht. De onderwijsstak groeide evenwel gestaag: lagere scholen, uil-, mulo-, taal- en kleuterscholen, cursussen buiten schoolverband, vanaf 1924 ook buiten het eigen erf. De verzorging van bejaarden vreeg eveneens gedurende veel jaren de nodige aandacht. Vanaf de Tweede Wereldoorlog werd het met de dag duidelijker dat steeds minder jonge vrouwen zich voelden aangetrokken tot een congregatie van vrouwelijke religieuzen. Het aantal aanmeldingen liep gestaag terug, met als gevolg dat geleidelijk aan de cruderwijstaken in Eindhoven moesten worden afgestoken. Omdat de huisvesting intussen niet meer aan de wettelijke assen voldeed, moesten in 1965 ook de bejaarden naar een ander onderkomen verhuizen. De zusters stonden toen voor de vraag: wat nu?, waarop tot de dag van vandaag een eigenzinnige antwoort wordt gezocht. Uiteenlopende groepen vonden tussen 1966 en 1968 een onderkomen: eerst

mentaal zwakke kinderen uit Eersel, later professoren en studenten van de orde van de nonberlijnen. Vanaf 1969 tot 1980 woonden er twee communiteiten van zusters. Op de duur bood het huis onvoldoende accommodatie en voldeden de bewoonsters zich gedwongen te verhuizen. Hetgeen niet zonder pijn en verdriet verliep omdat veel zusters zich aan de Geestelise omgeving verknocht voelden.

Zaaja

Tweederde deel van het klooster kwam toen ter beschikking van een Emmaus-leef- en werkgemeenschap, waar onder meer aan afgedankte schoulen een nieuwe waarde wordt gegeven. Het resterende deel werd bestemd voor Zaaja (een Arabisch woord voor eenvoudig onderkomen in de woestijn), waar een opvangruimte gereserveerd werd. Door verschillende omstandigheden moest er in 1983 echter een einde komen aan

Waar eens een kleuterschool was, behartigen nu de werklozen elkaars belangen. (Foto's: Ton Smits)

deze activiteit en kwam tegelijkertijd de Kleuterschool vrij. En de vraag: Wat nu? werd opnieuw actueel.

Zuster Veronique van Woercom, een van de huidige bewoonsters, zegt daarover: „Na mijn bestuursperiode, ik ben jarenlang algemeen overzater van onze congregatie geweest, voelde ik er vee voor om samen met enkele medezusters iets nieuws te beginnen. Lezen in de bijbel zou daartoe een grondslag moeten bieden. Ik trok in dit gebouw en met vier anderen vormen wij nu een communiteit, op zoek naar een antwoord op de vraag: Hoe kan een dergelijk klooster, slammend uit de tijd van een eeuw geleden, een goede functie in de twintigste eeuw krijgen? We worden daarbij geïnspireerd door de Emmaus-gemeenschap die veel aandacht loft op hergebruik. Het is voor ons een uitdaging om na te gaan of ons klooster voor hergebruik in een inmerking komt.”

Al vrij snel werd de groepen gastvrijheid ingevuld: allehande werkgroepen vinden er vergoederruimte; buitenlanders treffen er een onderkomen voor hun so ty telers; kleinschalige bedrijven zoeken er een vruchtbare bodem. In de loop van dat ene jaar werd de aandacht van de zusters bovendien steeds sterker gericht op het probleem van de vluchtelingen. In semenspraak met de vluchtelingenorganisatie in Nederland hebben inmiddels enkele vluchtelingen een toevluchtsoord in de Hoogstraat gevonden. En in contacten met andere religieuzen in het land willen binnen afzienbare tijd trach-

aan de Hoogstraat verder wordt geschreven, weten we natuurlijk niet. We proberen open te staan en daaruit te leren welke weg we moeten gaan.”

Inlusen hoopt de groep dat binnen de rijke pluriformiteit van de congregatie van de zusters van Liefde van Schijndel ook deze uitingsvorm van religieus leven verslaan wordt. En dat binnen het dak van de religieuze herasad van Eindhoven krachtiger lijnen getrokken worden van er naar religieuze leefgroepen, om zo e-kears gelooel er opdracht te kunnen versterken. In de loop van de komende maanden zullen daartoe initiatieven worden genomen, wanneer de Hoogstraatgroep zich meer nadrukkelijk aan de andere religieuzen in Eindhoven zal presenteren. Naast dit alles leeft er bij de jonge communiteit nog een extra wans, ingegeven door de positieve gevolgen die de onlangs beigde vredesavonden hebben gekend. „We hopen dat er in het hart van Eindhoven een plek gevonden mag worden, waar we samenkomen, nadenken over ons bezinnen op onze relatie tussen ons ker-rijn, de samenleving hier en de Berde Wereld, an dat we vanuit die bezinning tot viaring en daad kunnen komen.”

Hat honderdjarige gebouw herborgt dus een gemiddeld gezelschap dat zich op gevarieerde wijze richt op de nieuwe tijd waar nu voor onrecht en onvredigeen plaats meer is. „We oelen er ons in”, zeggen de vijf zusters, „het evangelie te ver-

De Eindhovense zusters willen hun vluchtelingenwerk uitbreiden. De in Schijndel opgedane ervaringen met christen-Turken komen daarbij ongewijfeld van pas.

ten tot uitbouw van dit vluchtelingenwerk te komen. Daarnaast pogen de zusters in landelijke en plaatselijke groepen actief te zijn, wanneer er een relatie ligt met De Jde-Wereld-vraagstukken: politiek, avondgebed, opvang van soltledelen.

Dagboek

„We zijn nog pas een jaar hier”, zegt zuster Veronique, „en we kunnen daarom nog niet veel vertellen. We houden, zo goed als mogelijk is, een dagboek bij. Door regelmatig daarin te lezen hopen we de spiritualiteit van ons dagelijks leven te leren kennen. Er komen per dag al veel mensen in ons klooster binnen. Maar we moeten er beter vat op krijgen om welke mensen het gaat, en ook bij wie wij ons willen aansluiten. Van tevoren hebben we daarover niks bedacht. Het moet ons door de gebeurtenissen en de ontmoetingen van elke dag duidelijker worden. Hoe de geschiedenis van het klooster

slaan vanuit de mensen die we ontmoeten, en te bidden vanuit onze beleefde ervaringen. We zijn daarin nog beginnend en hopen het al doende te leren.” De feestelijke ontmoeting met mensen die op angsterrijke wijze bij het huis betrokken waren en zijn, of belang stellen in de komende ontwikkelingen, zal daarbij een steuntje in de rug kunnen betekenen.

Ton Smits

Onderhoud van het hele complex

Het platte dak van het schoolgebouw moet vernieuwd worden. In april wordt er aan begonnen. Ook de bliksemafleiders moeten gerepareerd worden. De firma Goosens zal dat doen en jarenlang blijven doen.

Nog ingrijpender is dat blijkt, dat de elektrische bedrading hoog nodig aan vernieuwing toe is. Er is rook ontwikkeling bij Emmaus. De schrik slaat bij sommigen om het hart. Kees Koning vraagt om een snelle vernieuwing van de electische bedrading en ook om een nachtalarm. *'Een oud huis vraagt veel onderhoudszorgen'*. Twee dagen later komen enkele deskundigen naar de situatie kijken. Zij zullen via Veronique een advies uitbrengen voor het bestuur in Schijndel. Een goede week later kan het rapport al doorgestuurd worden Het gaat ook over de bedrading in de kleuterschool.

In augustus, als Theofrida en Veronique nog eens goed naar de bedrading in de kleuterschool gaan kijken, wordt in het dagboek opgemerkt: *'Het is heel verwonderlijk dat er nog niet eerder brand is geweest. De draden zijn erbarmelijk slecht en er blijkt hier en daar geklungeld te zijn.'* In september wordt hard gewerkt aan verbetering.

Ook wordt er gewerkt aan een hellingbaan, zodat de school ook toegankelijk is voor rolstoelgebruikers. Er wordt ook een pad aangelegd, zodat de school via de binnentuin toegankelijk is, Tot dan toe was de school alleen toegankelijk via de beneden gang van het klooster. Deze toegang is later dicht gemaakt.

De houding van de zusters t.a.v. de gebruikers van het complex

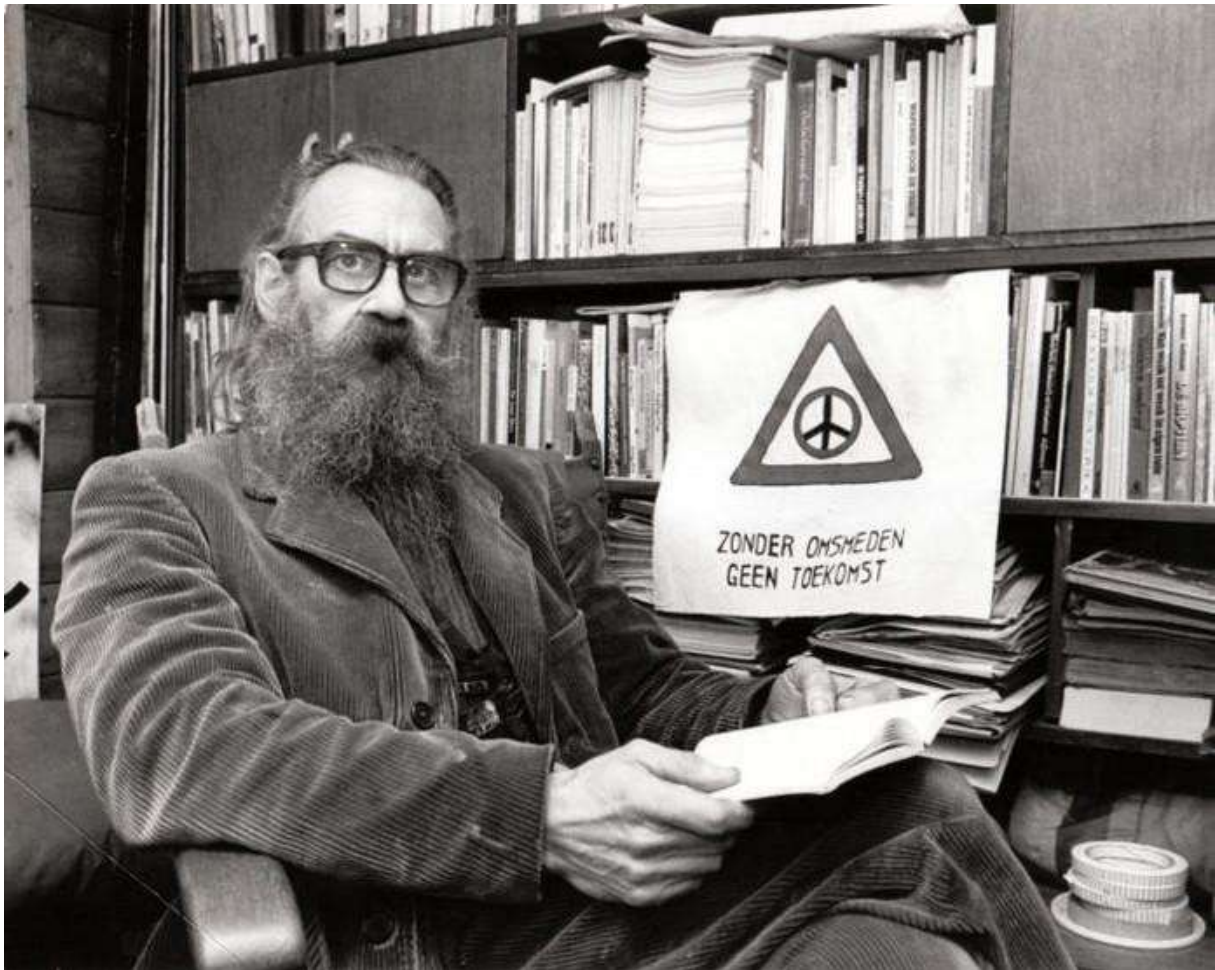
Alle gebruikers van het complex zijn huurders. Zij zijn van huis uit katholiek, maar zij leven duidelijk in een post-christelijke periode, zoals dat in het dagboek genoemd wordt. Wat is de plaats van de zusters tussen hen in? Zij willen zo leven, dat de ander vragen gaat stellen over wat hen bezielt.

Zij staan heel open naar iedereen toe. In de zomer wordt op verschillende plaatsen in het klooster feest gevierd. In de kleuterschool is een groot Chileens feest en bij Emmaus een midzomerfeest. Adriaan van de 'pastorie' komt vragen of dat lawaai wel kan als 't nacht wordt. 'kunnen jullie dit niet verbieden?' Maar de zusters maken hem duidelijk dat zij de mensen graag hun feestje gunnen. 's Avonds gaan ze even naar Emmaus, maar de stijl van feesten is zo anders, dat ze er niet lang blijven.

Emmaus

Emmaus heeft een speciale plek bij de zusters in hun hart. Zij geven ondersteuning, waar dat nodig is, zowel met raad en een goed gesprek als met actief op de markt verkopen. Theofrida is heel enthousiast over de vele soorten mensen, die zij dan kan ontmoeten. Ook Bets gaat naar Emmaus om koffie te schenken, maar dat is voor haar ook een middel om de wereldwinkel te promoten. Ook Antu en ook Carlos werken graag mee bv. op de bijzondere markt om de problemen van Chili onder de aandacht te brengen.

Vooraf Evert en Theo voelen zich thuis bij de zusters. Zij hebben 's avonds soms lange gesprekken met de zusters. Evert vertelt waarom hij bij Emmaus wil werken. Hij vertelt over zijn ervaringen bij het vormen van een vredes-dorp in Woensdrecht. Hij is ook erg meelevend met de zusters en interesseert zich voor alles waarmee zij bezig zijn. *'Een fijne jongen'* staat in het dagboek.

In januari 1984 vindt Kees Koning zijn stekje bij Emmaus.

In april komt Theo vertellen, dat hij bij Emmaus weg gaat. Hij kan er geen enthousiasme meer voor opbrengen. Hij neemt afscheid en vertrekt naar Marokko.

Er worden ook zakelijke afspraken gemaakt bv. over de soep, die telkens gemaakt wordt, maar ook over de betaling van de kosten van de vernieuwing van de stroomvoorziening. De congregatie zal de kosten voorlopig betalen en later zullen zij het met elkaar verrekenen. En er worden zorgen uitgesproken over het reilen en zeilen bij Emmaus. Kees koning maakt zich zorgen over de manier van kopen en verkopen bij Emmaus. Ook wil hij graag dat de leef- en werkgroep tot meer fundamentele keuzes zou komen. Het is nu net een duiventil, waar het heel oppervlakkig aan toe gaat. Maar dan: *'Er is een wonder gebeurd. Gisteravond (18 oktober) kwam er een doorbraak. Fred, Rob, Marcel en Albert worden lid voor minstens 3 maanden.'* Twee anderen gaan weg. Kees koning ziet het helemaal zitten. Het dagboek gaat verder: *'Rob en Albert zijn bewogen jongens die graag mensen onderdak verschaffen. Het Emmaus ideaal staat hen goed voor de ogen.'* En iets verder zegt het dagboek: *'Fred komt vragen of iemand van ons in het bestuur van de op te richten Stichting Emmaus wil zitten en hij nodigt ons uit om met hem te reflecteren op het Emmaus-ideaal.'* Fred is niet de enige die zich wil verdiepen in het Emmaus ideaal. Een zekere Harrie komt met zijn vriendin op de koffie bij de zusters. Het gesprek gaat over de Emmaus-beweging, de kerngroep, de eigen religie en het open staan t.o.v. andere religies. Ze zijn volop bezig met het maken van statuten. In het huishoudelijk reglement willen zij hun andere leefgewoontes aangeven en de keuzes die zij

maken. Op 31 december zegt het dagboek: *'Er komt een grote afvaardiging van Emmaus die met Theofrida en Véronique over hun statuten praten. Dat duurt 2 uur en het gesprek biedt nieuwe gezichtspunten voor hen.'*

Hoe de juridische constructie bij Emmaus precies zit, is uit het dagboek niet duidelijk. In september belt de vreemdelingenpolitie op met de vraag of een zekere Berry nog op de loonlijst staan. Berry wil graag zijn verblijfsvergunning houden. Vervalt deze als hij niet meer op de loonlijst voorkomt?

Het verhuur van de kleuterschool

In januari worden de huurovereenkomsten gesloten met Arie Trum, de Werkelozen Belangen Vereniging, de groep verkenners genaamd 'moderne Jeugd' en de groep voor Turkse kinderen. Het Wegloophuis wil gaan verbouwen, maar de financiering is nog niet rond. Er zijn nog meer aanvragen in behandeling. Het W.A.O. sociaal consultants collectief zoeken naar een mogelijkheid om spreekuur te houden en vinden hier in mei een plek. Op hun initiatief maken een heer en mevrouw uit Helmond de hellingbaan, waar al eerder sprake van was. *'Ze doen het met veel plezier. Deze vorm van actief te zijn in deze branche gebeurt niet vaak.'* Er is ook een klein zeefdrukkerijtje.

Het klaslokaal van Arie Trum heeft met een boog een open verbinding met een ander lokaal. Deze boog wordt dicht gemetseld.

Op 19 juni is er een vergadering met alle huurders.

'Een moeizame vergadering voor Veronique die de vergadering leidt. Het publiek is zo verschillend, maar niet iedereen is gewend te vergaderen. Toch blijkt enorm veel goede wil en de bereidheid is enorm. Men helpt elkaar en ieder zit er graag in.'

Een belangrijk onderwerp is de berekening van de energiekosten. Hoe verdeel je die? Er was vooraf een gesprek geweest met de energiebedrijven, maar er was geen duidelijk voorstel. Wel een voorstel om de CV ketel goed te laten nakijken.

Na de vergadering gaat Veronique flink aan het rekenen en een paar dagen later krijgen de huurders een nieuw financieel overzicht. Theofrida probeert het overzicht bij iedereen aan de man te brengen. Alle gegevens zijn voor iedereen openbaar. De zusters hopen hiermee een stukje medeverantwoordelijkheid te bevorderen.

Er is iets van saamhorigheid. Als de Turken feest hebben krijgen de zusters van hen een portie lekker eten. Als een raam kapot is komt een jongen van de zeefdrukkerij waarschuwen. Als een paar jongens alsmaar in de buurt van de school rondlopen, wordt door een van de huurders gewaarschuwd. De sfeer onder elkaar is heel gemoedelijk. De zusters hebben het idee, dat het gebouw door de verhuur van de klaslokalen er op vooruit is gegaan.

Een heel hardnekkig probleem is de verwarmingsketel. Jan Maas, een installateur, krijgt de opdracht een grondig onderzoek te doen ook om een goed advies te kunnen uitbrengen naar de huurders in een komende vergadering. Op 18 september vindt die vergadering plaats. Er zijn nogal wat moeilijkheden. *'Het wordt een moeilijke vergadering, omdat ze door elkaar praten en omdat het onderwerp van de verwarming een moeilijk onderwerp is. De sfeer onder elkaar is heel gemoedelijk.'*

Ine van het Wegloophuis meldt dat er een lek in de gasleiding zit.

Jan Maas maakt een begroting i.v.m. herziening van de installatie van de verwarming.

Veronique en Theofrida stellen een brief op voor het bestuur van de congregatie. *'Het is een moeilijke zaak. Als bewoonsters van een 100-jarig gebouw komt er heel wat kijken aan materiele onderhoud voorzieningen.'*

En dan is er ook nog het probleem van de elektrische installatie. Die is nog niet helemaal op orde.

Begin januari 1985 zal er weer een vergadering zijn met alle huurders. Zij willen graag zicht houden op alle kosten.

Het Wegloophuis

In april komt er groen licht voor de verbouwing van het wegloophuis. In april wordt het huurcontract getekend.

Op 11 oktober staat in het dagboek: *'Vandaag wordt door de vrijwilligers van het wegloophuis hard gewerkt aan de schoonmaak. Ze komen vaak aan de bel met blijde gezichten. Deze jonge mensen te woord staan, naar hen luisteren en met veel kleine zaken helpen, geeft hen de kans en de stimulans om weer klaar te staan voor anderen.'*

Op 12 oktober wordt het wegloophuis s avonds officieel geopend. *'Theofrida en Véronique geven acte de préséance. Ná honderd jaar begint er heel iets nieuws op deze plek. Dat er veel liefde in mag worden uitgedrukt van jonge mensen naar nog jongeremensen is onze wens.'*

Op 15 oktober begint het wegloophuis definitief. *'Veel succes jongelui!!'*

De volgende dag staat de vreemdelingenpolitie bij de zusters op de stoep. Het zijn vriendelijke jongens, die graag meer informatie willen hebben over het wegloophuis. De zusters vragen op hun beurt naar hun identiteitspapieren Pas daarna sturen zij hen door naar het wegloophuis zelf.

Al een week na de opening zit het wegloophuis vol,. Elke dag komen er wel drie of vier aanvragen binnen. Allemaal jongeren van een jaar of zestien / zeventien. De medewerking van de hulpverlenende instanties is heel goed. Met de politie is de afspraak gemaakt, dat zij tegen de ouders vertellen, dat hun zoon of dochter op een veilige plaats zit, zonder dat zij het adres doorgeven. Toch komt na een paar dagen een jongetje bij de zusters aanbellen; 'of zijn broertje hier in het gebouw zit?' De zusters kunnen het jongetje geen informatie geven, omdat zij niet weten welke kinderen er opgenomen zijn, maar ook niet omdat de school een dekmantel is en de jongelui vooral eerst zich veilig moeten zijn. Heel bewust blijft de tekst 'Kleuterschool 't Zonnekind' op het school gebouw staan, want welke ouder gaat zijn kind in een school zoeken. De slaapzaal en de gespreksruimte zijn heel gehorig en dat is lastig voor de huurders van de beneden gang. Eind november komt er subsidie voor de jongerenopvang. De leiding wil dat geld nog dit jaar uitgeven aan de verbetering van de woonruimte.

De sfeer in het jongerenhuis is prima. De minderjarigen zelf voelen zich er goed thuis ondanks het wat primitief onderkomen. Zij vinden het erg om na 3 maanden weer weg te moeten.

De Zolder

Een zekere Johan krijgt ruimte op de zolder om zijn spullen op te slaan. Hij is een dienstweigeraar, niet omdat hij gewetensbezwaren heeft tegen het doden van mensen, maar

om politieke redenen. Hij zou bv. wel het leger ingaan in Nicaragua, waar een socialistische guerrillabeweging vocht tegen het corrupte en dictatoriale regime dat daar al vele jaren aan de macht was. Johan verwacht dat hij half maart de gevangenis in zal moeten.

Op 26 maart meldt hij zich zelf als dienstweigeraar. Twee dagen later is hij in Nieuwersluis, maar hij wordt toch weer spoedig thuis verwacht.

Een andere dienstweigeraar is Mark Rackers. Begin mei slaat hij zijn spullen op op de zolder. *'Theofrida wenst hem namens alle zusters veel sterkte 'voor volk en vaderland' Hij gaat een dezer dagen de gevangenis in. Hij werd ontroerd eventjes. Zo werkt ieder aan de vrede, het Rijk Gods, dat hier zijn voltooiing moet vinden.'*

Op tien mei wordt hij in Woensdrecht opgepakt, toen hij met nog vier anderen het terrein van de vliegbasis binnen drong.

In november gaat Theofrida bij hem op bezoek in de gevangenis in Utrecht. *'In de avond hebben we onze lezing van Dorothe Solle, waarin de ervaringen van het gevangenisbezoek worden uitgewisseld. We staan stil bij het feit dat iemand als Marc die niets verkeerd doet, zo'n straf moet uitzitten.'*

In maart 1985 komt Mark als vrij man weer bij de zusters. Hij komt zijn paspoort halen dat ergens op zolder tussen zijn spullen ligt. Hij heeft er geen spijt van dat hij negen maanden heeft vast gezeten als totaaldienstweigeraar.

Vier maanden later komen een paar vrienden de spullen van mark ophalen. *'Mark zal naar Amsterdam vertrekken. Daar gaat hij op de sociale academie studeren. Hij wil zich inzetten voor drugsverslaafden. Hij is die erg veel tegengekomen in de gevangenis. Hij stelt ons een taart in het vooruitzicht.'*

Kerstmis en oudjaar

En dan wordt het kerstmis.

Op 19 december gaan onze Chilenen zingend naar het kerstfeest op school. Na afloop komen ze er enthousiast over vertellen.

Op de dag voor kerstmis wordt 's middags de kerststal opgezet. Henry zingt daarbij met zijn heldere stem vol verwondering. Zijn kinderlijk helpen bij de kerststal gaf sfeer en ook levendigheid in huis.

In de nachtmis en ook daarna thuis aan tafel voelt iedereen zich verbonden met elkaar door de warme hartelijkheid. *' Een stukje ervaring van het koninkrijk van God dat werkelijk is gekomen in deze stille nacht, bij ons in de Hoogstraat.'*

Er worden met elkaar liedjes gezongen en verhaaltjes verteld. *'Enkele mensen van Emmaus komen: Kees Koning, Rob met een jonge gast, een blanke Zuid-Afrikaan, Fred en de jonge Fransman.'*

Antoniette en Theresine werken samen aan een heerlijke maaltijd. *'Iedereen gaat zeer voldaan van de tafel en helpt elkaar om de huiskamer en de keuken op te ruimen. We kijken even T.V. als enkele mensen een heel eigen levensstukje vertellen, zoals Luc Versteylen over zijn belevenis van het kerstfeest in de gevangenis. De gevangenen bewaarden slaaptabletten om de kerstdag slapend door te brengen. Wat een verschil met het kerstfeest dat wij vandaag mochten vieren.'*

Drie dagen later 'komt Fred met Bets praten over de Zuid-Afrikaanse vluchteling die begin januari 1985 weg moet van de vreemdelingenpolitie.' 'De advocaat zegt dat hij kan kiezen: terug gaan naar Engeland of onderduiken.' 'De zusters besluiten een bijdrage te geven uit solidariteit.'

Met oud jaar komt zr. Ancille mee eten en zij brengt de avond met de zusters door. Na het avondeten houden zij met elkaar en met de Chileense huisgenoten een communieviering, eenvoudig en indrukwekkend. 'Daarna zitten we gezellig bij elkaar en maken we wat vuurwerk binnenshuis. Tegen twaalfen gaan we met ons zessen naar de gebedsruimte om het afgelopen jaar aan de God van de geschiedenis toe te vertrouwen. Moge het een bladzijde zijn met hoopvolle momenten dank zij velen en dank zij ons.'

Bioly en Antu verrassen de zusters met een mooi boeket en een hartelijk briefje.

1985

Geen uitgebreid verhaal over 1985.

Te veel woorden zou de kracht van de onderstroom van het leven, zoals dat in het hoofdstukje over 1983 en 1984 beschreven staat, zwakker maken.

Toch is het jaar 1985 een belangrijk jaar.

Theofrida gaat naar Genève vanuit de Vredesbewegingen, omdat daar een overleg plaats vindt tussen Rusland en de Verenigde Staten. In augustus maakt zij een reis naar Polen.

Bets gaat van 1 september tot 8 oktober naar de Filipijnen.

Theresine gaat op reis naar Guatemala.

Deze buitenlandse reizen hebben hun invloed voor de rest van hun leven. Veronique wordt secretaris van de Nederlandse Missieraad.

De Boff groep komt voor het eerst bij elkaar om zich te verdiepen in de bevrijdingstheologie. Het is ook het jaar van het pausbezoek en het begin van de 8 mei beweging.

Gaan we geloofwaardig om met de boodschap van het evangelie, als een opgestoken vingertje gepredikt wordt in plaats van een toegestoken hand? Als geen ruimte maar uitsluiting wordt aangezegd aan ongehuwd samenwonenden, gescheidenen, gehuwde priesters, homoseksuelen én vrouwen?

Beginwoorden van Hedwig Wasser bij haar toespraak tot de paus.

1985 is het jaar van het NAVO dubbelbesluit van het kabinet Lubbers en het jaar van het volkspetitionnement.

Het is ook het jaar van het lekkende platte dak.

Maar bovenal is het het jaar waarin Albertha op 2 mei naar de Hoogstraat komt.

Zij is op dat moment 49 jaar. Veel wordt er niet over haar geschreven. Zij voegt zich gewoon in en neemt huishoudelijke taken op zich, om te beginnen neemt zij de was over van Bets. Even is het spannend rond haar, omdat zij koorts krijgt door malaria, maar de dokter schrijft pillen voor, waardoor de hoofdpijn en de misselijkheid snel afnemen.

Zij heeft meer dan 20 jaar in Zambia gewerkt en brengt de Afrikaanse cultuur met zich mee. Zij heeft ook gezien hoe multinationals, zoals Shell, de arme bevolking manipuleert om zelf meer winst te maken.

Die ervaringen zullen haar leven en werken op de Hoogstraat blijvend beïnvloeden.

Slot

Ik heb met veel plezier aan dit verslag gewerkt.

Het heeft meer tijd gekost, dan ik dacht.

De grondslag ligt er.

Er zou nog veel meer te schrijven zijn, bv, over de brand en de wederopbouw van Emmaus. Eigenlijk een wonder om een half verbrand oud klooster weer op te bouwen. Daar zit de kracht achter van een visioen.

Of over de zoektocht om te komen tot 'De Hoogstraatgemeenschap' en over de vorming van het eerste en het tweede bestuur van 'De Hoogstrater'. Ook daar was telkens sprake van een visioen dat verder dreef.

Of over de overgang van de oude naar de nieuwe Hoogstraatgemeenschap: een proces van pijn en vreugde, zoals dat gaat bij elke geboorte.

Graag bied ik dit verslag samen met Anneke en de zusters aan de nieuwe Hoogstraatgemeenschap aan, om je te blijven herinneren in welke traditie je staat.

Ga daarin je eigen weg. Dat is onze hoop.

Maar we willen het ook aanbieden aan alle organisaties, die zich verenigd hebben in 'Het Kloosterhof van Gestel'. Zij zijn in de ogen van de zusters niet zomaar huurders geweest, Zij zijn partners, die op hun eigen wijze willen bijdragen aan zinvolheid, gerechtigheid en schoonheid.

Gerard van de Ven

